

T.C.

**BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SPOR YÖNETİCİLİĞİ ANABİLİM DALI
SPOR YÖNETİCİLİĞİ BİLİM DALI**

**MÜCADELE SPORCULARININ SALGIN HASTALIĞA
YAKALANMA KAYGISI VE KORKU DÜZEYLERİNİN
ARAŞTIRILMASI: COVID 19 ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ARİF FIRAT FİDAN

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Ali Aycan

BOLU, OCAK - 2024

KABUL VE ONAY SAYFASI

Arif Fırat FİDAN tarafından hazırlanan “MÜCADELE SPORCULARININ SALGIN HASTALIĞA YAKALANMA KAYGISI VE KORKU DÜZEYLERİNİN ARAŞTIRILMASI: COVID 19 ÖRNEĞİ” adlı tez çalışması Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı, Spor Yöneticiliği Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliğiyle kabul edilmiştir.

3/01/2024

Jüri Üyeleri

Danışman
Prof. Dr. Ali AYCAN
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

İmza

Üye
Doç. Dr. Levent GÖRÜN
Düzce Üniversitesi

Üye
Doç. Dr. Hanifi ÜZÜM
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. İbrahim KÜRTÜL
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,

Aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Teze ilişkin Turnitin adlı programında enstitü müdürlüğünce belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan benzerlik raporuna göre, tezin benzerlik oranı %30'u geçmemektedir.

Bu çalışma için B.A.İ.B.Ü Sosyal Bilimlerde İnsan Araştırmaları Etik Kurulundan 2021/493 sayısı ile etik izin alınmıştır.

ARİF FIRAT FİDAN

ÖZET

MÜCADELE SPORCULARININ SALGIN HASTALIĞA YAKALANMA KAYGISI VE KORKU DÜZEYLERİNİN ARAŞTIRILMASI: COVID 19 ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ARİF FIRAT FİDAN

BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SPOR YÖNETİCİLİĞİ ANABİLİM DALI

SPOR YÖNETİCİLİĞİ BİLİM DALI

(TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. ALİ AYCAN)

BOLU, OCAK – 2024

XII + 93

Covid-19 ortaya çıktığı 2020 yılından itibaren yaşamın pek çok alanını etkileyen bir hastalıktır. Bu nokta Covid-19 salgını başladığından bu yana, spor ve ilişkili etmenleri de etkilemiş ve bu noktada olumsuz çıktılar sağlamıştır. Verilen bilgilerden hareketle hazırlanan bu çalışmanın amacı aktif mücadele sporcularının salgın hastalıklara (covid-19) yakalanma kaygısı ve korkusunun sporcular üzerindeki etkilerinin koronavirüs Covid-19 pandemisi örneği kapsamında araştırılmasıdır. İlgili amaç doğrultusunda 502 katılımcı özelinde anket veri toplama yöntemiyle yürütülen çalışmada katılımcıların Covid-19 korkularını ve kaygılarını ölçmeye ilişkin olarak Covid-19 Korkusu Ölçeği ve Koronavirüse Yakalanma Kaygısı Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmada toplanan verilerin analizi sonucunda ulaşılan sonuçlar şu şekilde sıralanabilir: Katılımcıların cinsiyet, medeni durum, branş, millilik, eğitim, Covid-19 olma ve aşı olma durumlarıyla Covid-19 korkuları arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Katılımcıların kaygı düzeyleriyle cinsiyet, medeni durum ve spora yapma süresi, millilik, Covid-19 olma, aşı olma ve kronik rahatsızlık arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Tüm bu sonuçlar paralelinde çalışmamızda COVID-19 yakalanma kaygısı ve korkusu arasında, bireysel kaygı ve sosyalleşme arasında, sosyalleşme kaygısı ile Covid-19 korkusu aralarında pozitif yönlü ve anlamlı ilişkiler belirlenmiştir.

Hazırlanan çalışmanın ileriki araştırmalara, ilgili literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca araştırma kapsamında ulaşılan sonuçlar rekabetçi sporculara, en iyi şekilde yarışmaya devam edebilmeleri için kendilerini hastalıklardan nasıl koruyacakları konusunda daha fazla bilgi verilmesi gerektiğini göstermektedir.

ANAHTAR KELİMELER: Kaygı, Korku, Covid-19

ABSTRACT

INVESTIGATION OF THE ANXIETY AND FEAR LEVELS OF COMPETITION ATHLETES ABOUT CATERING AN EPIDEMIC DISEASE: THE EXAMPLE OF COVID 19

MASTER THESIS

ARİF FIRAT FİDAN

BOLU ABANT İZZET BAYSAL UNIVERSITY

INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES

DEPARTMENT OF SPORTS MANAGEMENT

(SUPERVISOR: PROF. DR. ALİ AYCAN)

BOLU, JANUARY-2024

XII + 93

Covid-19 is a disease that has affected many areas of life since its emergence in 2020. This point has also affected sports and related factors since the Covid-19 epidemic started and has provided negative outcomes at this point. The purpose of this study, prepared based on the information given, is to investigate the effects of active competition athletes' anxiety and fear of contracting epidemic diseases (covid-19) on athletes within the context of the coronavirus Covid-19 pandemic example. In line with the relevant purpose, the Covid-19 Fear Scale and the Coronavirus Anxiety Scale were used to measure the participants' Covid-19 fears and concerns in the study, which was conducted with the survey data collection method for 502 participants. The results obtained as a result of the analysis of the data collected in the study can be listed as follows: A significant relationship was found between the participants' gender, marital status, branch, nationality, education, Covid-19 and vaccination status and their Covid-19 fears. A significant relationship was found between the participants' anxiety levels and gender, marital status, duration of exercise, nationality, having Covid-19, vaccination and chronic disease. In parallel with all these results, positive and significant relationships were determined in our study between anxiety and fear of catching COVID-19, between individual anxiety and socialization, and between socialization anxiety and fear of Covid-19.

It is thought that the prepared study will contribute to future research and relevant literature. In addition, the results obtained within the scope of the research show that competitive athletes should be given more information about how to protect themselves from diseases so that they can continue to compete in the best possible way.

KEY WORDS: Anxiety, Fear, Covid-19

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KABUL VE ONAY SAYFASI	iii
ETİK BEYAN.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ	x
TEŞEKKÜR	xi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	5
1. SALGIN HASTALIKLARININ KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ	5
1.1. Koronavirüs Hastalığı (COVID-19).....	5
1.1.1. Koronavirüsün (COVID-19) Etkileri.....	5
1.2. Salgın Hastalıklar ve Etkileri.....	15
1.2.1. Salgın Hastalıkların Tarihçesi.....	17
1.2.2. Salgın Hastalıkların Toplum Üzerindeki Etkileri	19
İKİNCİ BÖLÜM.....	22
2. SPORCU VE KAYGI KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ.....	22
2.1. Sporcuların Salgın Hastalıklara Karşı Kaygısı.....	22
2.1.1. Mücadele Sporlarında Salgın Hastalık Riski	23
2.2. Salgın Hastalıkların Sporcular Üzerindeki Korku ve Psikolojik Etkileri...	25
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	28
3. SPORCU PERSPEKTİFİNDE KORKU VE KAYGININ KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ	28
3.1. Korku ve Anksiyete Kavramları.....	28
3.2. Salgın Hastalıklara Karşı Korku ve Stres	30
3.3. Kaygı ve Korku Teorileri	31
3.3.1. Kaygı Teorileri.....	31
3.3.2. Korku Teorileri	33
3.4. Kaygı ve Korkunun Sporcuların Psikolojik Sağlığına Etkisi	35
3.5. Sporcuların Psikolojik Sağlığının Önemi.....	38
3.6. Salgın Hastalıkların Psikolojik Etkileri	41
3.7. Salgın Hastalıklar ve Psikolojik Etkileri	43

3.8. Salgın Hastalıkların Sporcular Üzerindeki Etkileri	47
3.9. Önceki Çalışmaların İncelenmesi	48
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	50
4. GEREÇ VE YÖNTEM	50
4.1. Araştırmanın Önemi	50
4.2. Araştırmanın Amacı	51
4.3. Araştırmanın Problem Cümlesi	51
4.4. Araştırmanın Alt Problemleri	51
4.5. Araştırmanın Sayıltıları	52
4.6. Araştırmanın Sınırlılıkları	52
4.7. Araştırma Modeli	53
4.8. Araştırmanın Evreni	53
4.9. Veri Toplama Aşaması	53
4.9.1. Kişisel Bilgi Formu	53
4.9.2. Sporcularda Yeni Tip Koronavirüse (Covid-19) Yakalanma Kaygısı Ölçeği (SYTKYKÖ)	53
4.9.3. Covid-19 Korkusu Ölçeği	54
4.10. Kullanılan Yöntemler	54
BEŞİNCİ BÖLÜM	56
5. BULGULAR	56
5.1. Betimleyici Testler	56
5.1.1. Korona Virüse Yakalanma Kaygısı Ölçeği	58
5.1.2. Covid-19 Korkusu Ölçeği	58
5.2. Parametrik Testler	59
5.3. Tartışma	66
SONUÇ	73
Öneriler	75
KAYNAKÇA	77

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 5.1.1. Katılımcıların Sosyo Demografik Özellikleri	56
Tablo 5.2. Korona Virüse Yakalanma Kaygısı Ölçek Soruları Betimsel İstatistikleri (n=502).....	57
Tablo 5.3. Covid-19 Korkusu Ölçeği Betimsel İstatistikleri (n=502).....	58
Tablo 5.4. Güvenilirlik Analizi Sonuçları	59
Tablo 5.5. Normallik Testi Sonuçları (n=502)	59
Tablo 5.6. Yaş'a Göre Ölçek Person Korelasyon Karşılaştırılması	59
Tablo 5.7. Cinsiyet'e Göre Ölçek Ortalamalarının Karşılaştırılması	60
Tablo 5.8. Medeni Durum'a Göre Ölçek Ortalamalarının Karşılaştırılması.....	60
Tablo 5.9. Branş'a Göre Ölçek Ortalamaları Karşılaştırılması	61
Tablo 5.10. Spor Yapma Süresi'ne Göre Ölçek Person Korelasyon Karşılaştırılması	62
Tablo 5.11. Milli Sporcu Olma Durumuna Göre Ölçek Ortalamalarının Karşılaştırılması	62
Tablo 5.12. Eğitim Durumuna Göre Ölçek Ortalamaları Karşılaştırılması.....	63
Tablo 5.13. Covid-19 Olma Durumu'na Göre Ölçek Ortalamaları Karşılaştırılması	63
Tablo 5.14. Aşı Olma Durumuna Göre Ölçek Ortalamalarının Karşılaştırılması	65
Tablo 5.15. Kronik Rahatsızlık Durumuna Göre Ölçek Ortalamalarının Karşılaştırılması	65
Tablo 5.16. Ölçeklerin Ortalama, Standart Sapma ve Korelasyon Değerleri (n=502)	66

KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ

ANOVA : Analysis of Varyans (varyans analizi)

ARDS : Acute respiratory distress syndrome (Akut Solunum Sıkıntısı Sendromu)

CKÖ : COVID-19 Korkusu Ölçeği

COVID-19 : Corona Virus Disease (Korona Virüs Hastalığı)

DSÖ : Dünya Sağlık Örgütü

ICTV : International Committee on Taxonomy of Viruses (Uluslararası Virüs Taksonomisi Komitesi)

f : Frekans

n : Kişi Sayısı

p : Önem

r : Korelasyon

RNA : Ribonükleik Asid

Ss : Standart Sapma

SPSS : Statistical Package for Social Sciences (Sosyal Bilimler İstatistik Paketi)

SYTKYKÖ : Sporda Yeni Tip Koronavirüse Yakalanma Kaygısı Ölçeği

t : Fark

vd. : ve diğerleri

vb. : ve benzeri

WHO : World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)

$\bar{x}$: Ortalama

% : Yüzde

TEŞEKKÜR

Hayatım boyunca desteklerini esirgemeyen annem ve babama sonsuz şükranlarımı sunarım. Yüksek lisans eğitimim sırasında danışmanlığımı üstlenen ve lisans aşamasında kendisinden çok şey öğrendiğim değerli hocam Prof. Dr. Ali AYCAN’a teşekkürü bir borç bilirim.

GİRİŞ

İnsanlar ilk çağlardan itibaren yaşamlarını devam ettirirken çok farklı zorlukla karşı karşıya kalmıştır. Tarihsel sürece bakıldığında insanlığın yaşamını olumsuz yönde etkileyen en büyük unsurlardan bir tanesi salgın hastalıklar olmuştur. İnsanların ilk yerleşik düzene geçmesi, tarım ve hayvancılık ile uğraşmaları istemsiz olarak canlılarla, yakınlaşmaları beraberinde hastalıklar getirmiştir. Yerleşik toplumlarda nüfus artışı ile insan ve canlı atıklarının çoğalmasıyla oluşan zararlı atıklar, temiz su ve yaşam alanlarına karışmıştır. Buna karşı yerleşim yerlerindeki yapılanma önlemlerinin yetersiz ve düzensiz olması, temizliğe gereken önemin verilmemesi, bu şartlar altında insanların birbirleriyle ve hayvanlar ile daha çok temas halinde yaşaması salgın hastalıkların oluşmasına yol açmıştır (Akbulut, 2022).

Dünya genelinde farklı tarihlerde bölgesel olarak salgın hastalıklar görülmüştür. Salgınlar ilk başlangıç yeri olan bölgenin ardından hızlı bir şekilde yayılarak küresel boyutta insan yaşamını etkisi altına alabilmektedir. Geçmişte Avrupa, Asya, Afrika kıtalarında gerçekleşen sıtma, veba, kolera, İspanyol gribi, Aids vb. salgınlar milyonlarca insanın ölümüne neden olmuştur. Farklı türde görülen salgınların ortak noktası temas, hava ve cinsel yollar ile bulaşma hızının yüksek olmasıdır. Ülkelerin salgınlara karşı almış olduğu önlemler yeterli olmadığından dolayı ölümlerdeki artışın yanı sıra ekonomik kriz, sosyal ve kültürel problemleri de beraberinde getirebilmektedir. Günümüze kadar devam eden salgın hastalıkların birçoğuna karşı aşılarda önlem alınmıştır. Araştırmalar neticesinde geliştirilen tedavi yöntemleri etkili olduğu kadar süre gelen belirli ve yeni oluşan salgınlara karşı kesin bir etki sağlayamamaktadır. Etkileşim sonucu salgın hastalıkların insan bünyesinde kalıcı etki bırakması muhtemeldir. Tedavi edilebilir olmasına rağmen salgının yayılması ve yeni salgınların oluşması kaçınılmazdır (Parıldar 2020).

Yeni tip Covid-19 adıyla bilinen, 21. Yüzyılın dünya üzerindeki en büyük salgını çok yakında meydana gelmiştir. Yeni tip koronavirüs Aralık 2019'da Çin'in Hubei bölgesinin Wuhan eyaletinin de bulunan deniz ürünleri ve hayvan pazarı bölgesinde tespit edilmiştir. 2020 yılının son aylarına doğru Wuhan bölgesinde

yaşayanlarda sıklıkla ateş, öksürük, yorgunluk ve solunum yetmezliği, şikâyetleri görülmüştür. Araştırmalar neticesinde 13 Ocak 2020 tarihinde yeni tip Covid-19 net olarak tanımlanmıştır (Sağlık Bakanlığı, 2020). Yeni tip koronavirüs hastalığına neden olan virüs SAR-CoV-2 olarak bilinmektedir. Virüs solunum yolu ve fiziksel temas ile insan bünyesine doğrudan enfekte olarak, kuluçka süresince aktivitesini sürdürmektedir. Koronavirüs (covid-9) solunum yolu enfeksiyonları, Şiddetli Akut Solunum Sendromu (SARS), Orta Doğu Solunum Sendromu (MERS) yanı sıra hayati derecedeki kardiyovasküler, respiratoriorum ve organ yetmezliği gibi hastalıkların oluşumuna zemin hazırlamaktadır. Hastalığın sıklıkla yaşlı ve kronik rahatsızlığı olan bireylerde daha etkili olduğu saptanmıştır (WHO, 2023).

Koronavirüse ile enfekte olan sağlıklı bireylerde ise ani ölümler ve kronikleşen hastalıklar gözlenmiştir (Sofullu, vd., 2020). Hastalığın görülmeye başlamasından itibaren tüm ülkelerde vaka sayıları ve toplu ölümlerin hızlı şekilde artış gösterdiği bilinmektedir (Aydın ve Aydın, 2022). Bu nedenle Dünya sağlık örgütü (DSÖ) 11 Mart 2020 tarihin de yeni tip koronavirüsü (covid-9) pandemi ilan ederek, salgın süresince ülkelerin uygulaması gereken sağlık kılavuzlarını yayınlamaya başlamıştır (WHO, 2020).

Koronavirüs salgını kapsamında tüm dünyada sokağa çıkma, seyahat, maske, hijyen, sosyal mesafe ve evde izolasyon tedbirleri uygulanmıştır (İçişleri Bakanlığı, 2023). Salgın dünyadaki sağlık sistemlerini yetersiz bırakarak, çökme aşamasına kadar getirmiştir (Shamasunder vd., 2020).). Ekonomik ve sosyal yapıları küresel boyutta derinden etkilemiştir (Baldwin ve Mauro, 2020). Koronavirüs'den (covid-9) dolayı büyük ve küçük çaplı birçok organizasyon iptal edilip ertelenmek zorunda kalmıştır. Bu durumdan etkilenen büyük spor organizasyonları şunlardır; 2020 yaz olimpiyat oyunları (TMOK, 2020). 19. Akdeniz Oyunları (TRTspor, 2020). FIFA şampiyonlar ligi ve Avrupa ligi, NBA, FIBA Basketbol Organizasyonları, Wimbledon Tenis Turnuvası, Formula 1, Dünya Atletizm Şampiyonası, Alp Disiplini Dünya Kupası, Amerikan Futbolu Ligi NFL, Ulusal Hokey Ligi ve Ulusal Bezbol Ligi (Yurtsızoğlu, 2021). Avrupa Kick Boks Şampiyonası, Judo Antalya Grand Prix (IJF) gibi (TRTspor, 2020, TRThaber, 2020). Ülkemizde de bakanlığın ve federasyonların bildirgesi ile takım ve bireysel spor faaliyetleri iptal edilmiştir Salgında yaşanan olumsuzluklar, insanlarda korku, endişe, stres, panik gibi olumsuz duyguların artmasına neden olmuştur (Lai vd.,

2020). Organizasyonların ertelenmesi ile sporcuların yarışmalarda sergileyecekleri, zihinsel ve fiziksel performansları olumsuz yönde etkilenebilmektedir (Türkmen ve Özşarı, 2020). Elit sporcuların bu süreçte aktif olarak egzersiz yapmaları kapasitelerini korumaları ve salgına karşı bağışıklıklarını güçlendirmeleri önerilse de, antrenman düzeninin dışına zorunlu çıkıldığı için sporcuların fiziksel ve zihinsel olarak etkilendikleri görülmüştür (Andreato vd., 2020). İnsanın fiziksel ve zihinsel olarak kendini tehdit altında görmesi, korku ve kaygı yaşamasına neden olur. Salgın hastalıklara yakalanma riskine maruz kalanların korku yaşadıkları açıktır. Diğer taraftan hâlihazırda veya ileride nasıl gerçekleşeceği belli olmayan durumlardaki endişe ve tedirginlikler, kaygıları oluşturmaktadır (Şahin, 2021).

Salgın hastalık riskinin sporcular üzerinde korku ve kaygı yarattığı açık bir gerçektir. Sporcuların sergileyeceği fiziksel ve zihinsel performans, kaygıyı oluşturan unsur ile doğrudan bağlantılıdır. Sporcularda Covid-19 ile enfekte olma korkusu ve hastalığa yakalanma kaygısı performanslarında düşüşlere neden olabilir (Aslan vd., 2021). Bireysel (temaslı) spor yapanların, takım sporu yapanlara göre covid-19'a yakalanma kaygılarının daha yüksek olduğu görülmüştür (Doğan, 2021; Ağduman, 2021; Yıldız, 2020). Satılmış, 2021, Yıldız, ve Civan'ın yaptığı araştırma sonuçlarında bireysel mücadele sporu yapan sporcuların, kaygı ve korku düzeylerinin yüksek olduğu yönündedir (Satılmış, 2021; Yıldız, vd., 2019; Civan vd., 2010). Mücadele sporcularının yüksek performans gösterebilmeleri çok fazla bileşene bağlıdır. Takım sporlarından farklı olarak mücadele sporları, tamamen kişinin kendi performansına dayalıdır. Bu bağlamda mücadele sporcularının, takım sporcularına nazaran müsabakalarda gösterdikleri zihinsel ve fiziksel performanslar daha üst düzeydedir (Özmen ve Can, 2022; Dindar, 2022).

Covid-19 salgını ile mücadelede çeşitli ülkelerin, ilaç firmaları tarafından geliştirilen aşılar (Biontech-Sinovac) öncelikli risk grubundaki kişilere belirli dozajlar da uygulanmaya başlanarak, dünya genelinde insanların salgın karşısında birazda olsa korunmasına olanak sağlamıştır. Uygulanan aşılar hastalığın daha vahim boyuta gitmesini önlemiş olsada, aşıların gösterdiği yan etkiler sağlık açısından olumsuz etkiler göstermiştir (Dayan, 2021). Gelişen aşıların kullanımı ile birlikte tedbirler kapsamında normalleşme sürecine gidilerek kademeli olarak yasaklar kaldırılmıştır (İçişleri Bakanlığı, 2021).). Koronavirüsün (Covid-19) mutasyona uğraması sonucu bulaşma hızıda yükselmiştir. Ayrıca, aşılananların

yeniden enfekte olmaları ve hastalığı ağır atlatmaları, aşıların covid-19 hastalığına karşı tam bir koruma sağladığını söylemeye engeldir (Kahyaoğlu ve Üstün, 2021; Grace, vd., 2021).

Aktif sporcular üzerinde yapılan araştırmalar sonucunda koronavirüse enfekte olanlarda kardiyolojik rahatsızlıklar tespit edilmiştir (Cavigli, vd., 2021; Maestrini, vd., 2022). Covid-19 öncesi ve sonrası sporcular üzerinde yapılan incelemeler hastalığın hafif geçirilse dahi, sonrasında farklı kalıcı hastalıklara neden olabileceğini göstermektedir (Phelan, vd., 2020; Kim, 2022). Salgının başlangıcından itibaren dünya gelinde toplam 6.981.263 kişinin yaşamını yitirdiği, 772.166.517 vakanın tespit edildiği açıklanmıştır (WHO, 2023). Türkiye de ise toplam 101.492 ölüm, 17.042.722 vaka görülmüştür. Yeni vakalar ve ölümler hala devam etmektedir (Sağlık Bakanlığı, 2023). Koronavirüse karşı geliştirilen tedavi yöntemleri kesin çözüm sağlamamakla birlikte insanlar geliştirdikleri doğal ya da aşıya bağlı bağışıklık ile yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Sporcuların koronavirüse (covid-19) enfekte olduklarında, antrenman yapamayacaklarını düşünmeleri beraberinde endişe, kaygı, korku, problemlerini getirmekte ve bu durumda fiziksel performans etkilemektedir (Şahinler vd., 2020).

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SALGIN HASTALIKLARININ KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Çalışmanın bu bölümünde salgın hastalıkların Covid-19 hastalığı paralelinde tanımı, etkileri, tarihçesi, toplum üzerindeki etkileri açıklanacaktır.

1.1. Koronavirüs Hastalığı (COVID-19)

Dünya genelinde insanların yaşamlarını doğrudan veya dolaylı şekilde etkileyen birçok salgın hastalık türleri meydana gelmiştir. Günümüzde milyonlarca insanın yaşamını etkileyen ve ölümüne neden olan yeni tip Covid-19 salgını açık bir biçimde ölümcül bir salgın örneğini oluşturmaktadır. Yeni tip Covid-19 hastalığının temel nedeni şiddetli akut solunum yetmezliği sendromu (SARS-COV-2: Severe Acute Respiratory Syndrome) virüsüdür. Yeni tip Covid-19, SARS hastalığı ile benzer özellikler göstermektedir (WHO,2023). SARS-COV virüsü tek zincir şeklinde, pozitif polariteli, RNA yapıları zarlı bir virüs grubudur (Skowronski, vd., 2005; Evrimağacı, 2020). SARS ilk olarak 2002 yılının Kasım ayında Çin'in Guangdong bölgesinde görülmüştür. Yapılan incelemeler sonucu 2003 yılının şubat ayında Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından (SARS) akut solunum yetmezliği sendromu olarak tanımlanmış ve dikkat edilmesi gereken bir salgın uyarısında bulunulmuştur (Peiris, vd., 2003).

SARS-COV ile enfekte olan kişilerde yüksek ateş, solunum yetmezliği, öksürük, halsizlik, pnömoni ve vücut ağrıları gözlenmiştir (Kanra ve Kara, 2003). Hastalığın kişiler üzerinde etki gösterme süresi kişisel özelliklere göre farklılıklar gösterebilmektedir. Hastalığın kuluçka süresinin 2-6 gün içinde gerçekleştiği, tam etki semptomlarının ise 10 gün içerisinde görüldüğü tespit edilmiştir (Donnelly, vd., 2003; Kanra ve Kara, 2003). SARS'a enfekte olmuş ve iyileşen hastalardan alınan örneklerin, koronavirüs üzerinde antikor etkisi gösterilmiş, SARS'ın etyolojik ajanının yeni bir koronavirüs türü olduğu belirlenmiştir (Fouchier, vd., 2003). Uluslararası Virüs Taksonomisi Komitesi (ICTV) tarafından, SARS-COV şiddetli akut solunum yolu sendromu - koronavirüsü olarak isimlendirilmiştir. Guangdong'daki vakaların çoğunluğunu hayvan ve gıda sektöründe hizmet veren kişiler oluşturmaktadır. SARS-COV'un özellikle yarasa, domuz, misk kedisi gibi yabani hayvanlarda tespit edildiği, böylece hayvanlar arasında ve hayvanlardan

insanlara bulaşabildiği görülmüştür (Skowronski, vd., 2005, Evrimağacı, 2020). Aynı ortamda bulunma, yakın temas ve hava yolu hastalığının insanlara daha hızlı bulaşmasına neden olmaktadır (Tsang, vd., 2003; Booth, vd., 2005). Çin'in Guangdong bölgesinde yüksek sayıda, SARS kaynaklı vaka artışı ve ölümlerin meydana gelmesi ile birlikte salgın farklı ülkelere yayılmıştır. Çinli yetkiler yeterince hızlı şekilde hastalığı haber vermemiştir. Hatta hastalığa ilk olarak Chlamydia trachomatis'in sebep olduğu atipik pnömoni olarak bildirmişlerdir (Peiris, vd., 2003; Kanra ve Kara, 2003; Louie, vd., 2004).

Salgının genel yayılma nedeni olarak (SARS)' a enfekte olmuş bir kişinin Hongkong'ta ki bir otel katında kalması sonucu hastalığın oteldeki çalışanlara bulaşması ve aynı zaman da Vietnam, Singapur, Kanada gibi ülkelerde benzer hastalığın görülmesi nedeniyle aynı otelde kalan farklı kişiler tarafından hastalığın ülkelere taşındığı düşünülmektedir (Tsang, vd., 2003; Poutanen, vd., 2003; Skowronski, vd., 2005). SARS hastalığının daha çok yetişkin ve yaşlı bireyler üzerinde etkili olduğu görülmüştür (Donnelly, vd., 2003; Poutanen, vd., 2003; Akyol, 2005). Tedavi amaçlı antibiyotik ve steroid içerikli ilaçların kullanılması hastalık için kesin bir fayda sağlamamıştır. Genellikle (ARDS) akut solunum sıkıntısı sendromu gelişen hastalarda daha etkili yöntem olarak mekanik ventilasyon ile yoğun bakım desteği uygulanmıştır. Hastalık için kesin bir tedavi yöntemi ve aşı geliştirilememiştir (Kanra ve Kara, 2003; Akyol, 2005; Chiou, vd., 2005). SARS Hastalığı 29 ülkede görülmüştür. Dünya genelinde 8.000 den fazla enfekte ve 774 kişinin ölümüne neden olmuştur (Poon, vd., 2004; Louie, vd., 2004; Evrimağacı, 2020). 2004 yılının başlarında az sayıda vaka bildirilmiş ve yılsonuna doğru salgın kontrol altına alınmıştır (Maden, 2014).

Virüsler ne kadar kontrol altına alınarak tedavi edilmeye çalışılsa da benzeri veya yenileri beklenmedik bir anda yeniden türeyebilmektedir. 2012 yılının Haziran ayında Suudi Arabistan'ın Cidde kentinde bir kişi yüksek ateş, öksürük, nefes darlığı, pnömoni ve böbrek yetmezliği şikâyetinden dolayı hastaneye yatış yapmıştır. Yetkililer tarafından tedavi edilmeye çalışılan hastanın ölmesiyle birlikte balgamında yapılan inceleme sonucunda yeni tipi beta-koronavirüs tespit edilmiştir. 2012'nin Eylül ayında yeni bir koronavirüs olarak tanımlanmıştır. Beta-koronavirüs ilk başta İnsan Koronavirüsü (HCoV-EMC) olarak isimlendirilmiştir. 2003 yılında meydana gelen SARS-CoV virüsü ile yakın benzerlikler

göstermektedir (Zaki, vd., 2012; Groot, vd., 2013; WHO, 2023). Virüsü inceleyen araştırmacıların önerisi ile (ICTV) tarafından Orta Doğu Solunum Sendromu Koronavirüsü MERS-CoV olarak yeniden adlandırılmıştır. MERS-CoV, bir beta-koronavirü olmuş olsa da diğer tür koronavirüslerden farklı özellik göstermektedir (Groot, vd., 2013; Memish, vd., 2013). MERS-CoV zoonotik bir virüs olarak da bilinir, hastalığın temelini hayvan kaynaklı olduğu, özellikle yarasalardan alınan örnekler doğrultusunda yapılan araştırmalarda tespit edilmiştir. Virüs, hayvanlar ve insanlar arasında bulaşıcı etkiye sahiptir (Ithete, vd., 2013; WHO. 2022). Hastalığı taşıyan yarasaların özellikle develerin yaşadıkları ve beslendikleri yerlere temas etmesi sonucu, hastalığı doğrudan develere, develerinde insanlara bulaştırdığı bilinmektedir. Hasta olan kişilerin deve, keçi gibi evcil hayvanlarından alınan örneklerin pozitif olduğu görülmüştür. Hastalığın hayvanlardan insana bulaşması, insanlar arasında salgının artmasına neden olmuştur (Reusken, vd., 2013; Lu, vd., 2013; Nishiura, vd., 2014). Hastalık yakın temas ve damlacık yoluyla doğrudan bulaşabilmektedir. MERS-CoV'a enfekte olan kişilerde ARDS, pnömoni, şiddetli böbrek ağrısı, ateş, titreme, nefes darlığı, öksürük, miyalji, ishal gibi gastrointestinal sistemlerinde rahatsızlıklar gözlenmiştir (Assiri, vd., 2013; Assiri, vd., 2013; WHO. 2022). Hastalar üzerinde yapılan incelemelerde hastalığın inkübasyon süresi, 5-14 gün aralığında olduğu belirlenmiştir. Hastaların birçoğunda ise mekanik ventilasyon uygulaması yapılmıştır. (Assiri, vd., 2013; Assiri, vd., 2013). Genel olarak MERS-CoV vakalarının %35'i ölümlle sonuçlanmıştır. Virüs özellikle kronik rahatsızlığı olanları, hamileleri, çocukları ve 65 yaş üzeri kişileri daha çok etkilemektedir. Tedavi amaçlı araştırmalara devam edilse de kesin bir tedavi olacak yöntem ve aşı geliştirilmemiştir. Salgın kapsamında hayvanlar ve insanlar ile yakın temastan kaçınılmalı, izolasyona ve gerekli olan hijyen önlemlerine dikkat edilmelidir (WHO, 2022; Sağlık bakanlığı, 2023).

Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) bildirgesiyle, Orta Doğu ülkelerinde güvenlik amaçlı kısıtlama tedbirleri uygulanmıştır. Bölgesel olarak vakalar Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Kuveyt, Umman, Kadara ve Ürdün olmak üzere Orta Doğu ülkelerini içermektedir. Genel olarak vakaların çoğunluğu Suudi Arabistan'da görülse de Amerika, Fransa, İngiltere, Almanya, Hollanda gibi ülkelerde MERS-CoV vakaları bildirilmiştir. Genel olarak 27 ülkede MERS-CoV

vakaları görülmüş, toplamda ise 1000'e yakın kişinin ölümüne sebep olmuştur (Groot, vd., 2013; WHO, 2022).

2019 yılının son aylarına doğru Çin'in Wuhan Eyaletinde beklenmedik bir anda yeni bir korona virüs hastalığı meydana gelmiştir. Daha önceden tespit edilmiş koronavirüsler gibi benzer özellikleri göstermesi ve aynı aileden olmasına rağmen diğerlerine nazaran çok etkili bir korona virüs türünü oluşturmaktadır. Koronavirüsler ilk olarak 1960 yılın da farklı bir virüs grubu olarak tanımlanmıştır. Dış yüzeylerinin taç gibi görünmesini sağlayan glikoprotein yapısındaki çıkıntılardan dolayı kökeni Latince olan "Taç" anlamını taşıyan "Corona" adı verilmiştir (Heper, 2020, Meşe ve Ağaçfıdan, 2020).

Koronavirüsler, nidovirales takımın da bulunan coronaviridae familyası içerisinde sınıflanmaktadır. Özellikle insan ve hayvanlar da ileri düzeyde enfeksiyonlara neden olan orthocoronavirinae grubunun alt familyasında yer almaktadırlar. Koronavirüsler sferik ve pleomorfik yapıda olup, 80-125 nanometre büyüklüğünde, pozitif anlamda tek sarmallı 27-31 kilobayt uzunlunda RNA genomuna sahiptirler. Koronavirüsler (coV) genomik ve filogenetik yapılarına göre alfa, beta, delta, gama olmak üzere dört farklı gruba ayrılmaktadır. Alfa ve beta koronavirüsleri insanlar ile memeli hayvanlar da bulaşıcı ve taşıyıcı özelliğe sahip iken, delta ve gama koronavirüsleri ise kuş türleri üzerinde etki göstermektedir (Maier, 2015; Heper, 2020; Meşe ve Ağaçfıdan, 2020).

Yapılan araştırmalar neticesinde günümüze kadar 7 çeşit koronavirüs türü tespit edilmiştir. Bunlardan dördü; HCoV-229E (alfa coV), HCoV-NL63 (alfa coV), HCoV-HKU1 (beta coV), HCoV-OC43 (beta coV), çocuklar ve yetişkinlerde soğuk algınlığı gibi gözlemlenerek orta düzeyde solunum yolu enfeksiyonlarına neden olmaktadır. Yakın tarihlerde görülen ikisi ise; SARS-CoV (beta coV) ve MERS-CoV (beta coV) şiddetli akut solunum yolu enfeksiyonlarına ve bağışıklık sisteminin çökmesine yol açan koronavirüs türlerini oluşturmaktadır. 2019 yılın da Çin'in Hubei Eyaleti, Wuhan bölgesinde bulunan deniz ürünlerinin satıldığı pazar yerinde çalışan ve yaşayanlar da nedeni bilinmeyen soğuk algınlığı gibi görülen, sonradan zatürreye çeviren virüs 9 Ocak 2020 tarihinde salgına neden olmuştur. Çin Hastalıkları Önleme ve Kontrol Merkezi tarafından beta koronavirüs sınıfın da yer alan yedinci tür yeni bir koronavirüsün (2019-nCoV) tespit edildiği ilan edilmiştir (Heper, 2020, Li, vd., 2020; Rajapakse ve Dixit, 2020). Yeni koronavirüs (2019-

nCoV) diğer koronavirüs (CoV) türleri gibi S (spike), E (envelope), M (membrane), N (nükleokapsid) olan dört yapısal proteine sahiptir. Virüsün tutulmasın da taşınım bağlanmasından S (spike) proteini etkin görev görmektedir (Guo, vd., 2020; Chen, vd., 2020).

31 Aralık 2019 tarihinde Çinli yetkililer tarafından yeni tanımlanan virüsün salgın hastalık pnömoni olarak rapor edilmesi ile birlikte virüs adı yeni tip koronavirüs (2019-nCoV) olarak açıklamıştır (WHO, 2023). Dünya sağlık örgütü (DSÖ) 11 Şubat 2020 tarihin de salgın hastalığın ismini Covid-19 olarak duyurmuştur. Ek olarak, hastalığa neden olan bu virüs, SARS-CoV virüsü ile benzer yapısal özellikleri taşıdığı için, Uluslararası Virüs Taksonomisi Komitesi (ICTV) tarafından SARS-CoV2 olarak isimlendirilmiştir (WHO, 2023).

SARS-CoV2'nin genom dizilimlerine bakıldığında SARS-CoV ve MERS-CoV ile büyük oranda yapısal benzerlik gözlemlenmiştir. Tespit edilen koronavirüsler içerisinde en etkili virüs türünü SARS-CoV2 oluşturmaktadır (Chen, vd., 2020; Heper, 2020).

1.1.1. Koronavirüsün (COVID-19) Etkileri

Salgın hastalığın çıkış yeri olarak, Çin'in Hubei eyaletinin Wuhan şehrinde bulunan canlı hayvanların satıldığı bir deniz ürünleri pazarı gösterilmektedir. Başlangıç vakaları ilk olarak etiyolojisi bilinmeyen pnömoni olarak belirlenmiştir. Çin birimleri tarafından yapılan araştırmalar da hastalığın ana nedenin yeni tip koronavirü (Covid-19) türü olduğu 31 Aralık 2019' da ilan edilmiştir (WHO, 2023). 13 Ocak 2020' de Dünya sağlık örgütü (DSÖ) yeni koronavirüsü (Covid-19) tanımlayıp dikkat edilmesi gereken hastalık uyarısında bulunmuştur (WHO, 2023; Sağlık Bakanlığı, 2023). Salgın hastalığın, hızlı bir şekilde ilerleme gösterip farklı kıtalardaki birçok ülkeye yayılmasından dolayı 11 Mart 2020' de Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), koronavirüsü (Covid-19) salgın hastalık (pandemi) olarak ilan etmiştir. Salgın hastalık karşısında ülkelerin uyması gereken tedbirleri bildiri olarak yayınlamıştır (WHO, 2023; Sağlık Bakanlığı, 2023). Virüsün hayvanlar tarafından taşınım insanlara bulaştırıldığı ifade edilmiştir (Doğan, 2022). Çin dışında ilk vaka Tayland ve Japonya'da bildirilmiştir. Veitnam ve Almanya' da Wuhan bölgesini ziyaret eden kişilerde hastalığın semptomlarının gözlenmesi sonucun da virüsün insandan insana bulaşabildiği doğrulanmıştır (Meşe ve Ağaçfıdan, 2020). Ülkemizde ilk koronavirüsü (Covid-19) vakası 11 Mart 2020' de sağlık bakanlığı

tarafından açıklanmış, 15 Mart 2020’ de ise ilk Covid-19 kaynaklı ölüm meydana gelmiştir (Sağlık Bakanlığı, 2023).

İnsandan insana bulaşan Covid-19, en yaygın olarak damlacık yolu ile bulaşmaktadır. Damlacıklar havada asılı kalamadığı için genellikle yakınındaki insanların ağızlarına, burunlarına veya gözlerine düşebilmektedir. Öksürme, hapsirme, konuşma veya nefes alma sırasında virüs içeren damlacıklar bir kişiden diğerine rahatça geçebilmektedir. Damlacık, yakın temas gerektiren bir bulaşma yolu olduğundan, korunma için sosyal mesafe önem arz etmektedir. Koronavirüs ile enfekte olmuş bir kişinin temas ettiği yüzeylere, başka birinin dokunduktan sonra elini ağızına, burnuna veya gözlerine temas ettirmeside bulaşmaya neden olabilmektedir. Bu nedenle ellerin sık yıkanması ve yüz bölgesinden uzak tutulması önemlidir. Virüs belirli koşullarda kapalı alanlarda aerosolize olabilen (havada asılı kalabilen) parçacıklar halinde de hava yoluyla bulaşabilmektedir. Özellikle kalabalık, kötü havalandırılmış kapalı alanlarda bu tip bulaşma daha çok görülebilmektedir (WHO, 2023; Sağlık Bakanlığı, 2023).

Koronavirüs her yaştan insanı enfekte edebilmektedir, bazı gruplar daha fazla risk altında ve daha ciddi sonuçlar yaşayabilmektedir. Özellikle 60 yaş ve üstü kişilerde, kalp hastalığı, diyabet, hipertansiyon, kanser gibi kronik sağlık sorunlarından dolayı Koronavirüs hastalığının daha ciddi seyretme olasılığı yüksektir. Hastalığın ufak yaşlardaki çocuklarda daha hafif ve orta düzeyde olduğu görülmüştür (Sağlık Bakanlığı, 2023).

Koronavirüse enfekte olan kişilerde hastalık belirtileri başlarda hafif-orta düzeyde soğuk algınlığı gibi görülebilmektedir. Hastalığın etkisi kişiden kişiye farklılıklar göstererek şiddetli veya hafif düzeyde seyretmektedir. Yaygın olarak görülen semptomlar, öksürük, tat ve/veya koku kaybı, yorgunluk, ishal, baş ağrısı, nefes almada zorluk veya nefes darlığı, göğüs ağrısıdır. Ancak bazı kişiler, enfekte olmalarına rağmen belirti göstermeyebilirler (WHO, 2023). Enfekte olan kişilerde semptomların görülmesi 1 ile 14 gün arasında değişmektedir. Hastalığa maruz kalanların en az 10 gün kendilerini karantina ve izolasyon etmeleri gerekmektedir (WHO, 2023). Hastalığın kesin bir ilacı olmadığından dolayı enfekte olanlara antibiyotik, ağrı kesici ve influenza tedavisinde kullanılan ilaçlar önerilmiştir (Sağlık Bakanlığı, 2023). Hastalığı ağır geçirenler de şiddetli akut solunum sendromu (ARDS), ağır pnömoni, miyokardit, aritmi, kardiyojenik şok, çoklu organ

yetmezliği gibi rahatsızlıklar tespit edilmiş ve yoğun bakım ünitelerinde tedavi altına alınmışlardır. Hastaneye yatan hastaların çoğuna yoğun bakım ünitelerin de mekanik ventilatör, pron pozisyon, ekstrakorporal membran oksijenizasyonu (ECMO) gibi tedavi yöntemleri uygulanmıştır (Rollas ve şenoğlu, 2020; Türkmen, 2020). Covid-19 hastalar üzerinde sepsis, tromboembolizm (kan pıhtılaşması), kalp, karaciğer veya böbrek hasarı ve çoklu organ yetmezliği gibi sonuçlar doğurarak ölümlere neden olabilmektedir (WHO, 2023; Yardım ve Eser, 2020).

7 Mart 2020’de salgın hastalığın 100’ den fazla ölkeye hızlı bir şekilde yayıldığı duyurulmuştur. Salgın hastalık haline gelen Covid-19 ile mücadele önlemleri tüm ölkeler tarafından uygulanmaya başlanmıştır. Seyahat yasağı, sokağa çıkma kısıtlaması, evde tam kapanma tedbirleri uygulanmıştır. Salgının başlangıç yeri Çin başta olmak üzere Asya, Avrupa, Afrika, Amerika kıtasındaki ölkeleri etkisi altına almıştır. Covid-19 salgının başında en çok etkilene Avrupa ölkeleri arasında olan İtalya başta gelmektedir (Budak ve Korkmaz, 2020).

Nüfus yoğunluğu fazla olan ölkelerde salgının seyri yüksek gözlenmiştir. Hastalığın hızlı bir şekilde bulaşması ve etki göstermesi sonucun da tüm ölkelerde toplu ölümlerin yaşanmasına neden oluşturmuştur (Akşar, 2020).

Yetkili merciler tarafından salgın ile mücadele de uyulması gereken yasaklar ve korunma önlemleri duyurularak, Covid-19’ ün yayılmasını yavaşlatmak için maske takma, fiziksel ve sosyal mesafenin koruması, el hijyeni, karantina ve izolasyon gibi önlemler alınmıştır (WHO, 2023; Heper, 2020).

Salgının küresel bir etki oluşturmasına bağlı olarak birçok ölkede uçuş yasakları getirmiştir. Hastalığa yakalanmış veya hastalık şüphesi taşıyan kişiler için belirli bölgelerde karantina ve izolasyon yerleri kurularak bu kişiler gözlem altında tutulmuşlardır (Budak ve Korkmaz, 2020). Salgın hastalık ilerledikçe dünya genelinde ekonomik ve sosyal sıkıntılar baş göstermeye başlamıştır. Ekonomik, sosyal, askeri ve sağlık sistemin de önde gelen ölkeler dahi salgın hastalık karşın da çaresiz kalmıştır. Çoğu ölkede sağlık sektörü durma ya da çökme aşamasına kadar gelmiştir. Gereken tıbbi araç ve gereçlerin salgın karşısında yetersiz kalmasının yanı sıra tedarikinin de sağlanamaması küresel anlamda büyük bir etki yaratmıştır (Heper, 2020; Budak ve Korkmaz, 2020).

Ülkelerin ekonomik kaynak ihtiyacını karşılayan ithalat ve ihracat ürünlerinin ulaşımın da aksamalar görülmüş, hammadde zincirinde yaşanan olumsuzlar yaşanmış, turistik yerler kapanmış, büyük ve küçük çaplı organizasyonların ertelenmiş, gıda ürünleri yetersiz kalmıştır. En önemlisi insan gücü ile gerçekleşen üretim faaliyetleri durma noktasına gelmiştir (Budak ve Korkmaz, 2020; Ordu, 2022). Çoğu ülkelerde artan kamu borçları, cari açık, kurda dalgalanmalar ve dövizin değer kaybetmesi ülkeleri ekonomik ve sosyal açıdan etkilemiştir. Amerika Hindistan, Brezilya gibi ülkeler de salgın hastalıktan kaynaklı yönetimsel sorunlar görülmüştür (Heper, 2020; Akşar, 2020; Ordu, 2022).

Covid-19 salgınının başlamasıyla birlikte insanların yaşam biçimleri istemsiz olarak değişme uğramıştır. Yasaklar ve kısıtlamalardan dolayı fiziksel aktive yapamama dolayısıyla da hareketsiz bir yaşamın içerisinde kalmışlardır (Mattioli ve Puvian, 2020). Evde kalma ve kapanma sağlık yönünden ne kadar gereklilik ifade etse de sosyalleşme ve psikolojik açıdan insanları derinden sarsmıştır. Enfekte olmayan kişilerde genel bir korku artışı, ekonomik ve sosyal faaliyetlerdeki azalmalar, psikolojik sorunlara yol açmıştır. Korku, kaygı, depresyon, stres, öfke ve suçluluk gibi durumlar artmıştır. Bu açıdan sağlık birimlerinden psikolojik destek alınması uzmanlarca önerilmiştir (Kim ve Su, 2020; Yıldız ve Doğu, 2022).

Salgın sürecinde teknoloji daha yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Başta ülkemiz olmak üzere birçok ülke güvenlik amaçlı uzaktan eğitim ve çalışma düzenine geçmiştir. Bu durum salgın açısından ne kadar olumlu görünse de, sağlık yönünden insanlar üzerinde fiziksel aktivite kısıtlılığı ile yetersiz ve dengesiz beslenmeye yol açmıştır (Akşar, 2020; Çiçek, vd., 2020).

Covid-19 salgını bir anda insanların iş, tatil, eğlence, spor vb. gibi yaşamın içerisinde olan rutinlerine kısıtlamalar getirmiştir. Salgının önüne geçilebilmesi için ülkemizde ve diğer ülkeler de konserler, fuarlar, iş ve turistik seyahatler, ulusal ve uluslararası etkinlikler, turnuvalar, spor organizasyonları iptal edilmiştir (Bingöl, vd., 2020). Dünyanın birçok yerinde milyonlarca insanın amatör ve profesyonel olarak yaptıkları spor etkinlikleri, salgın kapsamın da en çok etkilenen aktivite olmuştur. Spor aktiviteleri kişilerin fiziksel ve psikolojik olarak gelişimini sağlayarak, deşarj olmalarına yardımcı olmaktadır. Ayrıca kimileri için hobi amaçlı kimileri için ise gelir kaynağıdır (Bingöl, vd., 2020; Türkmen ve Özşarı, 2020). Bu

açından bakıldığında spor tüm kitlelere hitap eden küresel bir endüstridir. Spor endüstrisi toplumlara büyük oran da prestij ve ekonomik olarak katkı sağlamaktadır. Covid-19 spor dünyasının da paylaştığı bir salgın olmuştur. Spor etkinlikleri ile sporcular üzerinde ciddi etkiler yaratıp, spor organizasyonları ve taraftarlar için birçok değişiklik meydana getirmiştir (Yurtsızoğlu, 2021). Ulusal ve uluslararası birçok spor organizasyonu, seyircilerin ve sporcuların sağlıklarını korumak için müsabakalara seyircisiz olarak devam etme kararı almışlardır. Sporcular için yapılan Covid-19 testlerinin PCR (Polimeraz Zincir Reaksiyonu) pozitif çıkması neticesin de çoğu branşta antrenman ve karşılaşmalar iptal edilmiştir (Toresdahl ve Asif, 2020).

Tokyo 2020 Olimpiyatları ve Paralimpik Oyunları başta olmak üzere neredeyse tüm spor organizasyonları ertelenmiştir. Spor organizasyonlarının ertelenmesi ve iptal edilmesi sporcuları fiziksel ve zihinsel olarak olumsuz yönde etkilemiştir. Fiziksel performanslar da yaşanan istenmeyen düşmeler diğer taraftan zihinsel açıdan da ters etki meydana getirerek sporcuları ruhsal bir kısır döngü içerisine sokmaktadır (Bingöl, vd., 2020). Bireysel olarak yapılan tam veya yarı temaslı, mücadele sporları diğer branşlara nazaran tamamen fiziksel ve zihinsel performansa dayalı olduğu için sporcuların Covid-19 karşısında kaygılanmaları, korku duymaları kaçınılmazdır (Aksoy, 2021; Yelken, vd., 2021). Sporcuların motivasyonlarında meydana gelen düşmeler sportif başarılarını da etkilemektedir (Çakmakçı ve Aydoğan, 2021). Böylelikle koronavirüsün daha çok aktif mücadele sporu yapan sporcuları olumsuz etkilediği ön görülebilir (Ötkem, vd., 2020).

Covid-19 salgını dünya genelinde hemen hemen her ülkeye yayılmıştır. Salgın ilerledikçe hastalığa yakalanan ve ölen kişi sayısı milyonları bulmuştur (Efeoğlu, 2022). Salgın hastalığın çıkış sürecinden itibaren uzmanlar Covid-19 için aşı geliştirme çalışmalarına başlamışlardır. Farklı ülkeler tarafından Sinovac/CoronaVac, Sinopharm, Bharat Biotech, Pfizer/Biontech, Moderna, AstraZeneca/Oxford, Sputnik V, Johnson & Johnson gibi farklı çeşitler ve düzeyler de çok farklı Covid-19 aşısı geliştirilmiş ve sunulmuştur. Belirli ülkelerin ilaç kurumlarının onayını alan ve uzmanlar tarafından değerlendirilen Pfizer/Biontech, Sinovac Biotech, AstraZeneca/Oxford, Moderna aşıları testler neticesinde en olumlu, güvenilir olarak görülmüştür (Yavuz, 2020). Aşı çeşitleri, virüsün genetik materyalini kullananlar (mRNA) ya da inaktifleştirilmiş virüsleri veya protein alt

birimlerini kullananlar şeklinde iki sınıfa ayrılmıştır (Kaya, 2021; Sağlık Bakanlığı, 2023). Türkiye de aşılarda tedariki 30-31 Aralık 2020’de sağlık bakanlığı tarafından sağlanmıştır (Sağlık Bakanlığı, 2023). Öncelik 65 yaş üstü, kamu hizmetinde çalışanlar, kronik hastalığı olanlara ve elit sporculara verilmiştir (Sağlık Bakanlığı, 2023). Ülkemiz dahil olmak üzere dünya gündemin de aşılarda tam etkin koruma sağlayıp sağlamadığı, güvenilirliği tartışma konusu olmuştur. Uzmanlar tarafından aşılarda güvenilir olduğu virüse karşı bağışıklık kazanılmasında da fayda sağlayacağı ön görülmüş olsa da hastalığa kesin bir etki gösterdiği açıklanmamıştır (WHO, 2021; WHO, 2023). Aşının bağışıklık ile koruma sağlayabilmesi için belirli dozlar da tekrar edilmesi ön görülmektedir (Sağlık Bakanlığı, 2023; WHO, 2023). Covid-19 aşısı olan kişiler yeniden virüse enfekte olabilmektedir (Euronews, 2021; Evrimağacı, 2023).

Görülen sonuçlar doğrultusunda da insanlar aşılara tereddüt duyar hale gelmiş ve toplumun belirli kısmında aşı olmaya karşı düşünceler artmıştır (Dayan, 2021). Güven problemi olduğu için aşı insanlar üzerinde kararsızlık, kaygı ve korku oluşturmuştur (Erkekoğlu, vd., 2020; Yumru ve Demirkaya, 2021; Çavmak, vd., 2022).

İnsanların üzerinde virüs aşılarda karşı ön yargılar oluşmuş olsa da toplumun büyük çoğunluğu aşılarda güvenilirliğine inanarak tercihlerini aşı olmaktan yana kullanmışlardır. Aşılarda çıkması Covid-19 ile daha etkin mücadele edilmesini sağlamıştır (Sağlık Bakanlığı, 2023; WHO, 2023). Dünya genelinde uygulanan kapanma yasakları hafifletilerek yavaş yavaş normalleşme sürecine girilmeye başlanmıştır (TRThaber, 2021; BBC, 2023). Normalleşme sürecinde uyulması gereken sosyal mesafe, maske, hijyen, HES kodu uygulaması vb. gibi tedbirler uygulanarak gündelik hayata dönüşe olanak sağlamıştır. İlerleyen süreçlerde bu tedbirler ve yasaklar tamamen kaldırılmıştır (İçişleri Bakanlığı, 2021; Sağlık Bakanlığı, 2022).

Covid-19 salgının ilk vakalara göre düşüş göstermesi olumlu etkiler sağlamıştır. Dünya genelinde de normalleşme sürecine girilmesi ve salgın üzerinden iki yılın geçmesiyle birlikte Dünya Sağlık Örgütü Covid-19 salgını için acil durumun sona erdiğini açıklamıştır (BBC, 2023). Acil durumun sona ermesi Covid-19 salgının bittiği anlamına gelmemektedir. Covid-19 aşısına rağmen yeni vakalar görülmesi, virüsün enfekte edebilme özelliğinin devam ettiğini göstermektedir.

Geliştirilen aşılarda virüse karşı tam etkili koruma sağladığı kesin olarak kanıtlanmamıştır (Er, 2023; Türkoğlu, 2023).

PCR (polimeraz zincir reaksiyonu) testi pozitif olan kişiler üzerinde yapılan araştırmalar da Covid-19' ün devamlı mutasyona uğrayıp yeni varyantlar oluşturduğu tespit edilmiştir. Covid-19 hastalığının SARS-CoV-2 virüsünün alfa (B.1.1.7), beta (B.1.351), gamma (P.1), delta (B.1.617.2) ve omicron (B.1.1.529) varyantları endişe verici varyantlar olup salgının devam etmesine neden olmaktadır (WHO, 2023; Aydoğan, vd., 2022). Salgın hastalığın ilk başladığı zamandan itibaren, virüs mutasyon geçirdiği için kendisini devamlı güncellemektedir. Omicron (B.1.1.529) varyantının soyundan gelen eris (EG.5) ve (Yalemedicine, 2023). Pirola (BA.2.86) en son tespit edilen güncel varyantlardır (Memorial, 2023). Defalarca mutasyon geçirip diğer varyantlara göre farklılık göstermektedirler. Varyantların semptomları genel olarak ateş, yorgunluk, baş ağrısı, ishal, yoğun kas ve vücut ağrıları şeklinde görülmeye devam etmektedir (Memorial, 2023; Yalemedicine, 2023). Elli' den fazla ülke de yeni varyantların artış gösterdiği görülmüştür. Türkiye' de yeni varyantların görüldüğü ve vaka artışlarının tespit edildiği ülkeler arasında yer almaktadır (Klimik, 2023; BBC, 2023; TRThaber, 2023). Uzmanlar mutasyon ile farklı varyantların meydana gelebileceğinden bahsederek yayılma artışının yüksek olduğunu ve dikkat edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Aşıların tam fayda sağlayamadığı için aralıklı olarak güncellenmesi ve geliştirilmesi üzerinde araştırmalar devam etmektedir. (Klimik, 2023; Memorial, 2023; Yalemedicine, 2023). Covid-19 salgını etkisini hafifletmiş gibi gösterse de akıflığını etkin şekilde sürdürmeye devam etmektedir. Türkiye' de 101.419 ölüm, 17.004.677 doğrulanmış Covid-19 vakası meydana gelmiştir (WHO, 2023). Dünya genelinde ise 19.6.977 ölüm ve 771.679.618 doğrulanmış vaka tespit edilmiştir (WHO, 2023). Covid-19 yirmi birinci yüzyılın en büyük salgını olarak tarihe geçmiştir.

1.2. Salgın Hastalıklar ve Etkileri

"Salgın hastalık" terimi genellikle kişiden kişiye bulaşan bir hastalığı veya enfeksiyonu tanımlamak için kullanılmaktadır (Barutçu vd., 2021). Akademik literatürde terimin aynı anda aynı bölgede çok sayıda insanı etkileyen bir hastalığı tanımlamak için de kullanılabilecek olduğu ifade edilmektedir (Akkaşoğlu, 2022; Yiğit ve Gümüşçü, 2016).

Salgın hastalıklara genellikle virüs, bakteri ve parazit gibi mikroplar neden olur. Bu mikroplar hava, su, yiyecek, böcekler, hayvanlar ve insanlar yoluyla yayılabilir. Ölümcül bir salgının yayılmasının en yaygın yolu insandan insana temastır. Belirli bir zaman diliminde bir nüfustaki vaka sayısında, tarihsel verilere dayalı olarak beklenenle karşılaştırıldığında bir artış olduğunda salgın salgınlar meydana gelmektedir (Güven ve Tunalı, 2023; Barutçu vd., 2021). Bu noktada Ahmadi vd. (2020) çalışmasında salgın hastalıkların toplum üzerindeki etkilerinin oldukça büyük olabileceğinden bahsetmiş ve enfekte olanlar için ölüme, hastalığa ve hatta mali yıkıma neden olabileceği açıklamıştır

Salgın hastalıklar, düşük insidansla sporadik olarak ortaya çıkan ve nispeten yüksek oranda morbidite veya mortaliteye neden olan bulaşıcı, bulaşıcı hastalıklar olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle, salgınlara biyolojik ajanlar (örn. virüsler), biyolojik toksinler veya kimyasal faktörler dahil olmak üzere bir dizi farklı faktör neden olabilir. Bazı salgınlara (kızamık gibi) kendi genetik mutasyonları neden olurken, diğerleri (örneğin grip) onlara yakalanan kişinin dışındaki faktörlerden kaynaklanmaktadır (McMichael, 2004; Bell ve Lewis, 2005; Buchillet, 2007).

İlgili çalışmalar incelendiğinde salgın hastalıkların çeşitli etkileri olduğu ve bu etkilerin hastalığın türü ve şiddetine bağlı olarak değişiklik gösterdiği belirlenmiştir (Tekin, 2021; Tuğaç, 2020; Kaur vd., 2020). Örneğin bazı salgın hastalıklar hafif semptomlara neden olabilirken bazıları tedavi edilmediği takdirde ciddi sağlık sorunlarına veya ölüme neden olabilmektedir. Bu doğrultuda salgın hastalığa yakalanma riskinin bulunduğu bölgelerde yaşayan insanların, salgın döneminde enfeksiyon veya hastalıktan korunmaya yönelik adımları atabilmeleri için çevrelerine karşı bilinçli olmalarının önemli bir etken olarak açıklanabilir.

Bir önceki paragrafta belirtilen durum şu şekilde açıklanabilir: Salgın hastalıklar hava yoluyla veya enfekte kişilerle veya vücut sıvılarıyla temas yoluyla bulaşabilir. Kızamık ve çiçek gibi hastalıklar aşılama ile önlenemez; ancak sıtma gibi diğer bulaşıcı hastalıklar önlenemez, enfeksiyon oluştuktan sonra ilaçla tedavi edilmelidir. Salgın hastalıkların bir kısmı virüslerden, bir kısmı da bakterilerden kaynaklanmaktadır. Tüm salgın hastalıklar, uygun sanitasyon uygulamaları ve belirli bakteri veya virüs türlerine karşı aşılama yoluyla kontrol edilebilir (Piret ve Boivin, 2021; Tekin, 2021; Turner, 2020).

Salgınlara, kontamine yiyecek veya su, enfekte bir kişi veya hayvanla yakın temas veya enfekte bir kişinin öksürüğünden veya hapşırığından, yayılan bulaşıcı damlacıkların solunması yoluyla kişiden kişiye yayılan bulaşıcı faktörler neden olmaktadır. Salgınlara neden olan en yaygın bulaşıcı hastalık türleri arasında grip virüsleri (grip), kızamık virüsleri, kabakulak virüsleri, kızamıkçık virüsleri varicella-zoster virüsü (suçiçeği/zona), rotavirüsler (viral gastroenterit), norovirüsler (mide gribi) ve hepatit A Covid-19 virüsleri yer almaktadır (Newson, 2002; Evans, 1988; Esterwood ve Saeed, 2020).

Salgın hastalıkların pek çok farklı türünün bulunduğunu unutmamak önemlidir. Salgın, kısa bir süre içinde çok sayıda insanı veya hayvanı etkileyen bir olay olarak tanımlanır; bu, bir salgın veya pandemik (birden fazla ülkeye yayılan bir salgın) gibi birçok şeyi içerebilir. Salgın hastalıklara kızamık ve grip gibi virüsler veya bakteriler neden olabilir; ayrıca sıtma veya kancalı kurt (kancalı kurt hastalığına neden olan) gibi parazitlerden de kaynaklanabilir (Ünlüöner ve Buse, 2019; Akkaşoğlu, 2022).

Salgın hastalık kavramının tanımının yapıldığı bu bölümden hareketle; günümüzde özellikle Covid-19’la birlikte önemi ve araştırma alanı artan salgın hastalıkların toplum ve bireyler özelinde önemli bir alanı oluşturduğu ifade edilebilir. Literatür incelendiğinde salgın hastalığın geçmiş yüzyıllarda da varlığını sürdürdüğü ve günümüze değin çeşitli hastalıklara toplum ve bireylerin tanıklık ettiği belirlenmiştir (Güven ve Tunalı, 2023; İbrahim ve Ökten, 2023; Karal ve Biçer, 2020; Esterwood ve Saeed, 2020). Açıklanan doğrultuda çalışmanın sonraki bölümünde salgın hastalıklar ve etkileri ilgili literatür çerçevesinde değeriendirilecek ve konu çalışmalarıca desteklenen bilgilerle sunulacaktır.

1.2.1. Salgın Hastalıkların Tarihçesi

Salgın hastalıklar ve etkileri konusu tarih boyunca bireyleri ve toplumları etkilemiş ve konu özelinde pek çok araştırma yapılmıştır. Bu noktada geçmişte salgınların toplumlar üzerinde yıkıcı etkilerinin olduğu ancak daha iyi tıbbi teknoloji ve uygulamaların gelişmesiyle birlikte salgınların sıklığının azaldığı belirlenmiştir (Smith vd., 2003; Evans, 1988; Tekin, 2021).

Ahmadi vd. (2020)’ye göre modern çağda salgın hastalıklar önemli bir ölüm nedenidir. Gelişmekte olan ülkelerdeki ölümlerin çoğundan sorumludurlar ve

dünya çapındaki tüm ölümlerin üçte birine katkıda bulunurlar, şeklinde açıklanmıştır. Araştırmada ayrıca geçtiğimiz yüzyılda ortaya çıkan pandemilerin küresel sağlık üzerinde büyük bir etkisi olduğu ve hastalık gözetim sistemlerini iyileştirmek, halk sağlığı altyapısını güçlendirmek ve aşı ve ilaçlara erişimi iyileştirmek için müdahale edilmezlerse, bu salgınlar daha sık ve şiddetli hale gelebileceği ifade edilmiştir.

Karal ve Biçer (2020)'ye göre salgınların tarihi uzun ve karmaşıktır. Bazı hastalıklar binlerce yıl önce ortaya çıkmış ve günümüzde halen insan hayatını etkilemektedir. Bu durumun sebebi salgın hastalıkların kişiden kişiye hava yoluyla veya kan, tükürük gibi vücut sıvılarıyla doğrudan temas yoluyla bulaşan bakteri ve virüsler olarak ifade edilmiştir. Bu noktada belirtilen hastalıkların tedavisinde olası gecikme ya da tedavi edilmeme durumu insanların yaşamını etkileyen önemli bir olay olarak açıklanabilir.

Virüsler salgınlara neden olan en yaygın tehditlerdir çünkü öksürme ve hapsirme yoluyla oluşan hava damlacıkları yoluyla konakçıdan konakçıya bulaşmaları nispeten kolaydır; ayrıca konakçılarındaki bağışıklık savunmasından kaçmalarına olanak tanıyan yüksek mutasyon oranlarına da sahiptirler. Bu noktada bulaşması ve ortaya çıkması görece kolay olan salgın hastalıkların geçmişi çok eskilere dayanmaktadır. Veba ve diğer salgın hastalıklar antik çağlardan beri insanları etkilemektedir (İbrahim ve Ökten, 2023; Yiğit ve Gümüşçü, 2016; Ahmadi vd., 2020).

Salgın hastalıklar kayıtlı tarihin başlangıcından bu yana önemli bir endişe kaynağı olmuştur. İlk büyük salgınlara çiçek hastalığı, grip, kızamık ve hıyarcıklı veba neden oldu. Bu hastalıklara karşı aşıların bulunması ve sanitasyon uygulamalarının gelişmesiyle birlikte bunlar artık salgına neden olmayan küçük hastalıklar olarak kabul ediliyor. Ancak yeni bulaşıcı hastalıklar ortaya çıkmaya ve insan sağlığını tehdit etmeye devam etmektedir. Günümüzde ise bulaşıcı hastalıkların ortaya çıkış nedeni dört ana faktöre dayandırılabilir. Bunlar: Hayvandan insana bulaşma, bir topluluk içinde kişiden kişiye bulaşma, topluluklar veya bölgeler arasında kişiden kişiye bulaşma (yani küresel yayılma) ve hastalık organizmalarının vektörlerini veya konakçılarını etkileyen doğal çevresel değişiklikler (örneğin, yağış düzenleri), olarak sıralanabilir (Güven ve Tunalı, 2023; Karal ve Biçer, 2020; Tuğaç, 2020; Turner, 2020).

Yukarda verilen ve açıklanan doğrultuda salgın hastalıkların geçmişten günümüze toplum ve bireyler açısından önemli bir yerinin olduğu ve geçmiş yüzyıllardan beri varlığını sürdürdüğü ifade edilebilir. Bu kapsamda farklı şekillerde ve isimlerde ortaya çıkan salgın hastalıkların günümüzde halen varlığını sürdürdüğü saptanmıştır.

1.2.2. Salgın Hastalıkların Toplum Üzerindeki Etkileri

Salgın hastalıkların toplum üzerindeki etkisi çok yönlü bir olgudur. Salgınların toplumu nasıl etkilediğini anlamak için öncelikle salgın hastalığın anlaşılması önem taşımaktadır. Bu noktada salgın hastalıklar, bir popülasyondaki çok sayıda insanda aynı anda benzer semptomların ortaya çıkmasıyla ortaya çıkan hastalıklar, olarak açıklanabilir (Akkaşoğlu, 2022). Virüsler, bakteriler veya parazitlerden kaynaklanabilirler. Bu hastalıklar, enfekte kişilerle, kontamine yiyecek veya su vb. ile doğrudan temas yoluyla yayılabilir. Pandemiler (hastalık kıtalara yayıldığında), pandemik grip (küresel pandemilere neden olduğunda), salgınlar (küresel pandemilere neden olduğunda) gibi çeşitli salgın hastalıklar vardır. Bu salgınların toplum üzerindeki etkisi, hastalığın ciddiyeti, bulaşıcı olup olmadığı gibi çeşitli faktörlere bağlıdır. Çiçek hastalığı gibi ciddi bulaşıcı bir hastalık, bireyler arasında toplu ölümlere neden olabilirken, kolera gibi diğerleri, yalnızca kontamine yiyecek veya su kaynakları yoluyla yayıldıklarından tecrit edilmiş yaşayan insanları etkilemez ve yayılım gösterebilir, şeklinde açıklanmıştır (Barutçu vd., 2021; Akkaşoğlu, 2022; İbrahim ve Ökten, 2023).

Salgın hastalıkların toplum üzerinde önemli etkileri vardır (Ünlüöner ve Buse, 2019). Salgın hastalıkların etkileri çok geniş kapsamlı olup, yalnızca enfekte olanları değil, aynı zamanda hastalığa maruz kalan ancak kendileri hastalanmayanları da etkilemektedir (Karal ve Biçer, 2020). Son yıllarda dünyada salgın hastalıklarda artış yaşanmaktadır. Bu hastalıkların toplum üzerinde önemli etkileri vardır (Yiğit ve Gümüşçü, 2016).

Salgın hastalığın önemli bir etkisi; salgın hastalığa yakalanan bireylerin ciddi semptomlar yaşadığı ve sıklıkla bu hastalıktan yaşamlarını yitirebildiğidir. Salgın bir hastalıktan kurtulan bireyler ise genellikle kalıcı fiziksel sakatlık veya psikolojik travmayla karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum salgın hastalığın toplum üzerinde önemli bir etkisi olarak açıklanabilir. Salgın hastalığın toplum üzerindeki bir diğer etkisi şu şekilde açıklanabilir: Bir toplulukta bir salgın meydana

geldiğinde, orada yaşayanlar arasında, özellikle de küçük çocukların ebeveynleri arasında, genellikle büyük miktarda korku, endişe ve stres olur ve bu durum onların kendi hayatları veya nasıl etkileşimde bulundukları konusunda kötü kararlar almasına neden olabilir. Bu korkular, bu konuların ne kadar önemli olduğunu anlayan kamu görevlileri tarafından yeterince hızlı bir şekilde ele alınmadığı takdirde suç oranlarının artmasına ve hatta isyanlara yol açabilir, şeklinde açıklanmıştır (Parıldar, 2020; Tekin, 2020; Ertürk, 2021).

Salgın hastalık, bir popülasyonda hızla yayılan ve aynı anda çok sayıda insanı etkileyen bulaşıcı bir hastalıktır. Tipik olarak bu hastalıklar bulaşıcıdır ancak mutlaka ölümcül değildir. Soğuk algınlığı veya grip gibi hafif semptomlara neden olabilirler, ancak bazen AIDS veya Ebola gibi çok ciddi hastalıklara da neden olabilirler (Piret ve Boivin, 2021; Mcmichael, 2004).

Kaur vd. (2020)'ye göre salgın hastalıkların toplum üzerindeki etkisi karmaşıktır ve birçok açıdan incelenmesi gerekmektedir. Örneğin bir hükümetin bakış açısından bakıldığında, salgın bir hastalığın toplum üzerindeki etkisini azaltmak için yapılabilecek çeşitli şeyler vardır. Birincisi, hükümetler hastalığın yayılmasının nasıl önleneceği ve salgın sırasında nasıl sağlıklı kalınacağı konusunda eğitim sağlayabilir. İkincisi, yeni aşıların veya mevcut hastalıkların tedavilerinin araştırılması için finansman sağlayabilirler. Üçüncüsü, toplumlarda belirli hastalıkların yaygınlığını azaltmayı amaçlayan halk sağlığı girişimlerine finansman sağlayabilirler, şeklinde açıklanmıştır (Kaur vd., 2020; Buchillet, 2007). Bireysel vatandaşlar ve topluluklar açısından bakıldığında, insanlar temel hijyen uygulamalarını takip ederek ve enfekte kişilerle temastan kaçınarak bir salgın sırasında kendilerini korumak için adımlar atılması gerekliliğinden bahseden Meegs (2009) ise ayrıca kızamık ve kabakulak gibi yaygın çocukluk çağı hastalıklarına karşı da çocuklarının aşılandığından emin olunması gerekliliğini çalışmasında açıklamıştır.

Görüldüğü üzere salgın hastalıkların toplum üzerindeki etkisi geniş ve kapsamlıdır. Bu hastalıkları etkili bir şekilde tedavi etme veya önleme yeteneğinin, bireylerin sağlığının yanı sıra nüfusun ekonomik, sosyal ve politik koşulları üzerinde de önemli bir etkiye sahip olabileceği açıklanmıştır (Krishnan, 2012; Esterwood ve Saeed, 2020).

Salgınların, özellikle hastalığın yayılması açısından toplum üzerinde derin bir etkisi olmuştur. Örneğin Kara Ölüm, kentleşmenin artmasına ve nüfusun azalmasına neden olarak Avrupa'da toplumun gelişimini önemli ölçüde etkilemiştir. Salgın hastalıklar bu etkilerinin yanı sıra kültürel değişimlere olduğu kadar ekonomik değişimlere de yol açabilmektedir (Yıldız, 2014; Turhan, 2023).

Modern zamanlarda, aşılar ve antibiyotikler gibi tıbbi teknolojilerdeki ilerlemeler nedeniyle, yüzyıllar öncesine göre çok daha az şiddetli olan birçok salgın yaşanmıştır. Bu noktada şu çıkarım yapılabilir: Geçmişte salgın hastalıkların toplum üzerinde büyük etkisi vardı. Milyonlarca insanın ölümünden sorumluydular ve üretkenlikte büyük bir düşüşe neden olmuştur. Ancak modern tıp bu hastalıkların tedavisini mümkün kılmıştır ve günümüzde nadiren ölümcül oldukları ifade edilebilir (Kaur vd., 2020; Bell ve Lewis, 2005).

İKİNCİ BÖLÜM

2. SPORCU VE KAYGI KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

2.1. Sporcuların Salgın Hastalıklara Karşı Kaygısı

Salgın, bir popülasyonda hızla yayılan bir hastalıktır. Bir virüs, bakteri veya başka bir mikroorganizmadan kaynaklanabilir. Bir salgının yayılması genellikle kötü hijyen uygulamaları ve yetersiz sağlık altyapısı nedeniyle kolaylaştırılmaktadır. Bir salgının en yaygın belirtileri arasında ateş, titreme, kas ağrıları, baş ağrıları ve yorgunluk yer almaktadır. Bu noktada sporcular salgınlara karşı özellikle savunmasızdır çünkü doğaları gereği son derece sosyaldirler ve spor etkinliklerine katılmak için sık sık dünya çapında seyahat etme eğilimindedirler. Ayrıca sporcular sıklıkla salgın hastalığa yakalanma olasılıklarını artırabilecek riskli davranışlarda bulunmaktadır. Sporcuların, enfeksiyona yakalanmamak için uygun önlemleri alabilmeleri amacıyla bir salgın sırasında seyahat etmenin getirdiği risklerin farkında olmaları önemlidir (Kuru ve Atılgan, 2022; Çingöz ve Selim, 2020; Yıldız ve Doğu, 2022; Özgün vd., 2021; Özdemir vd., 2022 Turbeville vd., 2006). Verilen bilgilerden hareketle sporcuların salgın hastalıklara yakalanma riskinin normal bireylere göre daha yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca sporcuların herhangi bir hastalığa yakalanmasının spor kariyerini, bireysel yaşamını ve antrenmanlarını etkileyebileceği düşünülmektedir. Verilen varsayımlardan hareketle çalışmanın bu bölümünde sporcuların salgın hastalıklara karşı kaygısı ilgili literatür çerçevesinde değerlendirilecek ve açıklanacaktır.

Sporcuları enfeksiyona karşı diğerlerine göre daha savunmasız kılan bir diğer faktör de fiziksel uygunluk düzeyleridir (Özgün vd., 2021). Sporcu erkek ve kadınların vücut ısısı genellikle düzenli egzersiz yapmayanlara göre daha yüksektir, bu da onların havadaki damlacıklar yoluyla yayılan virüslerden (SARS gibi) hastalanma olasılıklarının daha yüksek olduğu anlamına gelir. Ancak sporcuların ölümcül bir virüse yakalanma endişesi onları yarışmaktan veya antrenman yapmaktan alıkoymamalı çünkü bu onların performanslarını etkileyebilir ve sağlıklarını kötüleştirebilir. Aslında düzenli egzersiz yapmak hastalıklara karşı bağışıklığı artırmaya yardımcı olabilir (Akdoğan vd., 2022; Ağduman, 2021, Yaman, 2022; Dorman, 2000; Phelan vd., 2020).

Sporun bireyler ve toplumlar açısından önemi yadsınamaz. Birçok insan için eğlence, zevk ve rahatlama kaynağıdır. Ancak bu faydaların yanı sıra spor, sporcular için büyük bir stres kaynağı da olabilir. Bazı sporcular, maçlar sırasında kazanma ve iyi performans gösterme konusunda antrenörlerinden veya takım arkadaşlarından hissettikleri baskı nedeniyle kaygı yaşamaktadırlar (Bozyılan vd., 2022; Colins ve O'connell, 2012). Sporcularda kaygının artması, 2020 yılından bu yana tüm dünyayı etkileyen mevcut salgın hastalıklara bağlanmaktadır (Aslan vd. 2021). Bu bağlamda günümüzde spora katılan sporcu sayısının artması ve sporu izleyen, takip eden, yapan kişi sayısının artması, sporcuların salgın hastalıklara karşı kaygılarının daha fazla arttığı bir ortam yaratmıştır. Ayrıca son zamanlarda ortaya çıkan pandemik grip salgını, her seviyedeki sporcuların zaten yüksek olan stres seviyelerini daha da artırmıştır. Sporun yüksek performans talepleri ve rekabetçi atmosferi, sporcuları pandemik hastalık tehdidi de dahil olmak üzere çok çeşitli çevresel faktörlere tepki olarak kaygıya özellikle duyarlı hale getirebilir, şeklinde açıklanmıştır (Phelan vd., 2020; Harmer, 2010; Bozyılan vd., 2022; Yıldız vd., 2021).

Sporcuların kaygıya daha yatkın olduğu bilinmektedir. Bunun temel nedeni ise her zaman daha iyi bir sonuç almaya çalışmaları ve başarısız olmaları durumunda antrenör ve taraftarlardan çok fazla baskı almalarıdır. İkinci neden ise sporcunun performansının onun sağlığına ve ruh durumuna bağlı olmasıdır. Hastalanırsa veya kendini kötü hissederse bu onun performansını etkileyebilir (Luke ve d'Hemecourt, 2007; Turbeville vd., 2006). Friman ve Wesslen (2000)'e göre ise sporcuların hastalanma endişesinin birçok nedeni vardır. Öncelikle sağlıklı kalmak istiyorlar çünkü yaptıkları sporda iyi performans göstermek istemekte ve bu durumda endişe yaratmaktadır. İkincisi, ölüm korkusu onların spor yapma konusunda çok gergin olmalarına neden olabilmesi olarak ifade edilmiştir.

2.1.1. Mücadele Sporlarında Salgın Hastalık Riski

Boks, güreş ve dövüş sanatlarını da içeren mücadele sporları tüm dünyada popüler bir eğlence şeklidir. Ancak aynı zamanda birçok sağlık riskiyle de ilişkilendirilmişlerdir. Bunlar arasında Hepatit B ve C, HIV/AIDS, tetanoz ve stafilokok enfeksiyonları gibi bulaşıcı hastalıkların bulaşması yer almaktadır (Grosset-Janin vd., 2012; Collins ve O'connell, 2012; Styriak vd., 2023). Bu

kapsamda çalışmanın bu bölümünde mücadele sporlarında salgın hastalık riski konusu ilgili literatür çerçevesinde değerlendirilecektir.

Mücadele sporları, Butryn vd. (2023) tarafından "silahsız veya yarışmada silah kullanan iki veya daha fazla katılımcı arasındaki fiziksel teması içeren bir spor" olarak tanımlanmıştır. Mücadele sporları arasında güreş, boks, judo, karate, taekwondo, kickboks, muaythai, karma dövüş sanatları (mma) ve kung gibi diğer dövüş sanatları formları bulunmaktadır. Dövüş sporlarının temel amacı rakibin boyun eğdirerek veya güç kullanarak üstünlük elde etmek, olarak açıklanmaktadır (Yan vd., 2022). Dövüş sporlarında salgın hastalık bulaşma riski, özellikle temas anında cilt yüzeyinde açık kesikler veya sıyrıklar varsa, kan ve diğer vücut sıvılarıyla temastan kaynaklanmaktadır (Shiraki vd., 2006). Bu Yan vd. (2022) tarafından hazırlanan bir araştırma, dövüş sporlarının bulaşıcı hastalıkların yayılmasına neden olma olasılığının diğer atletik yarışma türlerine göre önemli ölçüde daha yüksek olduğunu bulmuştur. Bu durum belirtilen sporlarda yarışmacılar genellikle kanamaya neden olabilecek yaralanmalara veya kendilerini enfeksiyona duyarlı hale getiren açık yaralara maruz kalmaları ve bunun da paylaşılan bir ortamın patojenik mikroorganizmalarla kontamine olma olasılığını artırabilmesine olanak sağladığı açıklanmıştır.

Shiraki vd., (2006) tarafından hazırlanan bir diğer çalışmada ise mücadele sporlarına katılan sporcuların bulaşıcı hastalıklara yakalanma olasılığının diğer tür yarışmalara katılan sporculara göre önemli ölçüde daha yüksek olduğu bulunmuş ve ayrıca maçları sırasında sakatlanan sporcuların enfeksiyon kapma ihtimalinin, yaralanmamış rakiplere kıyasla iki kat daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Bu noktada dövüş sporları etkinliklerini düzenleyenler arasında, bulaşıcı hastalıkların hem yarışmacılar hem de seyirciler arasında yayılmasının en iyi şekilde nasıl önlenebileceği konusunda artan farkındalık ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.

Dövüş sporlarına katılırken salgın hastalığa yakalanma riski giderek artan bir halk sağlığı sorunudur (Boguszewski vd., 2019). Savaş sporcuları, genellikle kapalı alanlarda, insan yoğunluğunun fazla olduğu, ciltte açık kesi ve sıyrıkların kullanılmasını gerektiren faaliyetlere katılımları nedeniyle bulaşıcı hastalıklara yakalanma riski altındadır (Grossett-Janin vd., 2012). Dövüş sporcuları arasında bulaşıcı hastalıkların prevalansı yıllar içinde artmıştır; bu durum artan katılım

oranlarına, sporcular arasında artan seyahat faaliyetlerine ve bulaşma şekillerindeki değişikliklere bağlanabilir (Wong vd., 2020).

Dövüş sporlarında salgın hastalık riskini etkileyebilecek çok sayıda faktör vardır. Bunlar aşağıda verilen etkenlere göre değişiklik göstermektedir (Collins ve O'connell, 2012; Yan vd., 2022; Butryn vd., 2023):

- Dövüş sporunun türü,
- Katılan sporcuların fiziksel özellikleri,
- Teknoloji ve eğitim yöntemlerindeki değişiklikler.

Dövüş sporları, temas sporları olmaları nedeniyle bulaşıcı hastalıkların salgınlarına karşı özellikle hassastır. Günümüzde dövüş sporlarına katılanlar arasında en sık görülen salgın hastalık türü hepatit B virüsüdür. HBV enfeksiyonu, yaşamın ilerleyen dönemlerinde karaciğer kanseri ve siroz gelişme riskinin artmasıyla ilişkilendirilmiştir; bu nedenle bu hastalığa yakalanma riski altında olabilecek tüm katılımcılar için önemlidir, şeklinde açıklanabilir (Shiraki vd., 2006; Wonf vd., 2012).

2.2. Salgın Hastalıkların Sporcular Üzerindeki Korku ve Psikolojik Etkileri

Salgınlar, genellikle bir toplulukta, birçok insanda hastalığın aniden ortaya çıkmasıyla karakterize edilir. Virüs veya bakteri gibi patojenlerden kaynaklanabileceği gibi çevresel faktörlerden de kaynaklanabilirler (Yelken vd., 2021). Salgın terimi genellikle bir topluluk içinde kişiden kişiye kolayca yayılan herhangi bir hastalığı ifade etmek için kullanılır. Örneğin grip ve suçiçeği, toplumda hızla yayılabilen bulaşıcı hastalıklardır (Turner, 2021).

Salgın hastalıkların yarattığı korku çok güçlü olabilir. Korku, insanları, gerçek enfeksiyon riski göz önüne alındığında, başka türlü rasyonel sayılmayacak eylemlerde bulunmaya yönlendirebilir. AIDS korkusunun dünya çapında yaklaşık 25 milyon kişinin HIV testinden kaçınmasına neden olduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca pandemik grip korkusu birçok bireyi evde ilaç ve diğer malzemeleri stoklamaya yönelttiği de bilinmektedir (Mehrsafar vd., 2020; Civan vd., 2022; Kaçoğlu vd., 2021). Bu noktada çalışmanın önceki bölümlerinde de açıklandığı üzere sporcularda salgın hastalık yayılma riski diğer bireylere göre fazladır. Bu

durum sporcularda salgın hastalığa karşı diğer bireylere göre ekstra bir kaygı, korku ve psikolojik sorunlar yarattığı düşünülmektedir. Bu varsayımın değerlendirilmesi adına çalışmanın bu bölümünde salgın hastalıkların sporcular üzerindeki korku ve psikolojik etkileri ilgili literatür çerçevesinde değerlendirilecek ve konu açıklanacaktır.

Salgın hastalıklar konusu her zaman sporcuların ve spor takımlarının gündeminde olmuştur. Geçmişten günümüze, sporcular çeşitli bulaşıcı hastalıklara yakalanma ve yayma riskiyle karşı karşıyadır. Hastalık tehdidi sporcuların sadece rekabet kabiliyetini değil aynı zamanda zihinsel sağlıklarını da etkilemektedir. Araştırmalar göstermektedir ki sporcular sıklıkla bulaşıcı hastalıklara maruz kalmanın bir sonucu olarak kaygı, depresyon ve diğer psikolojik sorunlar yaşamaktadır (Li vd., 2021; Schaal vd., 2011; Emre ve Mazlum, 2023; Yıldırım vd., 2021).

Kaygı, sporcularda en sık görülen zihinsel sağlık bozukluklarından biridir. Rekabet gibi güncel olayların yanı sıra gelecekteki olaylara ilişkin korku veya endişe gibi birçok faktörden kaynaklanabilir (Yelken vd., 2021). Kaygı, uyku bozukluğu ve kas gerginliği gibi birçok belirtiyeye neden olabilir. Bazı durumlarda, bireyin hızlı kalp atışı veya nefes darlığının eşlik ettiği aşırı kaygı yaşadığı panik ataklarla sonuçlanabilir (Demirtaş ve Çıplak, 2020). Depresyon sporcular arasında yaygın görülen bir diğer zihinsel sağlık bozukluğudur ve bireyin umutsuzluk hissettiği durumlarda ortaya çıkmaktadır (Küçük ve Kadir, 2023; Şenışık vd., 2021). Verilen bilgilerden hareketle literatür incelendiğinde Barani vd. (2023) tarafından hazırlanan çalışmanın sonuçları pandemik hastalık tehdidine yanıt olarak yüksek düzeyde kaygı ve korku bulunduğunu göstermiştir. Bu duyguların ise strese bağlı hastalıklara, rekabet ve antrenmanlarda performansın düşmesine ve hatta ölüme yol açabileceği sebebiyle korku, kaygı ve çeşitli psikolojik rahatsızlıklarla ilişkilendirildiği belirlenmiştir. Bu sonuç, bir salgın salgını sırasında sporcularla çalışan antrenörler için önemlidir çünkü sporcuların mevcut durum hakkında nasıl hissedebileceklerini daha iyi anlamalarını sağlar. Aynı zamanda antrenörlerin sporcularının korkularıyla başa çıkmalarına en iyi nasıl yardımcı olabileceklerini belirlemelerine de yardımcı olur, böylece sporcular bu salgından sağ çıkıp çıkamayacakları veya kendilerinin hastalanıp hastalanmayacağı konusunda endişelenmek yerine atletik çabalarına odaklanabilirler.

Salgın hastalık korkusu sporcuları etkileyen faktörlerin başında gelmektedir. Bu faktörün sporcular üzerinde olumsuz etki yarattığı, spor müsabakaları sırasında konsantrasyonlarını kaybetmelerine ve dolayısıyla yenilgiye uğramalarına neden olduğu söylenebilir. Bu faktör, konsantrasyon düzeyini etkilemenin yanı sıra, sporcuların müsabaka öncesi veya müsabaka sırasında gergin ve korkmuş hissetmelerine neden olduğundan psikolojik olarak da etkilenmektedir. Bu olumsuz etkilerin yaşanmaması için sporcuların maske takmak, elleri sık sık yıkamak, kalabalık yerlerden uzak durmak gibi önleyici tedbirler alarak korkularını yenmeleri önemlidir. Ayrıca herhangi bir hastalığa yakalanmamak için kendilerini sağlıklı tutmaya çalışmalıdırlar (Civan vd., 2022; Küçük ve Kadir, 2023; Demirtaş ve Çıplak, 2020; Schaal vd., 2011).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SPORCU PERSPEKTİFİNDE KORKU VE KAYGININ KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

3.1. Korku ve Anksiyete Kavramları

Kaygının birçok tanımı olsa da araştırmacılar kaygının hoş bulunmayan bir duygusal tecrübe olması hususunda uzlaşmaktadır. Kaygıyı en genel ifadeyle, tehlike ve şanssızlık yaşama korkusunun ya da beklentisinin meydana getirdiği tedirginlik hali, akla yatkın olmayan korku şeklinde tanımlayabiliriz. Birçok insan stresli ve tehlikeli durumlarla karşı karşıya kaldığında kaygılı hissetmekte ve bu hisse genellikle panik, dehşet, sıkıntı ve korku gibi duygular eşlik etmektedir. Diğer yandan kaygı, objesiz olması bakımından korkudan farklı bir kavramdır (Şahin, 2019; Atay vd., 2020).

Genel anlamıyla kaygı, kişi için açıklanabilir ya da açıklanamaz tehlike anlamını taşıyan, birdenbire meydana gelebilen ve bu belirsiz tehlike duygusu ile beraber gerginlik, saldırgan olma gibi hislerle ortaya çıkabilen, kişide tam olarak rahatsız edici, hoş algılanmayan bir his olarak ifade edilmektedir. Kaygının taşıdığı niteliklere bakıldığında, yaşanan durumların subjektif olarak algılanması, kişinin ilerisi ile ilgili endişeleriyle birlikte bireyi çok kötü hissettiren ancak tam olarak kötü ifade edilemeyen bir duygulanım olarak açıklanmakta ve bu duygulara ek olarak panik olma, tedirgin olma gibi fiziksel tepkiler olarak ifade edilmektedir (Mcnelly, 2014; Didin vd., 2022; Atay vd., 2020).

Kişi, belirsizlik hali içerisinde olduğunda yani herhangi bir durum veya vaka ile karşı karşıya kaldığında sonucun ne olacağını bilmediğinde kaygı yaşamaktadır. Bu durum, kimi zaman bireyler ve durumlar bakımından kontrol altına alınabilirken kimi zaman da kontrol altına alınamaz. Bu kontrolsüzlüğün sonucunda kaygı, rahatsızlık oluşturacak seviyeye erişebilmektedir. Bu nedenle kimi insanlar benzer vakalar ya da durumlar karşısında yoğun kaygı hissedip yaşamını kontrol edemeyecek duruma gelmektedir. Bu duruma karşın bazı insanlar ise aynı durumlara benzer tepkiler vermemektedirler (Şahin, 2019; Davis, 1992; Reiss, 1987; Didin vd., 2022).

Bazı yazarlar, kaygının negatif duygu yüklü ve kontrol altına alınamaz düşünce ve imgeler dizisi olduğunu ifade etmektedir. Dönem dönem tüm bireyler bahsedilen kaygı duygusunu hissetmektedir. Bu durum oldukça normal karşılanabilir ve kaygı, belirli bir seviyeye kadar normal kabul edilebilir (Atay vd., 2020).

Korku, endişe ve tehlikeden kaçma arzusuyla karakterize edilen bir duygu olarak tanımlanır. Kaygı ise pek çok farklı durumdan kaynaklanabilecek bir huzursuzluk duygusudur. Korku, vahşi hayvanlar veya tehlikeli nesneler gibi fiziksel tehditlerden kaynaklanabileceği gibi, akranları tarafından zorbalığa uğramak veya bir gruptan reddedilmek gibi sosyal tehditlerden de kaynaklanabilir (McNally, 2014).

Korku ve kaygı insanların en sık yaşadığı duygulardan ikisidir. Korku, algılanan bir tehdide verilen duygusal tepkiyle karakterize edilen bir duygudur; kaygı ise, anında veya görünürde bir tehlike olmaksızın algılanan bir tehdide verilen duygusal tepkiyle karakterize edilir (Didin vd., 2022).

Korku yaşarken terleme, titreme veya sarsılma, hızlı nefes alma veya kalp atışı, mide bulantısı/kusma, soğuk terleme, baygınlık/baş dönmesi/sersemlik hissi, doğru düşünememe veya tetikleyen şey dışında herhangi bir şeye konsantre olamama gibi belirtiler görülebilir (Didin vd., 2022; Şahin, 2019).

Korku, belirli bir tehdide veya tehlikeye verilen duygusal bir tepkidir. Alarm, sinirlilik ve endişe duygularıyla karakterizedir. Bu duygu, tehditlere hazırlanılması ve onlardan kaçınmak için harekete geçilmesine yardımcı olmaktadır. Korkunun çoğu zaman kaçış davranışına yol açtığı bilinmektedir (Şahin, 2019; Atay vd., 2020).

Korku ve kaygı oldukça karmaşık duygulardır ancak bazı ortak noktalara sahiptirler. Her ikisi de hafiften aşırıya kadar değişebilen yoğun bir endişe duygusuyla karakterize edilir. Korku ve kaygı arasındaki fark, korkunun belirli bir uyarana (örneğin bir yılan) verilen bir yanıt olması, oysa kaygının doğası gereği daha küresel olması ve herhangi bir sayıda sosyal veya çevresel faktör (örneğin işe geç kalmak) tarafından tetiklenebilmesidir (Daviss, 1992; Şahin, 2019).

3.2. Salgın Hastalıklara Karşı Korku ve Stres

Salgın hastalıkların çok tehlikeli olduğu ve hem insan vücuduna hem de topluma birçok zarar verebileceği çalışmanın önceki bölümlerinde açıklanmıştır. Bu kapsamda insanların bu hastalıklarla mücadele edebilmesinin birçok yolu vardır, ancak en etkili olanlardan biri korku olarak açıklanabilir (Atay vd., 2020). Korku güçlü bir duygudur ve bireylerin salgın hastalıklarla nasıl başa çıkacağına daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. (Şahin, 2019).

Korku, "yaklaşan bir tehlikenin uyandırdığı sıkıntı verici bir duygu" olarak tanımlanır. Bu, tehdide karşı verilen doğal bir insan tepkisidir. Aynı zamanda algılanan veya beklenen tehlikenin neden olduğu hoş olmayan bir duygu olarak da tanımlanabilir. Korku, vücutta savaş ya da kaç tepkisini tetikleyerek çalışır. Bu, harekete hazır olmaları için ana kas gruplarına kan akışını arttırırken kalp atış hızını ve kan basıncını arttırmayı içerir. Ayrıca terlemenin artması, gözbebeklerinin genişlemesi, ağız kuruluğu, solunum hızının artması, kan şekeri seviyesinin yükselmesi ve kas gerginliğinin artması gibi başka değişikliklere de neden olmaktadır (Serbest, 2021; De Paiva vd., 2020; Ornell vd., 2020).

Hastalık korkusu en güçlü insan duygularından biridir. Kaygı, stres ve hatta depresyonun kaynağı olabilir. Hastalık korkusu, bulaşıcı hastalıkların daha yaygın olduğu gelişmekte olan ülkelerdeki insanları orantısız bir şekilde etkilenmektedir (Atay vd., 2020; Dymecka vd., 2021).

Salgın hastalık korkusu halk sağlığı psikolojisinde önemli bir faktördür. Halkın salgınlara ve pandemilere ilişkin algısı, hastalık salgınlarına verilen yanıtın verimliliği ve etkinliği üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Son yıllarda salgın hastalıklar nedeniyle korku ve stres yaşayan insan sayısında artış görülmektedir. Bu koşullar insanların toplumdan uzaklaşmasına ve izole bir yaşam sürmesine neden olabilmektedir (Serbest, 2021; Aykut ve Aykut, 2020).

Pandemi gibi bulaşıcı hastalıkların yayılması her zaman insanlık için büyük bir endişe kaynağı olmuştur. Salgın hastalıktan hastalanma veya ölme korkusu, herkeste strese neden olacak kadar güçlüdür. Stres, motivasyonu düşürerek, enerji düzeylerini azaltarak ve devamsızlığı artırarak insan performansını ve üretkenliğini bozabilir. Ayrıca salgın hastalıktan dolayı hastalanma korkusu, işyerinde

performans ve üretkenliği bozan strese neden olabilir (Serbest, 2021; De Paiva Teixeira vd., 2020).

Korku ve stres, bireyin kırılganlık ve çaresizlik duygularının tezahürü olarak anlaşılabilir. Salgın hastalıklara karşı yaygın tepkilerdir. Korku ve stres, insanların bir hastalıkları olduğunda işten veya okuldan evde kalmaları veya hasta olan diğer insanlarla temas kurabilecekleri halka açık yerlere çıkmaktan kaçınmaları gibi hastalığı yayan davranışlara yol açabilir. Bu davranış, hasta olmayan kişilerin hasta kişilerle temas kurmaktan kaçınması nedeniyle hastalığın daha fazla bulaşmasına neden olabilir ve bu durum onların daha sonra hastalanma olasılığını artırır (Ornell vd., 2020; Dymecka vd., 2021).

Korku ve stres aynı zamanda bunları yaşayan kişiler için kötü sağlık sonuçlarına da yol açabilir. Örneğin çalışmalar, yüksek düzeyde korku veya strese sahip kişilerin, bu rahatsızlıkları olmayan kişilere göre daha yüksek oranda kardiyovasküler hastalık oranlarına sahip olabileceğini göstermiştir. Bu bulgular, grip veya Ebola virüsü enfeksiyonu gibi salgın hastalıklarla ilgili olanlar da dahil olmak üzere bugün bilinen bazı sağlık sorunlarının arkasında korku ve stresin katkıda bulunan faktörler olabileceğini göstermektedir (Dymecka vd., 2021; Atay vd., 2020; Serbest, 2021).

3.3. Kaygı ve Korku Teorileri

3.3.1. Kaygı Teorileri

Kaygı, kendisini birçok farklı şekilde gösterebilen karmaşık, çok yönlü bir duygudur (Öztürk, 2016). Anksiyetenin bazı belirtileri arasında huzursuzluk, kas gerginliği ve görevlere odaklanma güçlüğü yer alır (Büyüköztürk, 1997). Bu kapsamda ilgili literatür incelendiğinde bireylerin neden bu semptomları deneyimlediği ve hangilerinin doğru olma ihtimalinin yüksek olduğu konusunda birçok teori olduğu gözlemlenmektedir (Öztürk, 2016; Strongman, 1995; Crosby, 1976; De Bianchedi vd., 1988). Verilen çıkarımdan hareketle çalışmanın bu bölümünde kaygı kavramı açıklanacak ve çeşitli teoriler verilecektir.

Kaygı veya anksiyete, genellikle alışılmadık veya beklenmedik durumlarda yaşanan bir endişe ve tedirginlik durumudur. Kaygı o kadar şiddetli olabilir ki kişinin günlük görevleri tamamlama yeteneğini bozabilir (Strongman, 1995). Pekrun (2019)'a göre anksiyete, genetik yatkınlık, travmatik bir olaydan

kaynaklanan stres veya kişinin kendisiyle ilgili olumsuz düşünceleri gibi çeşitli faktörlerden kaynaklanabilir.

Anksiyete bozuklukları, semptomlar günlük yaşamda önemli bir sıkıntıya veya bozulmaya neden olduğunda teşhis edilir. Anksiyete bozukluklarının en yaygın türleri arasında yaygın anksiyete bozukluğu, panik bozukluğu, travma sonrası stres bozukluğu, obsesif kompulsif bozukluk, sosyal fobi ve spesifik fobi yer almaktadır (Öztürk, 2016; Strongman, 1995).

Kaygı, strese karşı birçok biçimde olabilen karmaşık bir tepkidir. Her birinin kendine özgü güçlü ve zayıf yönleri olan birçok kaygı teorisi vardır. En öne çıkan teoriler panik bozukluğu, yaygın anksiyete bozukluğu ve travma sonrası stres bozukluğudur (Öztürk, 2016; Büyüköztürk, 1997). Kaygı bozukluklarına neyin sebep olduğu konusunda birçok farklı teori vardır. Yaygın bir teori, kaygıya karşı genetik bir yatkınlığın olduğudur; bu, bazı insanların zamanla kaygılı olmaya yönelik doğuştan bir eğilime sahip olduğu anlamına gelir. Ancak diğer araştırmacılar kaygının travma gibi çevresel faktörlerden veya yoksulluk gibi stres faktörlerinden kaynaklandığını savunmaktadır (Pekrun, 2019).

Panik bozukluğu, hızlı kalp atışı, terleme, titreme veya sarsılma, baş dönmesi veya baş dönmesi, mide bulantısı veya karın ağrısı, üşüme veya ateş gibi fiziksel semptomların eşlik edebildiği, ani yoğun korku veya rahatsızlık dönemleri olan tekrarlayan beklenmedik panik ataklarıyla karakterizedir. Panik bozukluğu olan kişiler sıklıkla gelecekte atak geçirebileceklerinden endişe ederler ve panik atak geçirebilecekleri durumlardan kaçınmak için sıklıkla davranışlarını değiştirirler. Ayrıca uyumakta zorluk çekebilirler ve kendilerini kolayca yorgun hissedebilirler (Crosby, 1976; Pekrun, 2019; Crosby, 1796).

Bir teoriye göre kaygı, beyindeki nörotransmitter seviyelerindeki dengesizliğin bir sonucudur. Nörotransmitterler, nöronlar (beyin hücreleri) arasında haberci görevi gören, elektrik sinyallerini bir nörondan diğerine taşıyan kimyasallardır. Belirli bir nörotransmitterin çok fazla veya çok az olması, düşünce işleme ve davranışta değişikliklere yol açabilir; bu da bazı insanların neden kaygı yaşadığını açıklayabilir (Pekrun, 2019).

Diğer bir teori ise kaygının çevredeki stresörlerden ve bireyin kişisel geçmişinden kaynaklandığıdır. Bu anlamda, daha önce bu duyguyu hiç yaşamamış

olsa bile, bazı olay ya da deneyimler bireyin kaygılı hissetmesine neden olabildiğidir. Örneğin, eğer bir birey çocukluğunda istismar gibi travmatik bir olaya maruz kalmışsa, hayatının ilerleyen dönemlerinde kaygı geliştirme olasılığı daha yüksek olabilir çünkü geçmiş deneyimleri onu benzer durumlarla tekrar karşılaştığında (örn. istismarla karşı karşıya kaldığında) olumsuz tepki vermeye şartlandırmıştır (Pekrun, 2019).

Bir diğer popüler teori ise kaygı bozukluklarının, beynin duyguları işlemekten sorumlu kısmı olan amigdalanın aşırı aktif olmasından kaynaklandığıdır. Bu teoride ise insanların korku tepkileri olmadan doğduklarından ve nasıl korku hissedeceklerini deneyimler yoluyla öğrenmeleri gerektiğinden, beyinlerin bu deneyimlerden öğrenme mekanizmalarıyla donatılması gerektiği savunulmuştur (Crosby, 1976).

Çalışmanın bu bölümünde verilen genel bilgiler ve teorilerden hareketle kaygının anlaşılması zor, pek çok bireyin yaşadığı ve çeşitli teorilerle açıklanmaya çalışılan bir olgu olduğu gözlemlenmektedir.

3.3.2. Korku Teorileri

Korkunun nasıl ortaya çıktığının anlaşılması için evrimsel kökenlere bakılması gerekmektedir. Bu kapsamda evrimci psikologlar ve antropologlar tarafından yürütülen araştırmalara göre korku, atalarımızın kendilerini tehlikeden veya yaralanmadan koruma yolu olarak geliştirilen uyumsal bir tepkidir (Dinçer, 2017; Altay, 2005; Kagan ve Schulkin, 1995).

Korkunun insanları hem bireysel düzeyde hem de bir bütün olarak toplum içinde nasıl etkilediğini daha fazla anlamak isteyen araştırmacılar tarafından son yıllarda kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Bu noktada temel anlamda korku, bireylerin deneyimlediği en güçlü duygulardan biri olarak nitelendirilebilir ve bireyleri çeşitli yönlerde etkilemektedir (Dinçer, 2017; Öztürk, 2016; Mykhalcuk ve Bilhunova, 2019). Ortaoğlu (2017)'ye göre korku, bireylerin karar vermesine yardımcı olabilir ve iyilik ya da kötülük duyguları için bir araç olarak kullanılabilir.

Korku teorileri ise, insanların korkularının düşüncelerini ve eylemlerini nasıl etkilediğini inceleyen bir psikoloji dalıdır. Amaç, insanların korkularını neyin tetiklediğini anlamak, böylece onları azaltmaya veya tamamen ortadan kaldırmaya odaklanmak, olarak açıklanmıştır (Altay, 2005; Dinçer, 2017).

Korku teorileri önemlidir çünkü korkunun günlük yaşamı ve karar verme sürecini nasıl etkilediğinin anlaşılmasına olanak sağlamaktadır (Öztürk, 2016). Bu noktada Ortaoğlu (2017)'ye göre korku bireylerin neden belirli davranışları seçebilecekleri veya diğerleri yerine belirli kararlar verebilecekleri ve gerektiğinde bu davranışları ve kararları nasıl değiştirebileceğimiz konusunda bazı fikirler sunmaktadır, şeklinde açıklanmıştır.

Korku karmaşık bir duygudur. Bu sadece korkma hissi değil, korkuya yol açabilecek diğer duyguların birleşimidir. Bu duygular öfke, iğrenme ve üzüntüyü içerir. Korku, tehlike algısından ya da algılanan tehdide ilişkin bilişsel değerlendirmelerden kaynaklanabilir (Altay, 2005).

Fizyolojik olarak korkuya sıklıkla kalp atış hızı ve kan basıncında bir artışın yanı sıra terleme ve gözbebeklerinin daralması da eşlik eder. Bu fiziksel reaksiyonlara "savaş ya da kaç" tepkileri denir çünkü bunlar vücudu savaşmaya ya da tehlikeden kaçmaya hazırlar. Bilişsel olarak korku, korkuya neden olan nesne veya durum hakkındaki olumsuz düşüncelerle ilişkilidir. Duygusal olarak korku, korkuya neden olan nesne veya durum hakkındaki olumsuz düşüncelere eşlik eden kaygı ve panik gibi duygularla karakterize edilir. Bu, kişinin artan düzeyde stres yaşamasına neden olabilir ve korkularının dışında herhangi bir şeye odaklanmasını zorlaştırabilir (Altay, 2005; Mykhalchuk ve Bihunova, 2019).

Korku teorileri insanların korkuya nasıl tepki verdiklerini inceleyen bir çalışmadır. Korku, en gerekli insan duygularından biridir ve çeşitli uyaranlarla harekete geçirilebilir. Korku deneyimi, savaş ya da kaç tepkisi olarak bilinen biyolojik süreçle ilgilidir (Ortaoğlu, 2017; Kagan ve Schulkin, 1995).

Korku teorisyenleri, fobiler ve kaygı bozuklukları da dahil olmak üzere farklı korku türlerini kategorize etmişlerdir. Ayrıca çocukluk, ergenlik ve yetişkinlikte farklı korku türlerinin nasıl geliştiğini de araştırdılar. Bu teoriler önemlidir çünkü bireylerin yaşam kalitesini artırmak için bu bozuklukların nasıl tedavi edileceğine ilişkin yardımcı olmaktadır, şeklinde açıklanmaktadır (Öztürk, 2016; Altay, 2005).

Modern zamanlarda psikologlar, korkunun bireyleri kişilik özelliklerine veya nevroz (kişinin ne kadar kolay üzüldüğü) ve dışa dönüklük/içe dönüklük (ne kadar dışa dönük olduğu) gibi özelliklerine bağlı olarak bireyleri nasıl farklı

şekilde etkilediğini ve bunun nasıl gerçekleştiğini araştırarak bu teoriyi daha da geliştirmişlerdir (Kagan ve Schulkin, 1995).

Çalışmanın bu bölümünde akademik kapsamda korku kavramı tanımlanmış ve çeşitli teorilere değinilmiştir. Bu noktada hem ilk bölümde verilen kaygının hem de korkunun önemli iki alt alan olduğu saptanmış ve birey hayatını etkilediği belirlenmiştir. Bu noktada çalışmanın sonraki bölümünde kaygı ve korkunun sporcuların psikolojik sağlığına olan etkisi değerlendirilecektir.

3.4. Kaygı ve Korkunun Sporcuların Psikolojik Sağlığına Etkisi

Kaygı ve korku sporcuların yaşadığı yaygın duygulardır ancak bunları birbirinden ayırmak önemlidir (Kuru ve Atılgan, 2022). Kaygı, gelecekle ilgili bir rahatsızlık veya endişe duygusudur (Öztürk, 2016). Korku, bireyin çevresindeki bir şeyden tehlike veya zarar gelmesini beklediğinde ortaya çıkan bir duygudur (Kagan ve Schulkin, 1995). Bu duygulardan herhangi birinin aşırı yaşanması sporcunun psikolojik sağlığı üzerinde olumsuz etki yaratabilir. Bu kapsamda çalışmanın bu bölümünde kaygı ve korkunun sporcuların sağlığına olan etkisi değerlendirilecektir.

Sporcular performans kaygısı, sınav kaygısı, sahne korkusu, yarışma heyecanı, performans sahnesi korkusu ve oyun öncesi gerginlik gibi birçok yaygın kaygı ve korku türünü deneyimlerler. Bu tür korkular genellikle atletik performans sonuçlarıyla ilişkilendirilir. Bununla birlikte, sosyal anksiyete bozukluğu, panik bozukluğu, yaygın anksiyete bozukluğu, fobiler, obsesif kompulsif bozukluk gibi atletik performansın dışında da var olabilecek başka anksiyete veya korku türleri de vardır (Yelken vd., 2021; Tatal ve Efe, 2020).

Kaygı ve/veya korku yaşayan sporcuların özgüven ve özsaygı seviyeleri muhtemelen daha düşük olacaktır ve bu da onların sahadaki veya sahadaki performanslarını etkileyebilir. Bunun nedeni, dikkatlerinin dağılması ve oyuna odaklanamama olasılıklarının daha yüksek olmasıdır; bu da sakatlığın yanı sıra düşük performansa da yol açabilir. Ek olarak kaygı yaşayan sporcular, antrenman sırasında uygun tekniğe odaklanamamaları nedeniyle yaralanmalara daha duyarlı olma eğiliminde oldukları bulunmuştur (Solakumur, 2023). Reardon vd. (2021) tarafından hazırlanan çalışmada ise anksiyetenin bipolar bozukluk gibi ruhsal hastalıkları olan bireylerde daha yüksek düzeyde depresyona yol açabileceği ifade edilmiştir. Ayrıca araştırmalar, anksiyete bozukluğu olan kişilerin, bu tür

rahatsızlıkları olmayanlara göre daha sonraki yaşamlarında madde bağımlılığı sorunu yaşama olasılığının daha yüksek olduğunu göstermektedir (Rice vd., 2019; Gulliyer vd., 2015).

Kaygı ve korku, sporcuların ruh sağlığı üzerinde önemli etkiye sahip olabilecek önemli psikolojik faktörlerdir. Ancak bu duygular aşırı, kontrol edilemez ve bireyin günlük yaşamdaki normal fonksiyonlarını etkileme yeteneğini etkileyecek kadar yaygın hale geldiğinde sorunlu hale gelebilmektedir (Gustafsson vd., 2017; Sheinbein, 2016).

Kaygı ve korku herhangi bir rekabetçi sporun doğal bir parçası olsa da, çok fazla kaygı ve korku sporcunun performansına zarar verebilir. Kaygı veya korkudan muzdarip sporcular, ellerindeki göreve odaklanmakta güçlük çekerler ve bu da onların kötü performansa yol açacak hatalar yapmasına neden olabilir (Haan vd., 2021; Somoğlu vd., 2023). Bu bağlamda Şenışık vd. (2021) tarafından hazırlanan çalışmada ortaya çıkan sonuçlar, kaygı ve korku ile olumsuz ruh hali durumları (depresyon ve kaygı) arasında önemli bir pozitif korelasyonun yanı sıra sporcular arasında korku ve benlik saygısı puanları arasında negatif bir korelasyon olduğunu göstermektedir. Bu bulgular, sporcunun ruh sağlığı üzerindeki bu olumsuz etkilerin depresyon veya anksiyete bozuklukları gibi terapi seansları veya ilaç tedavisi gibi profesyonel yardım gerektirebilecek ciddi sorunlara dönüşmesini beklemek yerine, sporun her düzeyinde bir müdahale programının uygulanması gerektiğini göstermektedir.

Kaygı, yakın bir tehdit veya tehlikeyle ilgili endişeyle karakterize edilen bir duygudur. Korku aynı zamanda kişinin refahına yönelik algılanan bir tehdit olduğunda da hissedilebilen bir duygudur. Bu duygular genellikle stresle ilişkilendirilir. Birisi algılanan bir tehdide yanıt olarak kaygı veya korku yaşadığında kas gerginliği, kalp çarpıntısı, terleme ve baş dönmesi gibi belirtiler yaşayabilir. Kaygılarını ve korkularını yönetebilen sporcular, yönetemeyenlere göre daha iyi performans gösterme eğilimindedir. Bunun nedeni, olumsuz düşüncelere kapılmadan, yapmaları gereken işe odaklanabilmeleridir (Jannah vd., 2018; Serbest, 2021; Özgün vd., 2021; Yıldız, 2019).

Yüksek düzeyde kaygı veya korku yaşayan sporcular performanslarında sorunlarla karşılaşabilirler. Örneğin, bir sporcunun yarışma sırasında hata yapma

korkusu varsa, bu onun oyun veya antrenman sırasındaki performansını etkileyebilir. Bu, bir oyun/alıştırma oturumu sırasında işler ters giderse ne olabileceğine dair düşüncelerle fazla meşgul olmaları nedeniyle ellerindeki göreve odaklanamamaları nedeniyle performansın düşmesine neden olabilir (Karabulut, 2023).

Kaygı ve korku birçok sporcunun yaşadığı ortak duygulardır. Sporcuların endişeli ve korkulu olmaya doğal bir eğilimleri vardır; ancak bu duygular doğru yönetilmediğinde sporcuların psikolojik sağlığını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu durum depresyon, anksiyete ve stres gibi birçok soruna yol açabilir (Rice vd., 2019; Özgün vd., 2021).

Kaygı, endişe, endişe veya korku duygularıyla karakterize edilen bir duygu olarak tanımlanır. Korku, birisinin veya bir şeyin tehlikeli olduğu, acıya, yaralanmaya veya bir tehdide neden olabileceği inancından kaynaklanan sıkıntı verici bir duygu olarak tanımlanır. Kaygı da korku da herkesin yaşadığı normal duygulardır; ancak uygun şekilde yönetilmezlerse zararlı olabilirler. Bu noktada kaygı ve korku sporcular örneklemünde değerlendirildiğinde; sporcuların sürekli olarak en yüksek seviyede performans göstermeleri için baskı altında oldukları gözlemlenmektedir. Bu, sporcuların endişeli, stresli ve hatta korkulu hissetmelerine neden olabilir. Bu duygu uzun süre devam ederse ya da hızlı bir şekilde ele alınmazsa depresyon ya da anksiyete gibi psikolojik sorunlara yol açabilir. Uzun süre spor yapan sporcular, baskı ve stresle nasıl başa çıkacaklarını öğrenmezlerse kaygı bozukluğu geliştirebilirler. Sporcularda bu sorunların gelişmesini önlemek için antrenörlerin onlara oyun ve antrenman sırasında duygularını nasıl yönetebileceklerini öğretmeleri gerekmektedir (Reardon vd., 2021; Jannah vd., 2018; Gulliver vd., 2015).

Çocukluk travması geçmişi olan sporcular, böyle bir geçmişi olmayanlara göre TSSB geliştirme açısından daha büyük risk altındadır. Ayrıca kaygı yaşayan sporcuların, sporlarına karşı olumsuz tutumların yanı sıra öfke ve hayal kırıklığı gibi olumsuz duyguları da yaşama olasılıklarının daha yüksek olabileceği bulunmuştur. Ulaşılan sonuçlar, bu bireylerde özgüvenin azalmasına neden olabileceğine işaret etmektedir (Öztürk, 2019; Tatal ve Efe, 2020; Reardon vd., 2021).

Çalışmanın bu bölümünde verilen bilgilerden hareketle; hem kaygı hem de korku, sporcunun performansı ve refahı üzerinde olumsuz etkilere sahip olabilir. Örneğin kaygı yaşayan bir sporcu, maç gününde iyi performans gösteremeyecek kadar gergin hissedebilir; Oysa korku yaşayan bir sporcu, kendine yeniden zarar vermekten korktuğu için sakatlıktan sonra iyileşmede zorluk yaşayabilir. Ek olarak, hem kaygı hem de korku, depresyona ve diğer zihinsel sağlık sorunlarına yol açabilecek duygusal sıkıntıya yol açabileceği ifade edilmiştir.

3.5. Sporcuların Psikolojik Sağlığının Önemi

Sporcuların psikolojik sağlığı sporla uğraşan tüm taraflar için önemli bir konudur. Sporcular, antrenörler ve ebeveynlerin tümü rekabetin baskısından etkilenir ve bu zamanlarda herkesin birbirini nasıl destekleyeceğini anlaması önemlidir. Bu kapsamda çalışmanın bu bölümünde sporcuların psikolojik sağlığının önemine ilgili literatür çalışmaları paralelinde değinilecektir.

Psikolojik sağlık, "duygular, davranışlar ve düşünme de dahil olmak üzere kişinin ruhunun veya zihinsel yaşamının durumu" olarak tanımlanabilir. Psikolojik sağlığı kötü olan sporcular, müsabakalar sırasında yapılması gerekenlere (örneğin şut atmak veya top yakalamak) odaklanamadıkları için müsabakalar sırasında iyi performans göstermekte zorlanabilirler. Pek çok sporcu aynı zamanda kötü psikolojik sağlığın bir sonucu olarak düşük benlik saygısı yaşayacaktır ve bu da onları depresyona ve anksiyete bozuklukları ya da bipolar bozukluk gibi diğer zihinsel hastalıklara doğru sürükleyebilir. Bu noktada antrenörlerin ve ebeveynlerin, sporcularındaki kötü psikolojik sağlık belirtilerini fark etmeleri de önemli bir faktör olarak nitelendirilebilir (Henriksen vd., 2020; Putukian, 2016; Gulliver vd., 2015).

Sporcuların psikolojik sağlığı, genel performansları için hayati öneme sahiptir. Psikolojik olarak formda olmayan sporcular, kaygı ve depresyon da dahil olmak üzere bir takım olumsuz belirtilerden ve sorunlardan muzdarip olabilir. Bu, sahada veya mahkemede performansın düşmesine ve daha yüksek yaralanma oranına yol açabilir, şeklinde açıklanmıştır (Defreese ve Smiht, 2014).

Sporcuların psikolojik sağlığını korumak için, yaşamlarındaki stres etkenleriyle baş etmelerine yardımcı olabilecek ruh sağlığı uzmanlarına erişimlerinin olması önemlidir. Sporcuların zihinsel olarak güçlü ve sağlıklı

kalmalarına yardımcı olmak için meditasyon, günlük tutma ve spor psikolojisi eğitimi almış takım arkadaşları veya antrenörlerle sorunları konuşmak gibi çeşitli stratejiler de vardır (Egan, 2019; Castaldelli-Maia vd., 2019). Bu noktada Yıldırım ve Kaplan (2023) tarafından hazırlanan çalışmada sporcuların en önemli şey hem fiziksel hem de zihinsel olarak kendilerine dikkat etmeleri olarak açıklanmıştır.

Sporcuların psikolojik sağlığı, fiziksel performanslarında önemli bir rol oynamaktadır. Sporcular zihinsel olarak sağlıklı olduklarında, psikolojik olarak sağlıklı olmayanlara göre daha iyi odaklanmaya, daha fazla enerjiye ve dikkat dağıtıcı unsurlara karşı daha fazla direnme yeteneğine sahip olma eğilimindedirler. Ruh sağlığı aynı zamanda sporcuların kendilerine bakış açısını da etkiler; bu da onların sahadaki veya mahkemedeki güven düzeylerini doğrudan etkileyebilir. Bir sporcu kendi yeteneklerine güvendiğinde ve olumlu bir özgüvene sahip olduğunda, kendisi hakkında böyle hissetmeyen birine göre baskı altında daha iyi performans gösterme olasılığı daha yüksek olacaktır, şeklinde açıklanmıştır (Castaldelli-Maia vd., 2019; Yavuz, 2019).

Sporcuların psikolojik sağlığı, performanslarının ve genel başarılarının çok önemli bir parçasıdır. Psikolojik sağlık, bir sporcunun kendisi, yaptığı spor ve etrafındaki dünya hakkında nasıl hissettiği olarak tanımlanır (Emamvirdi vd., 2020). Stres, kaygı, depresyon ve diğer akıl hastalıkları gibi birçok faktörden etkilenebilir. Bu noktada sporcular, ihtiyaç duyduklarında yardım alabilmeleri için kötü psikolojik sağlık belirtilerinin farkında olmalıdır, şeklinde açıklanmıştır (Yavuz, 2019). Bu bağlamda bu belirtileri saptamak için ilgili literatür tarandığında şu sonuçlara ulaşılmıştır (Yavuz, 2019; Defreese ve Smith, 2014; Purcell vd., 2019; Schinke vd., 2018):

- * Uyku dengesizliği/bozukluğu,
- * Çoğu gün sebepsiz yere üzgün hissetmek,
- * Okul ödevlerine veya iş görevlerine konsantre olmakta zorluk yaşamak,
- * Değersiz ya da umutsuz hissetme.

Sporcuların psikolojik sağlığı, atletik performansın ve genel refahın önemli bir bileşenidir. Sporcuların psikolojik sağlığının öneminin tam olarak anlaşılabilmesi için öncelikle sporcular için psikolojik sağlığın ne anlama geldiğinin tanımlanması önemlidir (Rice vd., 2016; Gulliver vd., 2015).

Sporcuların karşılaştığı fiziksel zorlukların yanı sıra, sporcu olmanın getirdiği birçok zihinsel stres de vardır. Sporcular, kontrol edilmezse performanslarını ve genel refahlarını etkileyebilecek kaygı, depresyon veya diğer psikolojik rahatsızlıklarla karşılaşabilirler. Bu sorunları yaşayan sporcular tedavi görmekten utanmamalı veya çekinmemelidir; bunun yerine aile üyeleri ve antrenörler tarafından, sporcuların ruh sağlığı sorunlarının tedavisinde uzmanlaşmış eğitilmiş psikolog veya psikiyatristlerden profesyonel yardım almaya teşvik edilmelidirler (Defreese ve Smith, 2014; Egan, 2019).

Sporcuların psikolojik sağlığı, spor psikolojisi alanında kritik bir husustur. Bir sporcunun zihinsel sağlığı, fiziksel performansının yanı sıra genel yaşam kalitesini de doğrudan etkilemektedir (Emamvirdi vd., 2020). Bu noktada Emamvirdi vd. (2020) tarafından hazırlanan çalışmada sporcuların ruh sağlığının, spor dışındaki yaşam kalitelerini de etkilemekte olduğu ifade edilmiştir. Yavuz (2019)'a göre ise sporcular daha rekabetçi hale geldikçe ve daha yüksek seviyelerde performans sergiledikçe, duygularını yönetebilmeleri gerekmektedir. Bunu yapabilmeleri için duygularını tanımlayabilmeleri ve nasıl hissettiklerini anlayabilmeleri önemlidir. Sporcuların ayrıca stres seviyelerini yönetebilmeleri gerekmektedir, şeklinde açıklanmıştır.

Sporcular arasındaki ruh sağlığı sorunları son yıllarda giderek daha fazla önem kazanan bir konu haline gelmiştir (Purcell vd., 2019). Purcell vd. (2019) tarafından hazırlanan çalışmada dört profesyonel futbolcudan üçünün kariyerlerinin bir noktasında zihinsel sağlık sorunları yaşadığını ve yaklaşık yarısının yalnızca ilk sezonunda semptomlar yaşadığı bulunmuştur. Bu semptomlar, hafif anksiyeteden tam gelişmiş klinik depresyona kadar değişebilir ve her birinin şiddeti, bireysel vakaya bağlı olarak değişir. Daha da kötüsü, bu rahatsızlıklardan muzdarip olan sporcular bazen zihinsel hastalıkla ilgili damgalanma nedeniyle veya bunun sahadaki veya sahadaki performanslarını etkileyeceğinden korktukları için tedavi aramadıkları belirlenmiştir.

Sporcuların psikolojik sağlığının önemi, sporcularda ruhsal hastalıkların etkilerini inceleyen araştırmacılar tarafından gösterilmiştir. Bu çalışmalar ruhsal hastalık ile atletik performans arasında bir ilişki olduğunu bulmuştur. Bu durum birkaç şekilde gözlemlendi: birincisi, depresyon gibi bazı zihinsel hastalık türleri, bir sporcunun uyku veya düzgün yemek yeme yeteneğini etkileyerek atletik

performansı etkileyebilir; ikinci olarak, kaygı gibi bazı zihinsel hastalık türleri, sporcunun performansı hakkında daha fazla endişelenmesine neden olabilir ve bu da onun düşük performans göstermesine neden olabilir; üçüncü olarak, obsesif-kompulsif bozukluk gibi bazı zihinsel hastalık türleri, bir sporcunun rutininin veya alışkanlıklarının değişmesine neden olabilir ve bu da onların düşük performans göstermesine neden olabilir, şeklinde açıklanmıştır (Castaldelli-Maia vd., 2019; Karabulut, 2023; Yavuz, 2019).

3.6. Salgın Hastalıkların Psikolojik Etkileri

Genel olarak salgınların ruh sağlığı ve refahı üzerinde güçlü bir etkisi vardır. Çalışmanın bu bölümünde salgın hastalıkların psikolojik etkileri üzerinde durulacaktır. Bu kapsamda bu bölümde salgın hastalıklar ve ruh sağlığı üzerine yapılan çalışmalardan elde edilen bazı genel sonuçlar tartışılacak ve belirli salgın örneklerine ve bunların ruh sağlığı üzerindeki etkilerine odaklanılacaktır.

Salgın hastalık, bir popülasyonda hızla yayılan ve yaygın salgınlara neden olan her türlü hastalıktır. İki ana salgın türü vardır: Pandemik ve endemik. Yeni bir hastalık dünyaya yayıldığında bir pandemi ortaya çıkar; endemik bir hastalık yalnızca tek bir popülasyonda görülmektedir. Modern dünyanın en önemli kaygılarından biri de salgın hastalıkların bireyler üzerindeki psikolojik etkileridir (Zeybek vd., 2020; Mevlana ve Karaaziz, 2021). Çalışmanın bu bölümünde salgın hastalıkların bireyler üzerindeki psikolojik etkileri değerlendirilecektir.

Literatür incelendiğinde; salgın bozuklukların psikolojik etkilerinin araştırılan bir konu olduğu gözlemlenmektedir. Bu bağlamda bir kişinin zihinsel durumunun genetik, aile geçmişi, sosyal statü, yaş ve cinsiyet gibi birçok faktörden etkilenebileceği belirlenmiştir (Strong, 1990; Mevlana ve Karaaziz, 2021; Aşkan vd., 2021). Preti vd. (2020) tarafından hazırlanan çalışmada en sık bildirilen semptomlar arasında bilişsel bozukluk ve depresyonun yer aldığı ifade edilmiştir. Bu semptomlar genellikle kişinin kendi sağlık durumuyla ilgili korku veya belirsizlikle ilgili kaygının yanı sıra, kendi güvenliklerinden endişe ederek onları ziyaret etmekten korkan arkadaşlar ve aile üyelerinden gelen sosyal desteğin eksikliği nedeniyle daha da kötüleşeceğinden bahsedilmiştir. Bazı durumlarda insanlar, kaptıkları hastalık ne olursa olsun etraflarındaki herkesin enfekte olduğuna inandıklarında halüsinasyonlar veya paranoya da yaşayabileceklerinden de söz edilmiştir (Preti vd., 2020).

Salgın hastalıkların psikolojik etkileri yıkıcı olabilir. En son salgın olan H1N1 gribi de bir istisna değildir. Sadece dünyanın birçok yerine yayılmakla kalmadı, aynı zamanda temas ettiği kişilerde, hatta aşı olanlarda bile yüksek düzeyde kaygıya neden olmuştur (Forstein, 1988).

Salgın hastalıklar bir nüfusun ruh sağlığına zarar verebilir. Hastalığın yayılması, bunu ilk elden deneyimleyen kişilerde depresyona, kaygıya ve hatta TSSB'ye neden olabilir. Salgından doğrudan etkilenmemiş kişilerin de sevdiklerinin acı çekmesini izlerken yüksek düzeyde stres ve kaygı yaşamaları da mümkündür. Salgın hastalıkların neden olduğu psikolojik sorunların tedavisi genellikle zordur ancak bunlardan etkilenenlere yardım etmek için yapılabilecek bazı şeyler olduğu ifade edilmektedir (Akat ve Karataş, 2020; Stuijzand vd., 2020).

Kaygı, bir salgına verilen en yaygın tepkilerden biridir. Anksiyete bozukluğu olan kişiler panik atak geçirebilir veya kendi durumlarıyla ilgili bazı şeyler (örneğin hastaneler veya doktorlar) hakkında fobiler geliştirebilirler. Salgınların medyada sürekli yer alması, daha önce herhangi bir psikiyatrik sorunu olmayan kişilerin kendilerinin hastalanma veya başkalarıyla gündelik temas yoluyla (örneğin el sıkışma) enfeksiyon bulaştırma korkularıyla baş etmelerini de zorlaştırabilir (Liu vd., 2020; Rubin ve Wessely, 2020).

Salgın hastalıklar, onlara maruz kalan insanların ruh sağlığı üzerinde yıkıcı bir etkiye sahip olabilir. Salgın hastalıkların psikolojik etkileri travma sonrası stres bozukluğunda (PTSD) ortaya çıkanlara benzer olabilir. Bu noktada ilgili literatür perspektifinde salgın hastalıkların etkileri şu şekilde belirtilebilir (Cortez-Alvarez vd., 2020; Fardin, 2020; Rubin ve Wessely, 2020):

- Başkalarına olan güven kaybı,
- Endişe ve depresyon,
- Öfke ve saldırganlık,
- Güvenlik, güvenlik ve ölümle ilgili endişeler.

Bireyler bir hastalığa yakalanma olasılığı konusunda kaygı yaşayabilir; hastalandıklarında depresyon; ve bir salgın nedeniyle tedavi gördükleri hastanelerden ayrıldıktan sonra travma sonrası stres bozukluğu yaşamışlardır. Ayrıca, salgın hastalıkların meydana geldiği bölgelerde yaşayan insanlar, hastalığın

yaygın olduğu bir bölgeden gelmenin getirdiği damgalama nedeniyle sosyal izolasyondan ve iş bulmakta zorluk yaşayabilir. Bu kapsamda bir bireyin salgınla ilgili deneyimi büyük ölçüde sosyal bağlamının yanı sıra hastalık ve ölümle ilgili kişisel deneyimlerine de bağlıdır. Daha yüksek ölüm oranlarına sahip topluluklarda yaşayanlar, salgın sırasında ölen veya hastaneye kaldırılan birini tanıma olasılıkları daha yüksek olduğundan, daha güvenli bölgelerde yaşayanlara göre salgınlardan daha fazla etkilenme eğiliminde olduğu açıklanmıştır (Kocakaya ve Harmancı, 2022; Bilge ve Bilge, 2020; Bozdağ, 2020; Sayiner, 2023).

3.7. Salgın Hastalıklar ve Psikolojik Etkileri

Bir hastalığın psikolojik etkileri de en az fiziksel belirtileri kadar zayıflatıcı olabilir. Aslına bakılırsa pek çok hastalık, anlık fiziksel etkilerden çok daha ciddi, uzun vadeli zihinsel etkilere sahiptir (Stuifzand vd., 2020; Akat ve Karataş, 2020).

Salgın hastalıkların toplum üzerinde derin etkileri vardır. Çok sayıda enfekte insana ve yüksek ölüm oranlarına yol açan patlayıcı bir yayılma ile karakterize edilirler. Salgın hastalıkların psikolojik etkileri hayatın her alanını etkilediği için yıkıcı olabilmektedir (Bilge ve Bilge, 2020; Kocakaya ve Harmancı, 2022).

Salgınların en yaygın psikolojik etkileri şunlardır (Sayiner, 2023; Bozdağ, 2020; Aşkan vd., 2021):

- * Depresyon,
- * Endişe,
- * Travma Sonrası Stres Bozukluğu.

Salgın hastalıklar, bu semptomların yanı sıra hastalığa yakalanan hastalarda umutsuzluk ve çaresizlik duygularına da yol açabilir. Bu duygular, hastalığın tedavi seçenekleri hakkında bilgi eksikliği nedeniyle daha da kötüleşebilir ve bu da insanların hastalığa yakalanmaktan kaçınmanın yollarını ararken kendilerini güçsüz hissetmelerine neden olabilir, şeklinde açıklanmıştır (Mevlana ve Karaaziz, 2021; Aşkan vd., 2021; Karal ve Biçer, 2020).

Salgın hastalıklar çok çeşitli psikolojik etkileri olan küresel bir sorundur. Bunlara depresyon, anksiyete ve TSSB dahildir. Salgın hastalıkların en yaygın psikolojik etkileri arasında depresyon, anksiyete ve travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) yer almaktadır (Ahmed vd., 2020).

Depresyon, üzüntü ve umutsuzluk duygularıyla karakterize edilebilir. Depresyon genellikle bir zamanlar keyif alınan aktivitelere olan ilginin kaybı olarak kendini gösterir; boşluk hissi veya intihar düşüncelerini içermektedir. Bu durum, salgın hastalık nedeniyle sevdiklerinin kaybını kabullenememekten kaynaklanabilir (Liu vd., 2020; Luo vd., 2020; Taylor vd., 2008).

Kaygı, gelecekteki olay veya faaliyetlerle ilgili korku ve endişe ile karakterizedir. Bunun nedeni, başka bir kişiden salgın hastalık kapma tehdidi veya kişinin salgın hastalığa yakalandığı için toplumdan dışlanması olabilir. TSSB ise, yoğun korkuya, çaresizliğe veya dehşete neden olan travmatik olayların yaşanmasından kaynaklanır; bu olayların başkalarının başına gelmesine tanık olmak da tetiklenebilir. Örnekler arasında bir başkasının salgın hastalıktan öldüğüne tanık olmak, salgın hastalığa yakalanan birinin saldırısına uğramak ya da bir pandemik salgın sırasında birinin evinin yangınla yok olduğunu görmek yer almaktadır (Ahmed vd., 2020; Rubin ve Wessely, 2020).

Pandeminin ardından hastalığın psikolojik etkileri çoğu zaman göz ardı ediliyor. Odak noktası, hastalığın fiziksel ve sosyal etkilerinin yanı sıra hastalığın nasıl tedavi edileceği ve daha fazla yayılmasının nasıl önleneceğidir. Ancak, bu fiziksel ve sosyal sonuçların bireylerin psikolojik deneyimlerinden (veya tam tersi) bağımsız olmadığını hatırlamak önemlidir (Fardin, 2020; Cortez-Alvarez vd., 2020).

Bir kişinin zihinsel sağlığı hem fiziksel sağlığından hem de sosyal koşullarından etkilenebilir. Bu, hasta olan veya hastalanma riski taşıyan kişilerin artan stres düzeyleri, depresyon, anksiyete veya diğer psikolojik sorunlar yaşayabileceği anlamına gelir. Bu zihinsel sağlık etkileri, kronik ağrı ve yorgunluk gibi başka fiziksel sorunlara yol açabilir; bu arada kronik ağrı ve yorgunluk da depresyon veya anksiyete belirtilerine katkıda bulunabilir (Sayiner, 2023; Bozdağ, 2020).

Ruh sağlığı üzerindeki bu doğrudan etkilerin yanı sıra, hastalıkların bireylerin yaşamları üzerinde, ruh sağlıklarını da olumsuz etkileyebilecek dolaylı etkileri de vardır. Örneğin (Karal ve Biçer, 2020; Zeybek vd., 2020; Aşkan vd., 2021):

- İnsanlar çok hasta veya yorgun oldukları için işe gitmeyi bırakabilirler; gelirdeki bu kayıp, aileler veya onlara bağımlı olan bireyler için maddi sıkıntıya neden olabilmektedir.

-Hastalığa bağlı ölümler nedeniyle bireyler arkadaşlarını veya aile üyelerini kaybedebilir; bu kayıp, üzüntü duygularına yol açabilir.

Salgın hastalıklar, bir patojenin bir popülasyona yayılmasının sonucudur. Bu hastalıklar insanlığın başlangıcından beri var olmakla birlikte, son dönemde teknolojiye ileriye adımlar daha hızlı ve yaygın bir şekilde yayılmasına olanak sağlamıştır. Salgın hastalıkların psikolojik etkileri araştırılmıştır ancak bu hastalıkların tarih boyunca insanları nasıl etkilediğini anlamak için hâlâ çok fazla araştırmaya ihtiyaç vardır (Prete vd., 2020; Ahmed vd., 2020; Akat ve Karataş, 2019).

Salgın hastalıkların ruh sağlığına etkileri ciddi bir halk sağlığı sorunudur. Tüm bulaşıcı hastalıklar duygusal sıkıntıya neden olma potansiyeline sahip olsa da, normal yaşamı kesintiye uğratarak insanları korku içinde yaşamaya zorladıkları için salgın hastalıklar toplumlar üzerinde en ağır psikolojik etkiye sahip olma eğilimindedir (Stuijzand vd., 2020; Akat ve Karataş, 2020).

Salgına bağlı stres çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir. Kısa vadede kaygıya, depresyona ve travma sonrası stres bozukluğuna (TSSB) yol açabilir. Uzun vadede şizofreni, demans ve Alzheimer hastalığı gibi diğer zihinsel hastalıklara da katkıda bulunabilir. Ayrıca, tüm yaş grupları arasında artan intihar oranlarıyla da bağlantılıdır (Ahmed vd., 2020).

Salgın hastalıkların psikolojik etkileri birincil ve ikincil olarak sınıflandırılabilir. Birincil psikolojik etkiler, hastalık, sakatlık veya ölümün neden olduğu acı ve ıstırap gibi doğrudan hastalığın kendisinden kaynaklanan etkilerdir. İkincil psikolojik etkiler, bireylerin enfeksiyona karşı kendi hassasiyetlerini veya hastalıkla ilişkili diğer riskleri (örneğin, bulaşma korkusu) algılama biçimlerinden veya hastalığa karşı toplumsal tepkileri nasıl yorumladıklarından kaynaklanan etkilerdir (Kocakaya ve Harmancı, 2022; Zeybek vd., 2020).

Salgın hastalıklar, etkilenen popülasyonun üyelerinde yaygın kaygı, depresyon, uykusuzluk ve diğer nevroitik durumlara yol açabilir. İnsanlar ayrıca geçmişe dönüşler, önceki travmatik olaylarla ilgili rahatsız edici düşünceler,

kabuslar, sevdiklerinden izolasyon ve çaresizlik duygularından oluşan travma sonrası stres bozukluğundan (TSSB) da muzdarip olabilirler. Geçmişte travmalar veya salgın sırasında meydana gelenlere benzer durumlar yaşamış kişilerin, salgın sırasında TSSB geliştirme olasılığı diğerlerine göre daha yüksek olabilir; örneğin, İkinci Dünya Savaşı sırasında toplama kamplarından sağ kurtulanlar, savaş sonrası Almanya'da zorlu koşullar altında yeniden uzun saatler boyunca ağır çalışmaya maruz kaldıktan sonra TSSB geliştirdiler. Halihazırda anksiyete bozukluklarına yatkın olan kişilerde bu durum diğerlerine göre daha yüksek olabilir (Ahmed vd., 2020; Stuijzand vd., 2020; Preti vd., 2020).

Salgın hastalıklar dünyada önemli bir ölüm ve sakatlık nedenidir. Bulaşıcı hastalıkların yayılmasına katkıda bulunan birçok faktör olsa da, psikolojik faktörler insanların bir salgına nasıl tepki vereceğini belirlemede önemli bir rol oynamaktadır (Akat ve Karataş, 2020).

Araştırmalar, salgın sırasında stres yaşayan kişilerin hastalığa yakalanma olasılığının daha yüksek olduğunu göstermiştir. Ayrıca kendilerini güçsüz hisseden veya durumları üzerinde kontrol sahibi olmayan kişilerin de hastalığa yakalanma olasılığı daha yüksek olarak ifade edilmiştir. Öte yandan, hayatları üzerinde kontrol sahibi olduklarını hissedenlerin hastalanma olasılığı daha az olduğu açıklanmıştır. Ek olarak, bir salgın sırasında etkili tıbbi bakıma erişebildiklerini hissedenlerin hastalığa yakalanma olasılığı, bu erişime sahip olmayanlara göre daha az olacaktır. Kendi kaderlerini kontrol edebileceklerine inanan kişilerin, bir salgın sırasında bulaşıcı bir hastalığa yakalanma olasılıkları, hayatlarını kontrol etme yeteneklerine inanmayanlara göre daha azdır, şeklinde açıklanabilir (Strong, 1990; Kocakaya ve Harmancı, 2022; Bozdağ, 2020; Ahmed vd., 2020).

Salgın hastalıkların psikolojik etkileri çok geniştir ve fiziksel belirtiler kadar yıkıcı olabilir. Salgın hastalığın etkileri hem hastalar hem de yakınları tarafından hissedilir ve tıp profesyonellerinin bu etkilerin nasıl ortaya çıktığını anlaması, hastalarının daha hızlı iyileşmesine yardımcı olabilmeleri açısından önemlidir (Rubin ve Wessely, 2020; Fardin, 2020).

Salgın hastalığın ilk psikolojik etkisi korkudur. İnsanlar bulundukları bölgede tehlikeli bir hastalığın ortaya çıktığını öğrendiklerinde, kendilerinin ya da sevdiklerinin hastalığa yakalanacağından korkabilirler. Ayrıca hastalığa maruz

kalmış kişilerle temastan kaçınamayacaklarından korkabilirler, bu da onların hastalığa maruz kalmamış arkadaşları veya aile üyeleriyle sosyalleşmekten kaçınmalarına yol açabilir. Korku, insanların, gerekmediğinde yüz maskesi takmak veya diğer insanların toplandığı yerlerden (örneğin toplu taşıma) kaçınmak gibi kendilerini gerçekte olduklarından daha az güvende hissetmelerine neden olacak davranışlarda bulunmalarına neden olabilir. Bu tür davranışlar, normalde yapmayan ancak salgın hastalığa yakalanma korkusu nedeniyle bu davranışları sergileyen bazı bireylerin günlük yaşamını aksatabilmektedir (Akat ve Karataş, 2020; Öztürk, 2016; Mykhalchuk ve Bihunoca, 2019).

3.8. Salgın Hastalıkların Sporcular Üzerindeki Etkileri

Salgın hastalıklar sporcular için büyük bir endişe kaynağıdır. Salgın hastalıkların sporcular üzerindeki etkisi geniş çapta araştırılıyor ancak bu hastalıkların atletik performans üzerindeki etkileri hakkında hala bilmediğimiz çok şey vardır. Sporcuların bir salgın sırasında hastalığa yakalanma riskinin sporcu olmayanlara göre daha yüksek olduğu iyi bilinen bir gerçek olsa da, bu artan riskin atletik performanslarını nasıl etkilediğine dair çok az araştırma vardır. Bu kapsamda çalışmanın bu bölümünde salgın hastalıkların sporcu sağlığını nasıl etkilediği ve nasıl önlenebileceği üzerinde durulacaktır. Ayrıca bir sporcunun hayatındaki bir salgının nasıl yönetileceği de tartışılacaktır

Salgın hastalıkların sporcular üzerindeki etkileri eski çağlardan beri belgelenmiştir. Bu hastalıklardan sadece sporcular etkilenmemiş, aynı zamanda performansları da değişmiştir. Hatta Avrupa'da kolera salgınının yaşandığı 18. ve 19. yüzyıllarda birçok insan spor yapmayı bırakıp fiziksel aktivitelerden uzak durmayı tercih etmişlerdir (Sevier, 1994). Ancak Ebola virüsü hastalığı ve Zika virüsü hastalığı gibi yeni bulaşıcı hastalıkların ortaya çıkması nedeniyle salgın hastalıkların sporcular üzerindeki etkisi hala devam eden bir endişe kaynağıdır. Bu hastalıklar sporcuların antrenman ve müsabaka programlarının bozulmasına neden olmuştur. Ayrıca bu salgın hastalıklar nedeniyle birçok takım maçlarını iptal etmek zorunda kalmıştır, şeklinde açıklanmaktadır (Sevier, 1994; Kaya, 2021; Çakır, 2020).

Salgın hastalıkların sporcuların performanslarını nasıl etkilediğini anlamak için öncelikle bu salgınların insan sağlığını nasıl etkilediğini anlamak önemlidir. Bulaşıcı bir hastalığın salgını sırasında insanların hapsirme veya öksürme yoluyla

havadaki parçacıklara maruz kalma olasılığı daha yüksektir. Bu maruz kalma, iki günden iki haftaya kadar sürebilen ateş, öksürük, baş ağrısı veya yorgunluk gibi semptomlara neden olabilir (Demirtaş ve  ıplak, 2020; Koçak ve Derya, 2020)

Profesyonel sporcular kariyerleri boyunca birçok zorlukla karşı karşıya kalırlar. Bu zorluklardan bazıları arasında sakatlıklar, diğer oyuncuların ve takımların rekabeti, geniş seyirci kitlesi önünde iyi performans gösterme baskısı ve belirli bir kiloyu veya vücut tipini ( rneğin kaslı) koruma ihtiya ı yer alır, şeklinde ifade edilmiştir (Koçak ve Derya, 2020; Sevier, 1994).

3.9.  nceki  alışmaların İncelenmesi

Çalışmanın  nceki bölümlerinde verilen ifadelerden hareketle salgın hastalıkların bireyler ve özellikle salgın hastalıklara karşı daha savunmasız bir grupta yer alan sporcular üzerinde çeşitli etkileri olduğu belirlenmiştir. Bu noktada bu etkiler; korku, stres, kaygı, çeşitli psikolojik sorunlar olarak sıralanabilir. Ulaşılan bu sonuçtan hareketle çalışmanın bu bölümünde salgın hastalıkların sporcular üzerindeki etkilerini değerlendiren çalışmaların değerlendirilmesi yapılacaktır.

Demirtaş ve çıplak (2020) tarafından hazırlanan çalışmada hastalıkların sporcular üzerindeki etkilerinin incelendiği gözlemlenmektedir. Bu noktada ulaşılan sonuçlar, gruplar arasında fiziksel kondisyon ve algılanan sağlık düzeyleri açısından önemli farklılıklar olduğunu, salgın hastalık tanısı alan sporcuların fiziksel kondisyon düzeyinin daha düşük olduğunu ve kendi sağlıklarına ilişkin algılarının daha yüksek olduğunu belirten sporculara göre daha yüksek olduğunu göstermiştir. Koçak ve Derya (2020) tarafından hazırlanan çalışmada ise sporcuların salgın hastalıklarda neden savunmasız bir grup olarak görülmesi gerektiğini ve onlara yardımcı olmak için hangi adımların atılması gerektiği ortaya konulmuştur. Benzer sonuçlar Egesoy (2021) tarafından hazırlanan çalışmada da yer almaktadır. Bu noktada araştırmada sporcuların hastalanma riskinin genel halka göre daha yüksek olduğu çünkü sık sık seyahat etmeleri ve antrenman ve müsabakalar sırasında diğer insanlarla temas halinde olmaları nedeniyle patojenlere maruz kalma olasılıklarının daha yüksek olduğu açıklanmıştır. Araştırmada ayrıca sporcuların hastalanmaları ve hastalık ya da sakatlık nedeniyle antrenmanları veya yarışmaları bırakmak zorunda kalmaları durumunda kariyerlerine devam edemeyebilecekleri de belirtilmiştir. Bu durum sporcularda işsizliğe veya mali

sıkıntıya yol açabilir ve bu da onların ruh sağlığını ve refahını olumsuz yönde etkileyebilir, şeklinde açıklanmaktadır. Bu araştırma sonuçlarına karşın Hepyükselen ve Taşkiran (2020) tarafından hazırlanan bir diğér çalışmada ise sporcuların salgın dönemlerinde çeşitli spor dallarındaki performansları analiz edilmiş ve performanslarının genel olarak salgından etkilenmediğı ortaya çıkmıştır.

Salgın hastalıkların sporcular üzerindeki etkileri karmaşıktır ve sonuçlar bir dizi faktöre bağılı olarak değışmektedir. Ancak genel olarak salgın bir hastalığın varlığı sporcu performansı üzerinde olumsuz etki yaratabilir (Koçak ve Derya, 2020). Kim vd. (2021) tarafından hazırlanan çalışmada sporcu performansının çeşitli şekillerde etkilendiğı ifade edilmiştir. Bunlardan birincisi, bir hastalık sporcunun daha sık hastalanmasına veya yorulmasına neden olabileceğı, bu durum sporcunun uyum sağlamasını zorlaştırabilir ve performansın düşmesine sebep olacağıdır. İkincisi, eğer bir sporcu gıda kısıtlamaları veya salgın hastalığın varlığına bağılı diğér sebeplerden dolayı yeterli beslenmeyi almakta zorluk çekiyorsa, atletik performansı da zarar görecektir. Üçüncüsü, sık seyahat edenler, salgın hastalık nedeniyle güvenli bir şekilde seyahat edemedikleri için bazı etkinliklere veya yarışmalara katılamayabilirler, şeklinde açıklanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. GEREÇ VE YÖNTEM

4.1. Araştırmanın Önemi

Dünya genelinde geçmişten günümüze kadar devam eden birçok salgın hastalık türleri görülmüştür, ortak noktaları insan yaşamını tehdit edici unsur olmalarıdır. Enfekte olanların vücutlarında ağır etkiler bırakması yanı sıra yüksek sayıda toplu ölümlere neden olmaktadır (Kılıçoğlu, 2022).

Günümüzde Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) 11 Mart 2020 tarihinde pandemi olarak kabul ettiği Covid-19 tüm dünyada hızlı bir şekilde etkisini göstermiştir. Salgında başta kendi ülkemiz olmakta birçok ülke bu durumdan olumsuz yönde etkilenmiştir. Salgın karşısında ülkelerin ve diğer kurumların yönetimsel açıdan sıkıntı yaşaması insanlar üzerinde kötü etkilere neden olmuştur. Gıda, hijyen, sağlık vb. ürünlerin temini durma noktasına kadar gelmiştir. Salgın süresince alınan kapanma tedbirleri insanlar üzerinde şok etkisi yaratmıştır. Günlük aktivite ve eğlence yaşamları etki altına girmiştir. Salgın özellikle spor entüstrisini derinden etkilemiştir. Spor karşılaşmalarının ve antrenmanların iptal olması özellikle sporcuları fiziksel, ruhsal ve ekonomik açıdan sarsmıştır. Koronavirüs (covi-19) hastalığı için geliştirilen aşılar hayatı normalleştirme sürecine olanak sağlamış olsa da sağlık yönünden kesin bir güvenilirliği, kesinleşmiş değildir. Yeni mutasyonların oluşmasıyla birlikte, enfekte olanlarda ciddi olabilecek sağlık sorunlarının oluştuğu görülmüştür. Bu durum karşısında aktif olarak mücadele sporu yapan sporcular önemli ölçüde etkilendikleri bir gerçektir. Yaşayacakları kaygı ve korkular, sağlıkları ile birlikte performanslarını olumsuz yönde etkileyecektir. Sporcular üzerinde koronavirüse (covid-19) yakalanma kaygısı ile farklı kavramların aralarındaki ilişkileri inceleyen araştırmalar yapılmış olsa da özellikle bireysel olarak mücadele sporu yapan bireylerin üzerinde yeterli sayıda araştırma bulunamamaktadır. Aktif olarak mücadele sporu yapan sporcuların değişkenlerine göre, salgın hastalık kapsamında koronavirüse (covid-19) yakalanma kaygısı ve korkusu'nun incelenmesi, araştırmanın önemini oluşturmaktadır. Mücadele sporcularının COVID 19 salgın hastalığına yakalanma konusundaki kaygı ve korku düzeylerinin incelenmesi önemlidir çünkü sporcunun kaygı ve korku düzeylerini daha yüksek veya daha

yüksek hale getiren faktörlerin neler olduğunu bilmek doktorlar, antrenörler ve sporcular için faydalı olacaktır. Bu bilgi, sporcuların kaygı veya korku düzeyini azaltmak için karar vermelerine yardımcı olabilir ve literatüre önemli katkı sunacağı düşünülmektedir.

4.2. Araştırmanın Amacı

Genel olarak her insan sağlıklı bir yaşam sürmek için yaşamını tehdit edici unsurlardan kaçınmaktadır. Özellikle sporcular bu duruma daha çok özen göstermektedir, sağlıklarını olumsuz yönde etkileyecek her türlü unsur üzerlerinde kaygı ve korkunun oluşmasına neden olmaktadır.

Yüz yılın salgını olarak adlandırılan koronavisür (covid-19) insan yaşamını etkisi altına aldığı bir gerçektir. Solunum ve dolaşım sistemlerinde gösterdiği etkiler özellikle performansa dayalı mücadele sporu yapan sporcuları derinden etkilemektedir. Geliştirilen tedavi yöntemlerine rağmen, enfekte olanlarda sağlık yönünden geri dönüşü olmayan etkiler bırakması tehlikenin büyüklüğünü göstermektedir. Sporcuların koronavirüse (covid-19) yakalanmayı düşünmeleri doğrudan endişe, panik, stres, kaygı ve korkunun oluşumunu tetiklemektedir. Sergileyecekleri zihinsel ve fiziksel performans üst seviye olacağından dolayı sağlıklarıyla doğru orantılıdır.

Gelişmeler kapsamında bu araştırmanın amacı; aktif mücadele sporcularının salgın hastalıklara (covid-19) yakalanma kaygısı ve korkusunun sporcular üzerindeki etkilerinin Covid-19 pandemisi örneği kapsamında araştırılması amaçlanmıştır.

4.3. Araştırmanın Problem Cümlesi

Aktif olarak mücadele sporu yapan sporcuların Covid-19 örneği üzerinden salgın hastalığa yakalanma kaygısı ve korkusunun sporcular üzerinde yarattığı etkilerin incelenmesi araştırmanın problem cümlesini oluşturmaktadır.

4.4. Araştırmanın Alt Problemleri

- Aktif mücadele sporcularının yaş değişkenine göre Covid-19'e yakalanma kaygısı ve korku düzeyleri arasında farklılık var mıdır?
- Aktif mücadele sporcularının cinsiyet değişkenine göre Covid-19'e yakalanma kaygısı ve korku düzeyleri arasında farklılık var mıdır?
- Aktif mücadele sporcularının medeni durum değişkenine göre Covid-19'e yakalanma kaygısı ve korku düzeyleri arasında farklılık var mıdır?

- Aktif mücadele sporcularının spor branşı değişkenine göre Covid-19'e yakalanma kaygısı ve korku düzeyleri arasında farklılık var mıdır?
- Aktif mücadele sporcularının spor yılı değişkenine göre Covid-19'e yakalanma kaygısı ve korku düzeyleri arasında farklılık var mıdır?
- Aktif mücadele sporcularının milli sporcu değişkenine göre Covid-19'e yakalanma kaygısı ve korku düzeyleri arasında farklılık var mıdır?
- Aktif mücadele sporcularının eğitim değişkenine göre Covid-19'e yakalanma kaygısı ve korku düzeyleri arasında farklılık var mıdır?
- Aktif mücadele sporcularının Covid-19 hastalığına yakalanma değişkenine göre Covid-19'e yakalanma kaygısı ve korku düzeyleri arasında farklılık var mıdır?
- Aktif mücadele sporcularının Covid-19 aşısı değişkenine göre Covid-19'e yakalanma kaygısı ve korku düzeyleri arasında farklılık var mıdır?
- Aktif mücadele sporcularının kronik rahatsızlık değişkenine göre Covid-19'e yakalanma kaygısı ve korku düzeyleri arasında farklılık var mıdır?
- Covid-19'e yakalanma kaygısı ve korku düzeyleri arasında ilişki var mıdır?

4.5. Araştırmanın Sayıltıları

Araştırmaya katılan sporculara verilen kişisel bilgi formu ile Covid-19 yakalanma kaygı ölçeği ve Covid-19 Korkusu Ölçeğine verilen cevaplar sporcular tarafından içtenlikle ve nesnel olarak yanıtladıkları ile birlikte aktif olarak mücadele sporlarına devam ettikleri varsayılmıştır.

Çalışma örnekleminin evreni olması gereken sınırlar içerisinde temsil ettiği varsayılmıştır.

Yapılan çalışmanın konusuyla ilgili elde edilen kaynakların doğru olduğu varsayılmıştır.

4.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma verileri boks, judo, güreş, muaythai, kickboks, taekwondo, karate ve diğer branşlarda aktif spor yapan sporcular ile sınırlıdır.

4.7. Araştırma Modeli

Bu araştırmada, mücadele sporcularının salgın hastalığa yakalanma kaygısı ve korku düzeylerini belirlemeye ilişkin nicel araştırma yöntemlerinden olan ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Nicel araştırma, sayısal verilere dayalı olarak yapılan bir araştırma türüdür. Bu tür araştırmalar, sayıları, veri analizi yöntemlerini ve istatistiksel yöntemleri kullanarak gerçekleştirilir (Creswell. 2013, Karasar. 2018).

4.8. Araştırmanın Evreni

Araştırmanın evrenini İstanbul, Kocaeli, Bolu, Ankara, Yozgat, Aydın illerinde bulunan aktif olarak boks, judo, güreş, muaythai, kickboks, karete ve diğer branşlarda mücadele sporu yapan, kadın ve erkek sporcular oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini ise İstanbul, Kocaeli, Bolu, Ankara, Yozgat, Aydın illerinde aktif olarak boks, judo, güreş, muaythai, kickboks, karete ve diğer branşlarda mücadele sporu yapan 241 kadın 261 erkek olmak üzere toplam 502 sporcu oluşturmaktadır.

4.9. Veri Toplama Aşaması

Araştırmanın veri toplama aşamasında online anket uygulaması seçilmiş ve araç olarak "Google Formu" anket sistem yazılımından yararlanılmıştır. Sanal ağ ortamında gerçekleştirilen anketlerde, anket formu katılımcılara URL bağlantısıyla gönderilerek yanıtlamaları istenip otomatik cevap şeklinde yapılmıştır.

4.9.1. Kişisel Bilgi Formu

Katılımcıların demografik bilgilerine ulaşmak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen on maddelik (yaş, cinsiyet, medeni durum, spor branşı, spor yılı, milli sporcu olma durumu, eğitim durumu, covid-19 hastalığına yakalanma durumu, covid-19 aşısı olma durumu, kronik rahatsızlık durumu) kişisel bilgi formu kullanılmıştır.

4.9.2. Sporcularda Yeni Tip Koronavirüse (Covid-19) Yakalanma Kaygısı Ölçeği (SYTKYKÖ)

Demir ve ark. (2020) tarafından geliştirilen ölçek, bireysel kaygı 11 madde (1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11), sosyal kaygı 5 madde (12,13,14,15,16) olmak üzere, toplam 16 madde ve iki alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçekte yalnızca 2. madde olumsuz ifade içermektedir, ters kodlanmıştır. Beşli Likert formatında uygulanan

maddeler “1 – Hiç Katılmıyorum”, “2 – Katılmıyorum”, “3 – Kararsızım”, “4 – Katılıyorum” ve “5 – Tamamen Katılıyorum” şeklinde derecelendirilmiştir.

Sosyal kaygı faktöründen alınabilecek en düşük puan 5, en yüksek puan 25 iken, bireysel kaygı faktöründen alınabilecek en düşük puan 11, en yüksek puan 55 puan şeklindedir. SYTKYKÖ toplam puan üzerinden yapılacak değerlendirmelerde ölçekten alınabilecek en düşük puan 16 olup en yüksek puan 80’dir.

SYTKYKÖ’nün güvenilirliği bireysel kaygı değeri Cronbach Alpha; .91, sosyal kaygı değeri Cronbach Alpha; .87, toplam Cronbach Alpha değeri; .95’tir. Bu çalışma için ölçeğin BK değeri Cronbach Alpha; .94, SK değeri Cronbach Alpha; .88, Toplam Cronbach Alpha değeri; .95 olarak hesaplanmıştır.

4.9.3. Covid-19 Korkusu Ölçeği

Ahorsu ve arkadaşları (2020) tarafından geliştirilmiş COVID-19 Korkusu Ölçeği (The Fear of COVID-19 Scale)’nin, Türkçe ’ye uyarlanması, geçerlilik ve güvenilirliği Satıcı ve arkadaşları (2020) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin uygulanabilir yaş skalası geniş olup, üniversite öğrencileri ve yetişkinler üzerinde kullanılabilir. 7 sorudan oluşan ölçeğin bütün maddeleri pozitif puanlanmaktadır. Sorularda 5’li Likert tipi bir ölçeklendirme kullanılarak 1-5 arası (1- Kesinlikle katılmıyorum...5-Kesinlikle katılıyorum) puanlanmıştır. Ölçekte ters puanlanan madde yoktur. Ölçekten 7-35 arası puan alınmaktadır. Yüksek puan almak COVID pandemi korku düzeyinin ‘yüksek’ olduğunu göstermektedir. Ölçeğin Türkçe geçerlilik güvenilirlik çalışmasında Cronbach Alpha değeri; .82 olarak bulunmuştur. Bu çalışma için ölçeğin toplam Cronbach Alpha değeri; 92 olarak hesaplanmıştır.

4.10. Kullanılan Yöntemler

Çalışmadaki verilerin istatistiksel analizleri IBM Spss 25.0 versiyonu ile gerçekleştirildi. Yapılan analizlerin güven aralığı %95 düzeyinde değerlendirmeye alındı ve istatistiksel anlamlılık seviyesi $p < 0,05$ olarak kabul edildi. Verilerin normallik dağılımı çarpıklık ve basıklık değerleri ile incelendi. Test sonucunda normal dağılım gösteren ölçekler için parametrik ve non parametrik testler uygulandı. Katılımcının Cinsiyeti, Medeni durumu, Milli olma durumu, Covid olma durumu, Aşı olma durumu için Bağımsız Örneklem T testi, Kronik rahatsızlık durumu için Mann Whitney U testi kullanıldı ve test sonuçları Kişi sayısı (n),

Ortalaması ($\bar{x}$), Standart Sapması (S_s), testin (t) değeri ve (p) değeri olarak gösterildi. Katılımcının Yaşı, Spora başlama zamanı için Korelasyon testi. Branşı, Eğitim durumu için Tek yönlü Anova testi uygulandı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için ise post-hoc analizi olarak Tukey testi kullanıldı. Kişi sayısı (n), Ortalama ($\bar{x}$), Standart Sapma (S_s), (f) değeri ve (p) değeri olarak gösterildi. Ölçeklerin arasındaki ilişkiyi belirlemek için Pearson Korelasyon Analizi uygulandı ve Kişi Sayısı, Ortalama, Standart Sapma ve Korelasyon değerleri verildi.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde toplanan verilerin analizine ilişkin sonuçlar yer almaktadır.

5.1. Betimleyici Testler

Tablo 5.1.1. Katılımcıların Sosyo Demografik Özellikleri

Değişkenler		Kişi sayısı (n)	%
Cinsiyet	Kadın	241	48,0
	Erkek	261	52,0
	Toplam	502	100,0
Medeni Durum	Bekâr	380	75,7
	Evli	122	24,3
	Toplam	502	100,0
Spor Branşı	Boks	95	18,9
	Güreş	44	8,8
	Judo	85	16,9
	Karate	37	7,4
	Kick Boks	36	7,2
	Muay Thai	175	34,9
	Diğerleri	30	6,0
	Toplam	502	100,0
Kaç yıldır spor yapıyorsunuz?	1-3 yıl	142	28,3
	4-6 yıl	144	28,7
	7-9 yıl	85	16,9
	10 yıl ve üzeri	131	26,1
	Toplam	502	100,0
Milli sporcu musunuz?	Hayır	303	60,4
	Evet	199	39,6
	Toplam	502	100,0
Eğitim Durumu	Ortaokul/Lise	182	36,3
	Ön Lisans	59	11,8
	Lisans	211	42,0
	Yüksek Lisans/Doktora	50	10,0
	Toplam	502	100,0
Covid-19 hastalığına yakalandınız mı?	Hayır	246	49,0
	Yakalandığımı düşünüyorum	137	27,3
	Evet	119	23,7
	Toplam	502	100,0
Covid-19 aşısı oldunuz mu?	Hayır	133	26,5
	Evet	369	73,5

	Toplam	502	100,0
Kronik rahatsızlığınız var mı?	Hayır	465	92,6
	Evet	37	7,4
	Toplam	502	100,0
<i>Frekans Tablosu</i>			

Araştırmada toplam 502 Katılımcının %48'ini Kadınlar, %52'sini Erkekler oluşturmaktadır. 380 Bekâr ve 122 Evli katılımcı bulunmaktadır. Muay Thai branşında olan 175 kişi toplam katılımcıların yaklaşık %35'ini oluşturmaktadır. Branşı Boks olan 95 sporcu, Judo olan 85 sporcu, Güreş olan 44 sporcu, Karate 37 sporcu, Kick Boks 36 sporcu ve diğer branşlarda 30 sporcu bulunmaktadır. 3 yıla kadar spor yapan 142 kişi, 4-6 yıl arası spor yapan 144 kişi, 7-9 yıl arası spor yapan 85 kişi ve 10 yıl ve üzeridir spor yapan 131 kişi bulunmaktadır. Katılımcıların 199'u Milli sporcu iken 303 sporcu milli değillerdir. Lisans mezunu katılımcılar 211 kişi, Lise ve altında mezuniyeti bulunan 182 kişi bulunmaktadır. Katılımcılardan 246'sı Covid-19 hastalığına yakalanmamış, 119 kişi yakalanmış ve 137 kişi test yaptırmayıp yakalandığını düşünmektedir. 369 kişi Covid-19 aşısı olmuş, 133 kişi aşı olmamıştır. 465 sporcunun kronik rahatsızlığı bulunmazken 37 sporcunun kronik rahatsızlıkları bulunmaktadır.

Tablo 5.2: Korona Virüse Yakalanma Kaygısı Ölçek Soruları Betimsel İstatistikleri (n=502)

	Ortalama	Standart Sapma
Yeni tip korona virüsün performansımı düşürebileceğini düşününce endişelenirim.	3,48	1,156
Yeni tip korona virüse yakalanmış biriyle karşılaşsam bile kendimi rahat hissederim.	3,43	1,176
Sportif ortamlarda bulunursam yeni tip korona virüs bana bulaşacak diye korkarım.	3,28	1,224
Yeni tip korona virüs yaşamımı kısıtlayacağı için gerilirim.	3,32	1,162
Yeni tip korona virüsün vücudumda yaratacağı fiziksel tahribattan korkarım.	3,53	1,205
Yeni tip korona virüse yakalanmış biriyle karşılaşmaktan endişe ederim.	3,51	1,154
Yeni tip korona virüsün bende yaratacağı duygusal tahribattan korkarım.	3,09	1,181
Yeni tip korona virüse yakalanırsam kendi ihtiyaçlarımı karşılayamam diye endişelenirim.	3,03	1,239
Yeni tip korona virüs bana bulaşmış olsa kaygılı hissederdim.	3,62	1,138

Yeni tip korona virüs bulaştığında başıma neler geleceğini bilememek beni tedirgin eder.	3,32	1,101
Yeni tip korona virüs bulaşırsa ne kadar sürede iyileşeceğimi bilememek beni kaygılandırır.	3,32	1,145
Yeni tip korona virüs bulaşacak diye dışarı çıkmaktan sakınırım.	2,85	1,228
Yeni tip korona virüs bulaşacak diye antrenmanlarımı ertelerim.	2,94	1,242
Yeni tip korona virüs bulaşacak diye alışverişimi ertelerim.	2,71	1,291
Yeni tip korona virüs bulaşacak diye egzersiz yapmak için dışarı çıkmaktan kaçınırım.	2,84	1,171
Yeni tip korona virüs bulaşır diye kalabalığa girmekten kaçınırım.	3,59	1,262

Tablo 5.3. Covid-19 Korkusu Ölçeği Betimsel İstatistikleri (n=502)

İfadeler	Ortalama	Standart Sapma
Covid 19'dan çok korkarım.	3,19	1,252
Covid-19' u düşünmek beni rahatsız eder.	3,12	1,254
Covid-19' u düşündüğümde ellerim terler.	2,43	1,199
Covid-19 yüzünden hayatımı kaybetmekten korkuyorum.	3,43	1,369
Sosyal medyada Covid-19 ile ilgili haberleri ve hikâyeleri izlediğimde gergin veya endişeli olurum.	2,99	1,213
Covid-19' a yakalanmaktan endişelendiğim için uyuyamıyorum	2,48	1,234
Covid-19' a yakalandığımı düşündüğümde kalbim hızlanır veya çarpıntı yaşarım.	2,57	1,462

5.1.1. Korona Virüse Yakalanma Kaygısı Ölçeği

Gönül Tekkurşun Demir ve ark. Tarafından geliştirilen Ölçekte kullanılan 16 madde Bireysel Kaygı (BK) ve Sosyalleşme Kaygısı (SK) adında iki alt boyutu ölçmektedir. Ölçeğin ilk 11 maddesi Bireysel Kaygı, son beş maddesi ise Sosyalleşme Kaygısı alt boyutuna aittir. Beşli Likert formatında uygulanan maddeler “1 – Hiç Katılmıyorum”, “2 – Katılmıyorum”, “3 – Kararsızım”, “4 – Katılıyorum” ve “5 – Tamamen Katılıyorum” şeklinde derecelendirilmiştir. Bireysel Kaygı'nın 2.sorusu ters puanlanmıştır.

5.1.2. Covid-19 Korkusu Ölçeği

Ahorsu ve arkadaşları (2020) tarafından geliştirilmiş COVID-19 Korkusu Ölçeği (The Fear of COVID-19 Scale)'nin, Türkçe 'ye uyarlanması Satıcı ve

arkadaşları (2020) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin uygulanabilir yaş skalası geniş olup, üniversite öğrencileri ve yetişkinler üzerinde kullanılabilir. 7 sorudan oluşan ölçeğin bütün maddeleri pozitif puanlanmaktadır. Sorularda 5’li Likert tipi bir ölçeklendirme kullanılarak 1-5 arası (1- Kesinlikle katılmıyorum...5-Kesinlikle katılıyorum) puanlanmıştır. Ölçekte ters puanlanan madde yoktur.

Tablo 5.4. Güvenilirlik Analizi Sonuçları

	Cronbach's Alpha	Soru Sayısı
<i>Korona Virüse Yakalanma Kaygısı Ölçeği</i>	,953	16
Bireysel Kaygı	,942	11
Sosyalleşme Kaygısı	,884	5
Covid-19 Korkusu Ölçeği	,929	7

Korona Virüse Yakalanma Kaygısı Ölçeğinin alt boyutlarından olan Bireysel Kaygı ve Sosyalleşme Kaygısı ölçeği ile Covid-19 Korkusu ölçeklerinin Cronbach's Alpha değerleri 0,80’den büyük olduğundan dolayı bu ölçekler “Yüksek derecede güvenilir” olarak sınıflandırılmıştır (Özdamar, 2018).

Tablo 5.5. Normallik Testi Sonuçları (n=502)

Alt Boyutlar	Ortalama	Min	Max	Standart Sapma	Çarpıklık	Basıklık
Bireysel Kaygı	3,3578	1,00	4,82	,93325	-1,263	,838
Sosyalleşme Kaygısı	2,9873	1,00	5,00	1,02363	-,442	-,698
Covid-19 Korkusu	3,0299	1,00	5,00	1,08577	-,428	-,936

Ölçeklerin Çarpıklık ve Basıklık değerleri -1,5 ile +1,5 aralığında bulunduğu normal dağılım olduğu kabul edilmektedir (Tabachnick and Fidell, 2018). Normal dağılım sağlandığı için parametrik testler uygulanmıştır.

5.2. Parametrik Testler

Tablo 5.6. Yaş’a Göre Ölçek Person Korelasyon Karşılaştırılması

	Yaş	Bireysel Kaygı	Sosyalleşme Kaygısı	Covid-19 Korkusu
Yaş	r	1	,026	,067
	p	,280	,066	,141

*Correlation is significant at the 0.05 level (1-tailed). **Correlation is significant at the 0.01 level (1-tailed)

Katılımcıların yaşlarına göre ölçekler arasındaki farkı belirlemek amacıyla Person Korelasyon testi uygulanmıştır. Yaş ile Bireysel Kaygı arasında ($r= 0.026$, $p>0.01$), pozitif yönde anlamlı olmayan düşük bir ilişki. Yaş ile Sosyalleşme Kaygısı arasında ($r= 0.067$, $p>0.01$), pozitif yönde anlamlı olmayan orta bir ilişki. Yaş ile Covid-19 Korkusu arasında ($r= 0.048$, $p>0.01$), pozitif yönde anlamlı olmayan orta düzeyde bir ilişki tespit edilmiştir.

Tablo 5.7. Cinsiyet'e Göre Ölçek Ortalamalarının Karşılaştırılması

	Cinsiyet	n	x	Ss	t	p
Bireysel Kaygı	Kadın	241	3,4776	,95237	2,78	,006
	Erkek	261	3,2473	,90303	0	
Sosyalleşme Kaygısı	Kadın	241	3,2440	1,06531	5,52	,000
	Erkek	261	2,7502	,92411	7	
Covid-19 Korkusu	Kadın	241	3,3809	1,10036	7,31	,000
	Erkek	261	2,7057	,96660	6	
Bağımsız Örneklem T Testi - *p<0,05; **p<0,01						

Cinsiyete göre ölçek ortalamalarının anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla bağımsız örneklem T testi uygulanmıştır. Analiz sonucunda katılımcıların cinsiyetlerine göre ölçek ortalamaları arasında tüm ölçeklerde anlamlı farklılıklar bulunmuştur ($p<0,05$). Araştırmaya katılan Kadınların Bireysel Kaygıları, Sosyalleşme kaygıları ve Covid-19 korkuları Erkeklerle göre daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 5.8. Medeni Durum'a Göre Ölçek Ortalamalarının Karşılaştırılması

	Medeni Durum	n	x	Ss	t	p
Bireysel Kaygı	Bekâr	380	3,3373	,92361	-,869	,385
	Evli	122	3,4218	,96373		
Sosyalleşme Kaygısı	Bekâr	380	2,9184	1,03377	-2,675	,008
	Evli	122	3,2016	,96432		
Covid-19 Korkusu	Bekâr	380	2,9453	1,11187	-3,356	,001
	Evli	122	3,2934	,95733		
Bağımsız Örneklem T Testi - *p<0,05; **p<0,01						

Medeni Durum'a göre ölçek ortalamalarının anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla bağımsız örneklem T testi uygulanmıştır.

Analiz sonucunda katılımcıların medeni durumlarına göre ölçek ortalamaları arasında Sosyalleşme Kaygısı ve Covid-19 Korkusu ölçeklerinde anlamlı farklılıklar bulunmuştur ($p<0,05$).

Evli katılımcıların Sosyalleşme kaygıları ve Covid-19 korkularının Bekâr katılımcılara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Tablo 5.9. Branş’a Göre Ölçek Ortalamaları Karşılaştırılması

	Brans	n	x	Ss	f	p	Fark
Bireysel Kaygı	Boks	95	3,3407	1,11931	,424	,863	
	Güreş	44	3,3616	1,06659			
	Judo	85	3,4225	,85161			
	Karate	37	3,1548	,78287			
	Kick Boks	36	3,3460	1,00267			
	Muay Thai	175	3,3912	,86867			
	Diğerleri	30	3,2939	,78700			
	Toplam	502	3,3578	,93325			
Sosyalleşme Kaygısı	Boks	95	3,0842	1,16165	1,799	,097	
	Güreş	44	3,1591	1,08913			
	Judo	85	3,1906	,96605			
	Karate	37	2,7135	,70952			
	Kick Boks	36	2,9444	1,16483			
	Muay Thai	175	2,8914	,96173			
	Diğerleri	30	2,8000	1,03324			
	Toplam	502	2,9873	1,02363			
Covid-19 Korkusu	Boks ¹	95	3,0568	1,20307	2,162	,045	3>6
	Güreş ²	44	3,2136	1,11096			
	Judo ³	85	3,3059	1,02659			
	Karate ⁴	37	3,1405	,88803			
	Kick Boks ⁵	36	2,9833	1,09792			
	Muay Thai ⁶	175	2,8480	1,06068			
	Diğerleri ⁷	30	2,8733	1,04318			
	Toplam	502	3,0299	1,08577			
Tek Yönlü Anova, Tukey Testi - *p<0,05; **p<0,01							

Katılımcıların branşlarına göre ölçek ortalamaları arasındaki farkı belirlemek amacıyla Tek Yönlü Anova testi uygulanmıştır. Analiz sonucunda katılımcıların branşlarına göre Covid-19 Korkusu ölçeğinde anlamlı farklılık bulunmuştur ($p<0,05$).

Covid-19 Korkusu ölçeğinde branşı Judo olanların ölçek ortalaması ($X=3,30$) ile branşı Muay Thai olanların ölçek ortalaması ($X=2,84$) arasında (Post Hoc Tukey $p=0,024$) anlamlı farklılık bulunmaktadır. Branşı Judo olan

katılımcıların Muay Thai sporcularına göre Covid-19 korkularının daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Tablo 5.10. Spor Yapma Süresi'ne Göre Ölçek Person Korelasyon Karşılaştırılması

		Spor Yapma Süresi	Bireysel Kaygı	Sosyalleşme Kaygısı	Covid-19 Korkusu
Spor Yapma Süresi	r	1	-,103*	,025	,013
	p		,011	,291	,381
*Correlation is significant at the 0.05 level (1-tailed). **Correlation is significant at the 0.01 level (1-tailed)					

Analiz sonucunda, katılımcıların Spor Yapma Süresi'ne göre ölçekler arasındaki farkı belirlemek amacıyla Person Korelasyon testi uygulanmıştır. Spor Yapma Süresi ile Bireysel Kaygı arasında ($r = -0.103^*$, $p > 0.05$), negatif yönde istatistiksel olarak anlamlı yüksek bir ilişki. Spor Yapma Süresi ile Sosyalleşme Kaygısı arasında ($r = 0.025$, $p > 0.05$), pozitif yönde anlamlı olmayan düşük bir ilişki. Spor Yapma Süresi ile Covid-19 Korkusu arasında ($r = 0.013$, $p > 0.05$), pozitif yönde anlamlı olmayan düşük düzeyde bir ilişki tespit edilmiştir.

Tablo 5.11. Milli Sporcu Olma Durumuna Göre Ölçek Ortalamalarının Karşılaştırılması

	Milli Sporcu	n	x	Ss	t	p
Bireysel Kaygı	Hayır	303	3,3756	,76695	,487	,627
	Evet	199	3,3307	1,14253		
Sosyalleşme Kaygısı	Hayır	303	2,9076	,88977	-2,036	,043
	Evet	199	3,1085	1,19133		
Covid-19 Korkusu	Hayır	303	2,9050	1,00973	-3,115	,002
	Evet	199	3,2201	1,16948		
Bağımsız Örneklem T Testi- *p<0,05; **p<0,01						

Katılımcıların milli olma durumlarına göre ölçek ortalamalarının anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla bağımsız örneklem T testi uygulanmıştır. Analiz sonucunda katılımcıların milli olma durumlarına göre ölçek ortalamaları arasında Sosyalleşme Kaygısı ve Covid-19 Korkusu ölçeklerinde anlamlı farklılıklar bulunmuştur ($p < 0,05$).

Milli sporcuların Sosyalleşme kaygıları ve Covid-19'a yakalanma korkuları milli olmayan sporculara göre daha yüksektir.

Tablo 5.12. Eğitim Durumuna Göre Ölçek Ortalamaları Karşılaştırılması

	Eğitim Durumu	n	x	Ss	f	p	Fark
Bireysel Kaygı	Ortaokul/Lise	182	3,4286	,72164	,548	,650	
	Ön Lisans	59	3,3112	1,00131			
	Lisans	211	3,3171	,97260			
	Yüksek Lisans/Doktora	50	3,3273	1,30815			
	Toplam	502	3,3578	,93325			
Sosyalleşme Kaygısı	Ortaokul/Lise	182	2,8989	,81036	1,369	,251	
	Ön Lisans	59	3,0102	,99476			
	Lisans	211	3,0009	1,11295			
	Yüksek Lisans/Doktora	50	3,2240	1,31157			
	Toplam	502	2,9873	1,02363			
Covid-19 Korkusu	Ortaokul/Lise ¹	182	2,8099	,95078	4,624	,003	1<3, 1<4
	Ön Lisans ²	59	3,0237	1,12898			
	Lisans ³	211	3,1555	1,10035			
	Yüksek ⁴ Lisans/Doktora	50	3,3080	1,30005			
	Toplam	502	3,0299	1,08577			
Tek Yönlü Anova, Tukey Testi -*p<0,05; **p<0,01							

Katılımcıların eğitim durumlarına göre ölçek ortalamaları arasındaki farkı belirlemek amacıyla Tek Yönlü Anova testi uygulanmıştır. Analiz sonucunda katılımcıların eğitim durumlarına göre Covid-19 Korkusu ölçeğinde anlamlı farklılık bulunmuştur ($p<0,05$).

Covid-19 Korkusu ölçeğinde Ortaokul veya Liseden mezun olan katılımcıların ölçek ortalaması ($X=2,80$) ile Yüksek Lisans veya Doktora'dan mezun olanların ölçek ortalaması ($X=3,30$) arasında (Post Hoc Tukey $p=0,020$); Ortaokul veya Liseden mezun olan katılımcıların ölçek ortalaması ($X=2,80$) ile Lisans'tan mezun olanların ölçek ortalaması ($X=3,15$) arasında (Post Hoc Tukey $p=0,008$) anlamlı farklılıklar bulunmaktadır.

Ortaokul veya Lise'den mezun olan sporcuların Covid-19'a yakalanma korkuları Lisans mezunlarından ve Yüksek Lisans/Doktora'dan mezun olanlardan daha düşüktür.

Tablo 5.13. Covid-19 Olma Durumu'na Göre Ölçek Ortalamaları Karşılaştırılması

	Covid-19 Durumu	n	x	Ss	f	p	Fark
Bireysel Kaygı	Hayır ¹	246	3,1992	1,06411	7,212	,001	1<2, 1<3

	Yakalandığımı düşünüyorum ²	137	3,5 302	,6342 2			
	Evet ³	119	3,4 874	,8828 0			
	Toplam	502	3,3 578	,9332 5			
Sosyalleşme Kaygısı	Hayır	246	2,9 561	1,143 87	1,424	,242	
	Yakalandığımı düşünüyorum	137	3,1 095	,7404 2			
	Evet	119	2,9 109	1,036 85			
	Toplam	502	2,9 873	1,023 63			
Covid-19 Korkusu	Hayır ¹	246	2,9 699	1,240 90	8,699	,000	2>1, 2>3
	Yakalandığımı düşünüyorum ²	137	3,3 358	,7530 1			
	Evet ³	119	2,8 017	,9930 3			
	Toplam	502	3,0 299	1,085 77			
Tek Yönlü Anova, Tukey Testi - *p<0,05; **p<0,01							

Katılımcıların Covid-19 olma durumlarına göre ölçek ortalamaları arasındaki farkı belirlemek amacıyla Tek Yönlü Anova testi uygulanmıştır. Analiz sonucunda katılımcıların covid-19 olma durumlarına göre Bireysel Kaygı ve Covid-19 Korkusu ölçeklerinde anlamlı farklılıklar bulunmuştur ($p<0,05$).

Bireysel Kaygı ölçeğinde Hasta olmayanların ölçek ortalaması ($X=3,19$) ile hastalığa yakalandığını düşünenlerin ölçek ortalaması ($X=3,53$) arasında (Post Hoc Tukey $p=0,002$) ve Hasta olmayanların ölçek ortalaması ($X=3,19$) ile hasta olanların ölçek ortalaması ($X=3,48$) arasında (Post Hoc Tukey $p=0,015$) anlamlı farklılıklar bulunmaktadır. Hasta olmayanların Bireysel kaygıları hasta olanlardan ve hastalığa yakalandığını düşünenlerden daha düşüktür.

Covid-19 Korkusu ölçeğinde hastalığa yakalandığını düşünenlerin ölçek ortalaması ($X=3,33$) ile hasta olmayanların ölçek ortalaması ($X=2,96$) arasında (Post Hoc Tukey $p=0,004$); hastalığa yakalandığını düşünenlerin ölçek ortalaması ($X=3,33$) ile hasta olanların ölçek ortalaması ($X=2,80$) arasında (Post Hoc Tukey $p=0,000$) anlamlı farklılıklar bulunmaktadır. Hastalığa yakalandığını düşünenlerin Covid-19 Korkuları diğerlerine göre daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 5.14. Aşı Olma Durumuna Göre Ölçek Ortalamalarının Karşılaştırılması

	Aşı Olma	n	x	Ss	t	p
Bireysel Kaygı	Hayır	133	3,1210	,91682	-3,451	,001
	Evet	369	3,4432	,92555		
Sosyalleşme Kaygısı	Hayır	133	2,6346	,93534	-4,732	,000
	Evet	369	3,1144	1,02546		
Covid-19 Korkusu	Hayır	133	2,7519	1,13596	-3,482	,001
	Evet	369	3,1301	1,05077		
Bağımsız Örneklem T Testi - *p<0,05; **p<0,01						

Katılımcıların aşı olma durumlarına göre ölçek ortalamalarının anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla bağımsız örneklem T testi uygulanmıştır. Analiz sonucunda katılımcıların aşı olma durumlarına göre tüm ölçeklerde anlamlı farklılıklar bulunmuştur ($p<0,05$).

Araştırmaya katılan 502 kişiden 133 ü aşı olmamış, 369'u aşı olmuştur. Aşı olanların Bireysel kaygıları, Sosyalleşme kaygıları ve Covid-19'a yakalanma korkuları aşı olmayanlara göre daha yüksektir.

Tablo 5.15. Kronik Rahatsızlık Durumuna Göre Ölçek Ortalamalarının Karşılaştırılması

	Kronik Rahatsızlık	n	x	Mann Whitney U	z	p
Bireysel Kaygı	Hayır	465	244,85	5510,000	-3,647	,000
	Evet	37	335,08			
Sosyalleşme Kaygısı	Hayır	465	248,41	7167,000	-1,695	,090
	Evet	37	290,30			
Covid-19 Korkusu	Hayır	465	248,22	7079,000	-1,799	,072
	Evet	37	292,68			
Bağımsız Örneklem Mann Whitney U Testi - *p<0,05; **p<0,01						

Katılımcıların kronik rahatsızlık durumlarına göre ölçek ortalamalarının anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla bağımsız örneklem Mann Whitney U Testi uygulanmıştır. Analiz sonucunda katılımcıların kronik rahatsızlıkları olma durumlarına göre Bireysel kaygı ölçeğinde anlamlı farklılık bulunmuştur ($U=5510,000;p<0,05$).

Bireysel kaygılar ölçeğinde kronik rahatsızlığı olan 37 kişinin ortalaması (Ortalama= 335,08) ile kronik rahatsızlığı bulunmayan 465 kişinin ölçek ortalamasından (Ortalama= 224,85) yüksek olduğundan dolayı Kronik rahatsızlığı bulunan sporcuların bulunmayan sporculara göre bireysel kaygılarının daha yüksek olduğu bulgulanmıştır.

Tablo 5.16. Ölçeklerin Ortalama, Standart Sapma ve Korelasyon Değerleri (n=502)

	x	ss	1	1.1	1.2	2
1. Korona Virüse Yakalanma Kaygısı	3,2420	,91459	1			
1.1. Bireysel Kaygı	3,3578	,93325	,976**	1		
1.2. Sosyalleşme Kaygısı	2,9873	1,02363	,901**	,786**	1	
2. Covid-19 Korkusu	3,0299	1,08577	,834**	,771**	,834**	1
Pearson Korelasyon Testi **p<0,01						

Ölçekler arasında yapılan korelasyon analizine göre ölçekler arasında ($0,771 \leq r \leq 0,976$ $p < 0,01$) pozitif yönlü yüksek dereceli anlamlı ilişkiler bulunmaktadır.

Korona Virüse Yakalanma Kaygısı ile Covid-19 Korkusu arasında ($r=0,834$ $p < 0,01$); Bireysel Kaygı ve Sosyalleşme Kaygısı arasında ($r=0,786$ $p < 0,01$); Bireysel Kaygı ile Covid-19 Korkusu arasında ($r=0,771$ $p < 0,01$); Sosyalleşme Kaygısı ile Covid-19 Korkusu arasında ($r=0,834$ $p < 0,01$) pozitif yönlü anlamlı ilişkiler bulunmaktadır.

Covid-19 Korkusundaki değişimin %83'ünü Korona Virüse yakalanma kaygısı açıklamaktadır.

5.3. Tartışma

Mücadele sporcularında salgın hastalığa yakalanma kaygısı ve korku düzeylerinin COVID-19 hastalığı perspektifinde değerlendirilmesi amacıyla hazırlanan bu çalışma kapsamında, ulaşılan veriler ışığında yapılan analiz sonuçlarından hareketle ilgili literatür çalışmaları ile bu çalışmamızın sonuçlarının karşılaştırılarak değerlendirilecek olduğu bu bölümde; çalışmanın bir önceki

bölümünde ulaşılan sonuçlar ilgili literatür çalışmaları perspektifinde açıklanacaktır.

Kaygı belirsizlikten kaynaklanır, belli bir zaman diliminde oluşarak ortaya çıkar. Korkunun kaynağı net ve somuttur, ani ve hızlı bir şekilde ortaya çıkar. Çevrelerinde olup bitenlerden emin olmayan insanlar, antrenman seansları veya yarışmalar sırasında beklenmedik bir şekilde ortaya çıkabilecek yeni durumlarla veya zorluklarla karşılaştıklarında nasıl uygun şekilde tepki vereceklerini bilmedikleri için stresli hissetme eğilimindedirler. Açıklanan durumun bir benzeri sporcu örnekleminde yaşanabilir. Verilen genel bilgilerden hareketle bu çalışmada katılımcıların yaşları ile bireysel kaygıları, sosyal kaygıları ve Covid-19 korkusu arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. Bu noktada ilgili literatür incelendiğinde; Namli ve Buzdağı (2020) tarafından sporcu örnekleminde gerçekleştirilen çalışmada ulaşılan sonuçlar yaşlı sporcuların gençlere göre daha yüksek düzeyde kaygıya sahip olma eğiliminde olduklarını göstermiştir. Karaç (2017), İşlen vd. (2023) tarafından hazırlanan çalışmalar da benzer şekilde yaşla kaygı arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Batu ve Aydın (2020) tarafından hazırlanan çalışmada ise 18 yaş ve altı sporcular en düşük kaygı düzeylerine sahip iken, 19-25 arasındaki sporcular en yüksek bireysel ve sosyal kaygıya sahip oldukları tespit edilmiştir. Bireylerin yaşları arttıkça giderek daha fazla kaygılı hale geldiği, belirgin etkiler yaşadığı görülebilir. Yıldız (2022) tarafından yapılan çalışmada sporcuların yaş ile Covid-19'a yakalanma kaygıları arasında ilişki olmadığı tespit edilmiştir. Aynı şekilde Su vd. (2021), Doğan (2021), Güler ve Cicioğlu (2021) tarafından yapılan araştırmalarda ise yaş ile Covid-19 yakalanma kaygısı arasında benzer sonuçlar bulunmuştur.

Araştırmanın bir diğer noktası ilgili literatür incelendiğinde sporcularda yaş ile Covid-19 korkusu arasındaki ilişki birçok araştırmaya konu olduğu gözlemlenmektedir. Bu noktada Kaçoğlu vd. (2021) tarafından sporcu örnekleminde gerçekleştirilen çalışmada yaş ile Covid-19'a yakalanma korkusu arasında güçlü bir ilişki olduğu, yaşlı sporcuların gençlere göre daha korkulu olduğunu göstermiş ayrıca erkek sporcuların kadın sporculara göre hastalığa yakalanma korkusunun daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Aksoy ve Atılğan (2021) tarafından yapılan araştırmada ise yaşı küçük olanların Covid-19 korkuları en düşük düzeyde çıkmıştır. Diğer yandan Karakuş vd. (2022) tarafından sporcular üzerine

yapılan araştırmada yaşa göre Covid-19 korkusu arasında fark görülmemiştir. Total ve Efe (2020) tarafından yapılan çalışmada Covid-19 korkusunun yaşa bağlı değişmediği bulunmuştur. Bakioğlu vd. (2020), Kızıltepe ve Yılmaz (2022), Badahdah vd. (2020) tarafından yapılan araştırmalarda da yaş ile Covid-19 korkusu arasında ilişki tespit edilmemiştir. Bu  alışmalar bizim çalışmamız ile paralellik göstermektedir. Yaşla birlikte değişen ya da yaşa bağlı olmayan korku düzeyinin farklı spor dallarına göre de değişlik göstereceğini unutmamak önemlidir. Bu noktada verilen konunun araştırılma gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Çalışmamızda katılımcıların cinsiyetlerine göre ölçek ortalamalarının tümü arasında anlamlı bir ilişki bulunmuş ve kadınların bireysel kaygıları, sosyalleşme kaygıları ve covid-19 korkuları erkeklere göre daha yüksek bulunmuştur. Bu kapsamda ilgili literatür incelendiğinde Aslan vd. (2021) tarafından hazırlanan çalışmada da benzer sonuçlara ulaşıldığı ve katılımcıların sosyalleşme kaygılarının kadınlarda daha yüksek olduğu belirlenmiştir.  etin ve Kumartaşlı (2022) tarafından hazırlanan bir diğer çalışmada ise Covid-19 ve cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmuş ve sporcu kadınların Covid-19 korku düzeylerinin erkeklere göre daha fazla olduğu saptanmıştır. Benzer şekilde Ağduman (2021) tarafından gerçekleştirilen çalışmada katılımcıların bireysel kaygılarında kadınlar lehine anlamlı bir farklılaşma olduğu gözlemlenmektedir. Dağ vd. (2021) tarafından yapılan araştırmada ise cinsiyet açısından kadınların Covid-19 korkusu erkeklerden daha yüksek çıkmıştır. Çalışmamızdan ve incelenen bazı literatür çalışmalarından hareketle spesifik olarak, erkeklerin kendi yetenekleri (bireysel kaygı) ve diğer insanlarla sosyalleşme (sosyalleşme kaygısı) konusunda kadınlara göre daha az kaygılı olma eğiliminde oldukları ifade edilebilir. Kadınların, erkeklere göre duygusal yansımaları daha etkili olabilmektedir. Bu durum kadınların korku ve kaygılarını tetikleyip artırabilir. Bu bulgular, sporcuların pandemi sırasında karşılaştıkları zorluklara nasıl tepki verdikleri konusunda cinsiyetin önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Ayrıca spor organizasyonlarının veya antrenörlerin bireysel oyuncuların cinsiyetlerine göre bu zorluklara nasıl tepki verebileceklerini anlamalarının yararlı olabileceğini de öne sürüyor, şeklinde açıklanabilir.

Çalışmamız kapsamında ulaşılan bir diğer sonuç ise evli katılımcıların Sosyalleşme kaygıları ve Covid-19 korkularının Bekâr katılımcılara göre daha yüksek olduğudur. Bu noktada ilgili literatür incelendiğinde bu sonucu destekler

nitelikte araştırma sonuçlarının olduğu gözlemlenmektedir. Bu noktada İslam vd. (2020), Yapıcı (2022), Yıldız (2022) tarafından hazırlanan çalışmada evli katılımcıların sosyalleşme kaygılarının ve Covid-19 korkularının bekâr katılımcılara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bir diğer çalışmada da benzer şekilde evli katılımcıların bekar katılımcılara oranla sosyalleşme kaygılarının yüksek olduğu saptanmıştır (Perz vd., 2020). Belirtilen sonuçlar ve çalışmamızda ulaşılan sonuçlardan hareketle; evli bireylerin sorumluluklarının bekar katılımcılara göre minimum iki kat daha fazla olması (evli olmanın getirileri) olarak açıklanabilir. Bu noktada bireyler hem kendilerini hem eşlerini varsa çocuklarını düşünmek zorundadırlar ve bu zorundalık halinin kişilerde kaygı ve korku seviyesini artırdığı belirtilebilir.

Bir önceki paragrafta verilen varsayımdan hareketle çalışmamızda katılımcıların branşlarına göre Covid-19 Korkusu ölçeğinde anlamlı farklılık bulunmuş ve branşı Judo olan katılımcıların Muay Thai sporcularına göre Covid-19 korkularının daha yüksek olduğu bulgulanmıştır. Bu noktada Ağduman (2021) tarafından hazırlanan çalışmada 2020 yılında yaşanan Covid-19 salgını sırasında sporcuların korku düzeyinin, takım sporları yerine bireysel spor yapan sporcularda daha düşük olduğu belirlenmiştir. Aynı araştırma içerisinde temaslı spor yapanların temassız spor yapanlardan daha yüksek korku faktörü yaşadıkları görülmüştür. Yıldız (2020) tarafından yapılan çalışmada bireysel spor yapan sporcuların, takım sporcularına göre korku yaşayacakları etkenler yüksek bulunmuştur. Buckley vd. (2021) tarafından hazırlanan bir diğer çalışmada ise ulaşılan sonuçlar; bisikletçilerin ve artistik patinajcılarının diğer sporculara göre Covid-19 salgınından daha fazla korktuğunu, haltercilerin ve boksörlerin ise daha az korku gösterdiğini göstermektedir. Literatür ve araştırma sonucundan yola çıkarak bireysel spor yapanların takım sporlarına göre daha özgüvenli, korkusuz oldukları varsayıla bilinir. Tam temaslı (judo, güreş, mma) branşlarda mücadele eden sporcuların yarı temaslı (muaythai, boks, karete) branşlara göre kaygı ve korkuları yüksek olduğu söylenebilir. Diğer branşlara kıyasla patnerlerine ve rakiplerine vücutları tam temasta bulunmaktadır. Farklı branşlar kapsamında sporcuların karşılaşma esnasında birbirleri ile yaşayacakları temaslar olumsuz psikolojik ve fiziksel etkiler yaratabilir. Bu araştırmadan yola çıkarak farklı branşların karşılaştırılması yapılabilir.

Araştırmamızda katılımcıların Spor Yapma Süresi ile Bireysel Kaygı arasında, negatif yönde olarak anlamlı yüksek bir ilişki bulunmuştur. Bu noktada bu sonuç beklenen bir durum olarak nitelendirilebilir. Kuru ve Atılğan (2022) tarafından yapılan araştırmada çalışmamız ile benzer sonuçlar görülmektedir. Spora başlama süresinin yükselmesi, sporcuların tecrübe ve özgüvenin artması yanı sıra kaygılarında azalmasına neden olabilmektedir. Literatür değerlendirildiğinde ulaşılan sonuçlar sporcularda bireysel kaygı düzeyinin spor yapma süresi ile birlikte azaldığını göstermektedir (Karacabey vd., 2021; Demir vd., 2021). Bu durum genelinde sporcuların, spora başlama süresi ile farklı değişkenlerin karşılaştırılması yeni etkilerin belirlenmesine olanak sağlayabilir.

Aslan vd. (2021) tarafından yapılan araştırma, milli sporcuların Covid-19'un sosyalleşmesi konusunda oldukça kaygılı olduklarını gösteriyor. Demirtaş ve Çıplak' ın (2020) milli takım sporcuları üzerinde yaptıkları araştırmada pandemi sürecinde sporcuların fiziksel ve zihinsel etkiler yaşadığı tespit edilmiştir. Bu sporcular, diğer insanların yanında olma konusunda performanslarını etkileyebilecek yüksek düzeyde korku ve kaygıya sahiptirler. Benzer sonuç çalışmamızda da bulgulanmıştır. Bu kapsamda çalışmamızda milli sporcuların sosyalleşme kaygıları ve Covid-19'a yakalanma korkularının milli olmayan sporculara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu noktada araştırma, milli sporcu bir kişinin hasta olan başka bir kişiyle yakınlaştığında yüksek düzeyde korku ve kaygı yaşadığını gösteriyor. Bu korku ve kaygının, konsantrasyonu azaltarak ve reaksiyon sürelerini yavaşlatarak atletik performansı olumsuz yönde etkilediğini ifade etmektedir.

Araştırmamızın eğitim durumu sonuçlarına bakıldığında ortaokul veya lise'den mezun olan sporcuların Covid-19'a yakalanma korkuları, lisans mezunlarından ve yüksek lisans/doktora'dan mezun olanlardan daha düşük olduğu bulunmuştur. Literatüre bakıldığında Karakuş vd. (2022) tarafından yapılan araştırmada eğitim durumunda farklılaşma tespit edilmemiştir. Bu nedenle farklı branşlarda olan sporcular arasında farklılaşmalar görülebilir. Aksoy ve Atılğan (2021) tarafından yapılan araştırmada lise mezunu olan sporcuların en düşük düzeyde covid-19 korkusu yaşadıkları görülmüştür. Eğitim seviyesi artan bireylerin bilgi düzeyide artmaktadır. Bu durumda eğitilmiş sporcular performanslarını etkileyen unsurlar hakkında daha donanımlı bilgiler edinip önlem alabilirler.

Çalışmamızın Covid-19 olma durumu, bulgularında hasta olmayanların bireysel kaygıları, hasta olanlardan ve hastalığa yakalandığını düşünenlerden daha düşük olduğu. Hastalığa yakalandığını düşünenlerin Covid-19 korkuları ise diğerlerine göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Yalken vd. (2021), tarafından yapılan araştırmada hastalığı geçirenlerin daha fazla korku yaşadıkları bulunmuştur. Karakuş vd. (2022) tarafından yapılan araştırmada da benzer sonuçlar görülmektedir. Koç vd. (2023) tarafından yapılan araştırmada ise covid-19 geçirmemiş bireylerin daha az etkiler yaşadığına ulaşılmıştır. Covid-19'a yakalananlar hastalık hakkında daha kesin bir sonuca varabilirler. Yakalanmayanlar ise daha rahat, endişesiz, korkusuz görünebilir. Yakalandığını düşünenlerde netlik tam olarak belirlenemediği için korku ve kaygıları yüksek seviyede görülür. Bununla birlikte, bireyler üzerinde covid-19' yakalanma durumu ruhsal ve fiziksel olarak etki oluşturabilmektedir.

Araştırmamızda katılımcıların aşı olma durumlarına göre anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Aşı olanların bireysel kaygıları, sosyalleşme kaygıları ve Covid-19 yakalanma korkuları aşı olmayanlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Yılmaz vd. (2021) tarafından yapılan araştırmada aşı yaptırmak isteyenlerin Covid-19 korkusu yüksek bulunmuştur. Poque vd. (2020), Reiter vd. (2020), Al-Mohaithef vd. (2020) tarafından yapılan araştırmalarda ise sporcuların aşı olma tutumları oldukça yüksek olduğu görülmüştür. Çalışmamız diğer araştırmalar ile paralellik göstermektedir. Bu sonuçla sağlığı etkileyen faktörler ve tedavi yöntemleri büyük önem ifade etmektedir. Bireylerin davranışlarını, tutumlarını belirlemede ve karşılaştırılmasında yardımcı olabilir.

Çalışmamızda ayrıca kronik rahatsızlığı bulunan sporcuların kronik rahatsızlığı bulunmayan katılımcılara göre daha yüksek seviyede bireysel kaygı yaşadığını göstermektedir. Ayrıca Covid-19 geçiren bireylerin geçirmeyen bireylere göre kaygı seviyeleri daha düşük bulunmuştur. Bu sonuç beklenen ve öngörülen bir bulgular olarak ifade edilebilir. Bu paralelde literatür incelendiğinde benzer araştırma sonuçlarının yer aldığı saptanmıştır (Özcelik vd., 2022). Gencer (2020) tarafından yapılan araştırmada kronik rahatsızlığı bulunan bireylerin Covid-19 korkusu yaşadıkları görülmüştür. Buru ve Güler (2023) tarafından gerçekleştirilen çalışmada kronik rahatsızlığı olanların bireysel ve sosyal kaygı

yaşadıkları bulunmuştur. Bakioğlu vd. (2020) tarafından yapılan araştırmada kronik rahatsızlığı olanların Covid-19 ile ilgi etkiler yaşadıkları tespit edilmiştir. Çalışmamız literatürdeki çalışmalarla uyushmaktadır. Kronik rahatsızlığın özellikle farklı branşlardaki sporcular üzerinde yaratacağı etkilerin kapsamlı olarak karşılaştırılma konusu olabilir.

Tüm bu sonuçlar paralelinde çalışmamızda COVID-19 yakalanma kaygısı ve korkusu arasında, bireysel kaygı ve sosyalleşme arasında, bireysel kaygı ile Covid-19 korkusu arasında, sosyalleşme kaygısı ile Covid-19 korkusu aralarında pozitif yönlü ve anlamlı ilişkiler belirlenmiştir.. Bu noktada literatür incelendiğinde ulaşılan sonuçlara benzer araştırma bulgularının literatürde yer aldığı gözlemlenmektedir.

SONUÇ

Mücadele sporcularında salgın hastalığa yakalanma kaygısı ve korku düzeylerinin COVID-19 hastalığı perspektifinde değerlendirilmesi amacıyla 502 katılımcı örneklem özelinde yürütülen bu çalışma kapsamında ulaşılan sonuçlar aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır:

*Bu çalışmada katılımcıların yaş ile bireysel kaygıları, sosyal kaygıları ve COVID-19 korkuları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı bulunmuştur.

*Çalışmamızda katılımcıların cinsiyetlerine göre ölçek ortalamalarının tümü arasında anlamlı bir ilişki bulunmuş ve kadınların bireysel kaygıları, sosyalleşme kaygıları ve covid-19 korkuları erkeklere göre daha yüksek bulunmuştur.

*Çalışmamız kapsamında ulaşılan bir diğer sonuç ise evli katılımcıların sosyalleşme kaygıları ve Covid-19 korkularının bekâr katılımcılara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

*Çalışmamızda katılımcıların branşlarına göre Covid-19 Korkusu ölçeğinde anlamlı farklılık bulunmuş ve branşı Judo olan katılımcıların Muay Thai sporcularına göre Covid-19 korkularının daha yüksek olduğu bulgulanmıştır.

*Araştırmamızda katılımcıların spora başlama süreleri ile bireysel kaygı düzeyleri arasında negatif yönde olarak anlamlı bir ilişki bulunmuş ve spor yaşı ile birlikte bireysel kaygı düzeyinin azaldığı saptanmıştır.

*Araştırmamızda katılımcıların milli olma durumlarına göre ölçek ortalamaları arasında sosyalleşme kaygısı ve Covid-19 korkusu ölçeklerinde anlamlı farklılıklar bulunmuş ve milli sporcuların sosyalleşme kaygıları ve Covid-19'a yakalanma korkuları milli olmayan sporculara göre daha yüksektir.

*Araştırmamızda eğitim durumlarına göre Covid-19 Korkusu ölçeğinde anlamlı farklılık bulunmuştur. Covid-19 korkusu ölçeğinde ortaokul veya liseden mezun olan katılımcıların ölçek ortalaması ile yüksek lisans veya doktora'dan mezun olanların ölçek ortalaması arasında, ortaokul veya liseden mezun olan katılımcıların ölçek ortalaması ile lisans'tan mezun olanların ölçek ortalaması arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır. Ortaokul veya lise'den mezun olan

sporcuların Covid-19'a yakalanma korkuları lisans mezunlarından ve yüksek lisans/doktora'dan mezun olanlardan daha düşüktür.

*Çalışmamız kapsamında covid-19 olma durumlarına göre bireysel Kaygı ve Covid-19 Korkusu ölçeklerinde anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Bireysel kaygı ölçeğinde hasta olmayanların ölçek ortalaması ile hastalığa yakalandığını düşünenlerin ölçek ortalaması arasında ve hasta olmayanların ile hasta olanların anlamlı farklılıklar bulunmaktadır. Hasta olmayanların Bireysel kaygıları hasta olanlardan ve hastalığa yakalandığını düşünenlerden daha düşüktür. Covid-19 Korkusu ölçeğinde hastalığa yakalandığını düşünenlerin ölçek ortalaması ile hasta olmayanların ölçek ortalaması arasında hastalığa yakalandığını düşünenlerin ölçek ortalaması ile hasta olanların ölçek ortalaması arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır. Hastalığa yakalandığını düşünenlerin Covid-19 Korkuları diğerlerine göre daha yüksek bulunmuştur.

*Araştırmamızda katılımcıların aşı olma durumlarına göre tüm ölçeklerde anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Aşı olanların bireysel kaygıları, sosyalleşme kaygıları ve Covid-19'a yakalanma korkuları aşı olmayanlara göre daha yüksektir.

*Araştırmamızda katılımcıların kronik rahatsızlıkları olma durumlarına göre Bireysel kaygı ölçeğinde anlamlı farklılık bulunmuştur. Bireysel kaygılar ölçeğinde kronik rahatsızlığı olan 37 kişinin ölçek ortalaması ile kronik rahatsızlığı bulunmayan 465 kişinin ölçek ortalamasından yüksek olduğundan dolayı Kronik rahatsızlığı bulunan sporcuların bulunmayan sporculara göre bireysel kaygılarının daha yüksek olduğu bulunmuştur.

*Tüm bu sonuçlar paralelinde çalışmamızda Covid-19 yakalanma kaygısı ve korkusu arasında, bireysel kaygı ve sosyalleşme arasında, bireysel Kaygı ile Covid-19 Korkusu arasında sosyalleşme kaygısı ile Covid-19 korkusu aralarında pozitif yönlü ve anlamlı ilişkiler belirlenmiştir.

Öneriler

Araştırma kapsamında ulaşılan sonuçlar rekabetçi sporculara, en iyi şekilde yarışmaya devam edebilmeleri için kendilerini hastalıklardan nasıl koruyacakları konusunda daha fazla bilgi verilmesi gerektiğini gösteriyor.

Sporcuların yaşları ile Covid-19'un farklı değişkenleri arasında karşılaştırmalar yapılabilir.

Kadınlar, erkeklere göre daha hassas yapıda olduklarından sağlık yönünden daha az etkilenmeleri için psikolojik desteğe önem verilebilir.

Evli olan bireylerin karşılaştıkları tehlikeleri kontrol altında tutabilmeleri için eğitim veya bilinçlendirme yapılabilir.

Temaslı braşların antrenman ve müsabaka alanlarında özellikle antrenörlerin ve yöneticilerin, sporcuların sağlığını korumak için hijyen konusunda önem göstermesi önerilir.

Uzun veya kısa süredir spor yapar kişilerin sağlıklarını etkileyecek etkenler hakkında bilgi sahibi olmaları konu hakkında antrenörlerinde kendilerini geliştirmeleri önerilir.

Uluslararası düzeyde yarışan sporcuların fiziksel ve zihinsel performanslarını olumsuz yönde etkileyen faktörler üzerinde daha kapsamlı durulmalıdır.

Sporcuların eğitim düzeyleri ya da her hangi bir değişken kapsamına bakılmaksızın yöneticiler tarafından bilinçlendirmeler ve yönlendirmeler yapılarak önemler alınabilir.

COVID-19 çalışmasında salgının sağlık riskleri ve endişeleri üzerine pek çok araştırma yapıldığı gözlemlenmektedir. Ancak bu salgının mücadele sporcularını nasıl etkilediğine dair çok az araştırma yapıldığı belirlenmiştir. Bu noktada konu özelinde yapılan araştırma sayısının artırılması belirtilebilir.

Mücadele sporcularının COVID 19 salgın hastalığına yakalanma kaygı ve korku düzeylerini daha yüksek veya daha yüksek hale getiren faktörlerin neler olduğunu bilmek doktorlar, antrenörler ve sporcular için faydalı olacaktır. Bu bilgi,

sporcuların kaygı veya korku düzeyini azaltmak için karar vermelerine yardımcı olabilir.

Çalışmada farklı spor branşlarında yer alan bireylerin farklı korku/kaygı seviyesine sahip oldukları belirlenmiştir. Bu noktada ilerleyen araştırmalarda belirtilen konu daha geniş popülasyonlu örneklemelerde yapılabilir.

Çalışma yapılacak araştırma konusu üzerine şehir örnekleme veya bölgesel karşılaştırmaların yapılmasına yardımcı olabilir.

Araştırma kapsamında salgın hastalık; COVID-19 örneği olarak alınmıştır. Çalışma diğer araştırmalar için salgın hastalık çeşitlerinin karşılaştırılmasına yardımcı olabilir.

KAYNAKÇA

(Bu tez çalışmasında APA 6 atıf sistemi kullanılmıştır.)

- Ağduman, F. (2021). Sporcuların Pandemi Döneminde Covid – 19’a Yakalanma Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi. *GERMENİCA Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2(1), 1-14.
- Ahmadi, A. A., Şirin, H., & Ergüder, T. (2020). Dünyada Salgın Tarihçesi. *Turkey Health Literacy Journal*, 1(2), 87-97.
- Ahmed, M. Z., Ahmed, O., Aibao, Z., Hanbin, S., Siyu, L., & Ahmad, A. (2020). Epidemic Of Covid-19 In China And Associated Psychological Problems. *Asian Journal Of Psychiatry*, 51, 102092.
- Akat, M., & Karataş, K. (2020). Psychological Effects Of Covid-19 Pandemic On Society And Its Reflections On Education.
- Akbulut, U. (2023). 19. Yüzyılın İlk Yarısında Salgın Hastalıklar Karşısında Devlet ve Toplum. *ETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16, 32-57. Erişim adresi: <http://dx.doi.org/10.29157/etusbed.1166751>
- Akdoğan, F., Mehmet, İ., Emamvırdı, R., Çolakoğlu, F. F., & Çolakoğlu, T. (2022). Voleybol Ve Basketbol Sporcularının Covid-19’a Karşı Kaygı Düzeyleri. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 296-308.
- Akkaşoğlu, S. (2022). Salgın Hastalık Kaynaklı Krizlerin Turizm Endüstrisine Etkileri; Covid-19 Özelinde Bir Araştırma. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 23(Covid-19 Özel Sayısı), 121-134.
- Aksoy, C. & Atılğan, D. (2021). COVID-19 Korkusu ve Yaşam Doyum: Özel Yetenek Giriş Sınavlarına Katılan Öğrenciler Örnekleme. *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi*, 4(1), 40-50. Erişim adresi: <https://doi.org/10.38021/asbid.887323>
- Aksoy, S. (2021). Aktif Spor Yapan Sporcuların Pandemi Sürecinde Covid-19 Salgınına Karşı Yakalanma Kaygı Düzeyi İle Spora Özgü Başarı Motivasyonu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Tekirdağ İli Örneği). Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Tekirdağ.
- Akşar, K. T. (B.Ed.). (2020). Avrasya Sağlık Bilimleri Dergisi. 3, Special Issue COVID-19. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi.
- Akyol, D. A. (2005). Şiddetli Akut Solunum Yetmezliği Sendromu (SARS) ve Korunma Önlemleri. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 21(2), 107-123.
- Al-Mohaithef, M., Padhi, B. K. (2020). Determinants of COVID-19 vaccine acceptance in Saudi Arabia: a web-based national survey. *Journal of multidisciplinary healthcare*, 13, 1657.
- Altay, E. (2005). Korku Kültürü, Değerler Kültürü Ve Şiddet. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 8(8).
- Andreato, V. L. & Coimbra, R. D. & Andrade A. (2020). Challenges to Athletes During the Home Confinement Caused by the COVID-19 Pandemic. *Journal of Strength and Conditioning*, 42(3), 1-5. Erişim adresi: <https://doi:10.1519/SSC.0000000000000563>
- Aslan K. A, Cicioğlu İ. H, Demir T. G. (2021). Sporcuların Yeni Tip Korona Virüse (Covid-19) Yakalanma Kaygısının İncelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 23(3), 142-153.
- Assiri, A., McGeer, A., Perl, M. T., Price, S. C., Al Rabeeah, A. A., Cummings, T. A. D., Alabdullatif, N. Z., Assad, M., Almulhim, A., Makhdoom, H., Madani, H., Alhakeem, R., Al-Tawfiq, A. J., Cotten, M., Watson, J. S., Kellam, P., Zumla, I. A., Memish, A. Z. (2013). Hospital Outbreak of Middle East Respiratory Syndrome Coronavirus. *The New England Journal of Medicine*, 369(5), 407-416. Erişim adresi: <https://doi.10.1056/NEJMoa1306742>

- Assiri, A., Tawfi, A. J., Al-Rabeeh, A. A., Al-Rabiah, A. F., Al-Hajjar, S., Al-Barrak, A., Flemban, H., Al-Nassir, N. W., Balkhy, H. H., Al-Hakeem, F. R., Hatem Q Makhdoom, Q. H., Zumla, I. A., Memish, A. Z. (2013). Epidemiological, demographic, and clinical characteristics of 47 cases of Middle East respiratory syndrome coronavirus disease from Saudi Arabia: a descriptive study. *Lancet Infectious Diseases*, 13(9), 752-761. Erişim adresi: [https://doi.org/10.1016/S1473-3099\(13\)70204-4](https://doi.org/10.1016/S1473-3099(13)70204-4)
- Aşkan, T., aykyl, A., & zkan, B. (2021). Psikiyatri Hemşireliği Bakış Açısıyla Salgın Hastalık Psikoloğisi. *Ulisa: Uluslararası alışmalar Dergisi*, 5(1), 69-82.
- Atay, . T., Dinçer, N. N., Yarkac, F. U., & Elif, . N. C. . (2020). Covid-19 Pandemi Sürecinde Diş Hekimliği Uzmanlık ğrencilerinin Korku Ve Anksiyete Düzeylerinin Değerlendirilmesi. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Diş Hekimliği Dergisi*, 2(3), 86-93.
- Aydın, B. E. & Aydın, A. (2022). Dünya Sağlık rgt'nün Covid-19 Pandemisi Başlangıç Döneminde Geliştirdiği Söylemlerin Eleştirel Bir Analizi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24 (2), 521-537.
- Aydoğan, O., şaylan, G. E., Gzen, ., Ayaz, A., Yiğitbaşı T. (2022). COVID-19 Pozitif Hastalarda SARS-CoV-2 Varyantlarının Prevalansı. *Klinik Dergisi*, 35(4), 220-223. Erişim adresi: <https://doi.org/10.36519/kd.2022.4264>
- Aygün, M. (2021). Spor Organizasyonlarında Covid-19 Etkisi. T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı, Gençlik Araştırmaları Dergisi, 9(23), 43-48.
- Aykut, S., & Aykut, S. S. (2020). Kovid-19 Pandemisi Ve Travma Sonrası Stres Bozukluğu Temelinde Sosyal Hizmetin nemi. *Toplumsal Politika Dergisi*, 1(1), 56-66.
- Badahdah, A. M., Khamis, F., & Al Mahiyari, N. (2020). The psychological well-being of physicians during COVID-19 outbreak in Oman. *Psychiatry research*, 289, 113053. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.113053>
- Bakioğlu, F., Korkmaz, O., & Ercan, H. (2020). Fear of COVID-19 and positivity: Mediating role of intolerance of uncertainty, depression, anxiety, and stress. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 1-14. <https://dx.doi.org/10.1007%2Fs11469-020-00331-y>
- Baldwin, R. & Weder di Mauro, B. (2020). Introduction, Economics in the Time of COVID-19, Baldwin and Weder di Mauro (eds) , a VoxEU.org eBook, CEPR Press, London,UK.
- Barani, M., Solimani, M., & Afkhar, A. (2023). Identifying The Psychological Consequences Of Health Crises In Athletes' Lifestyle (Case Study: Coronavirus Epidemic). *Sport Psychology Studies*, 11(42), 81-104.
- Barutçu, A., Ezgi, ., & Evliyaoğlu, N. (2021). iek Hastalığı Epidemisinden Covid-19 Pandemisine; Aşı Kararsızlığı Ve Aşı Reddi. *Aşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 30(4), 243-250.
- Batu, B. & Aydın, D. A. (2020). Yüzme Sporcularının Yeni Tip Korona Virüse (COVID-19) Yakalanma Kaygısının İncelenmesi. *Uluslararası Hakemli Akademik Spor Sağlık ve Tıp Bilimleri Dergisi*, 36, 12-31. Erişim adresi: <https://doi.org/10.17363/SSTB.2020.36.4>
- BBC. (2023). Dünya Sağlık rgt: Covid-19 küresel acil durumu sona erdi. Erişim: 22 Mart 2023, <https://www.bbc.com/turkce/articles/cv2k804x19ro>
- BBC. (2023, 15 Eylül). Eris: Türkiye'de de görülen Covid varyantı tehlikeli mi, hakkında neler biliniyor?. Erişim: 22 Mart 2023, <https://www.bbc.com/turkce/articles/c88j2pz43rno>
- Bell, C., & Lewis, M. (2005). Economic İmplications Of Epidemics Old And New. *Available At Ssrn* 997387.
- Bilge, Y., & Bilge, Y. (2020). Koronavirüs Salgını Ve Sosyal İzolasyonun Psikolojik Semptomlar zerindeki Etkilerinin Psikolojik Sağlıklılık Ve Stresle Baş Etme Tarzları Açısından İncelenmesi. *Klinik Psikiyatri Dergisi-Turkish Journal Of Clinical Psychiatry*.

- Bingöl, H., Bingöl, Ş. & Öner, İ. (2020 Covid-19'un Spor Sektörüne Etkisi. Journal of History School, 46, 1890-1909. Erişim adresi: <https://doi.org/10.29228/joh.43436>
- Boguszewski, D., Adamczyk, J. G., & Bialoszewski, D. (2019). Assessment Of The Health-Related Behaviors Of Men Practicing Combat Sports And Martial Arts. *Iranian Journal Of Public Health*, 48(10), 1794.
- Booth, F. T., Kournikakis, B., Bastien, N., Ho, J., Kobasa, D., Stadnyk, L., Li, Y., Spence, M., Paton, S., Henry, B., Mederski, B., White, D., Low, E. D., McGeer, A., Simor, E. A., Vearncombe, M., Downey, J., Frances B. Jamieson, B. F., Patrick Tang, P., Plummer, F. (2005). Detection of Airborne Severe Acute Respiratory Syndrome (SARS) Coronavirus and Environmental Contamination in SARS Outbreak Units. *The Journal of Infectious Diseases*, 191(9), 1472–1477. Erişim adresi: <https://doi.org/10.1086/429634>
- Bozdağ, F. (2020). Pandemi Sürecinde Psikolojik Sağlık. *Electronic Turkish Studies*, 15(6).
- Bozylıan, E., Murathan, G., Murathan, F., & Dündar, A. (2022). Covid-19 Pandemisi Sürecinde Sporcu Üniversite Öğrencilerinin Yeme Farkındalığı Ve Sosyal Görünüş Kaygı Düzeylerinin Değerlendirilmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 8(3), 191-200.
- Buchillet, D. (2007). Epidemic Diseases In The Past: History, Philosophy, And Religious Thought. *Encyclopedia Of Infectious Diseases: Modern Methodologies*, 517-524.
- Buckley, G., Hall, L., Lassemillante, A. C., & Belski, R. (2021). Disordered Eating & Body Image Of Current And Former Athletes In A Pandemic-What Can We Learn From Covid-19 To Support Athletes Through Transitions?.
- Budak, H., Sanioğlu, A., Keretli, Ö., Durak, A., & Barış, Ö. Z. (2020). Spor Yaralanmasının Kaygı Üzerindeki Etkileri. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi*, 4(1), 38-47.
- Budak, F. & Korkmaz Ş. (2020). Covid-19 Pandemi Sürecine Yönelik Genel Bir Değerlendirme: Türkiye Örneği. *Sosyal Araştırmalar ve Yönetim Dergisi*, 1, 62-79. Erişim adresi: <https://doi.org/10.35375/sayod.738657>
- Buru, K. ve Güler, Ş. M. (2023). Spor Merkezine Giden Yetişkin Bireylerin Yeni Tip Korona Virüse (Koronavirüs Hastalığı 2019) Yakalanma Kaygısının İncelenmesi. *Research in Sport Education and Sciences*, 25(4), 105-110. Erişim adresi: <https://dx.doi.org/10.5152/JPESS.2023.23102>
- Butryn, T., Masucci, M. A., & Johnson, J. A. (2023). Mapping The Geographies Of Combat Sport During Covid-19: Dana White, Trumpism, And The Landscapes Of The Ufc. In *Sport And Physical Culture In Global Pandemic Times: Covid Assemblages* (Pp. 645-665). Cham: Springer International Publishing.
- Büyüköztürk, Ş. (1997). Araştırmaya Yönelik Kaygı Ölçeğinin Geliştirilmesi. *Kuram Ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 12(12), 453-464.
- Castaldelli-Maia, J. M., E Gallinaro, J. G. D. M., Falcão, R. S., Gouttebarger, V., Hitchcock, M. E., Hainline, B., ... & Stull, T. (2019). Mental Health Symptoms And Disorders In Elite Athletes: A Systematic Review On Cultural Influencers And Barriers To Athletes Seeking Treatment. *British Journal Of Sports Medicine*, 53(11), 707-721.
- Cavigli, L., Frascaro F., Turchini, F., Mochi, N., Sarto, P., Bianchi S., Parri, A., Carraro N., Valente, S., Focardi, M., Cameli, M., Bonifazi, M., D'Ascenzi, F. (2021). A prospective study on the consequences of SARS-CoV-2 infection on the heart of young adult competitive athletes: Implications for a safe return-to-play. *International Journal of Cardiology*, 336, 130–136. Erişim adresi: <https://doi.org/10.1016/j.ijcard.2021.05.042>
- Chen, Y., Liu, Q., Guo, D. (2020). Emerging coronaviruses: Genome structure, replication, and pathogenesis. *J Med Virol*, 92(4), 418-423. Erişim adresi: <https://doi.org/10.1002/jmv.25681>

- Chiou, H. E., Liu, C. L., Buttrey, J., Kuo, H. P., Liu, H. W., Kuo, H. T., Lu, Y. T. (2005). Adverse Effects of Ribavirin and Outcome in Severe Acute Respiratory Syndrome. *Chest Journal*, 128(1), 263-272. Erişim adresi: <https://doi.org/10.1378/chest.128.1.263>
- Civan A., Arı R., Görücü A., Özdemir M. (2010). Bireysel ve takım sporcularının müsabaka öncesi ve sonrası durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin karşılaştırılması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 194-206.
- Collins, C. J., & O'connell, B. (2012). Infectious Disease Outbreaks İn Competitive Sports, 2005–2010. *Journal Of Athletic Training*, 47(5), 516-518.
- Cortés-Álvarez, N. Y., Piñeiro-Lamas, R., & Vuelvas-Olmos, C. R. (2020). Psychological Effects And Associated Factors Of Covid-19 İn A Mexican Sample. *Disaster Medicine And Public Health Preparedness*, 14(3), 413-424.
- Crosby, J. F. (1976). Theories Of Anxiety: A Theoretical Perspective. *American Journal Of Psychoanalysis*, 36(3), 237.
- Çakır, Z. (2020). The Effects Of The Covid-19 Pandemic On Sports, Athletes And Trainers During The Normalization Phase. *The Online Journal Of Recreation And Sports*, 9(3), 45-58.
- Çakmakçı, G. & Aydoğan, H. (2021). Savunma Sporları ile İlgilenen Sporcularda Başarı Motivasyonunun İncelenmesi. *Spor Eğitim Dergisi*, 5(3), 161-170.
- Çavmak, Ş., Atalay, E., Gök, B. (2022). Üniversite Öğrencilerinin Covid-19 Aşısına Yönelik Tutumunu Etkileyen Unsurların İncelenmesi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), 53-65.
- Çetin, K., & Kumartaşı, M. (2022). Takım Sporlarında Yeni Tip Koronavirüse Yakalanma Kaygısının Farkındalık Üzerine Etkisi: Akdeniz Bölgesi Örneği. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 7(4), 482-494.
- Çiçek, İ. & Tarhan, A. & Tanrıverdi, S. (2020). Covid-19 ve Eğitim. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 1091-1104. Erişim adresi: <https://doi.org/10.37669/milliegitim.787736>
- Çingöz, Y. E., & Selim, A. S. A. N. (2022). Farklı Branşlarda Aktif Spor Yapan Sporcuların Yeni Tip Korona Virüse (Covid-19) Yakalanma Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi. *Uluslararası Egzersiz Psikolojisi Dergisi*, 4(2), 57-64.
- Dağ, A., Demirci, N., Şimşek, R., Demirci H. (2021). The Fear of Covid-19 in the Context of Gender in Turkey, *The Academic Elegance*, 8(17), 71-87.
- Davis, M. (1992). The Role Of The Amygdala İn Fear And Anxiety. *Annual Review Of Neuroscience*, 15(1), 353-375.
- Dayan, S. (2021). COVID-19 ve Aşı. *Dicle Tıp Dergisi*, 48, 98-113. Erişim adresi: <https://doi:10.5798/dicletip.1005040>
- De Bianchedi, E. T., De Boschan, S. L., De Cortiñas, L. P., & De Piccolo, E. G. (1988). Theories On Anxiety İn Freud And Melanie Klein. Their Metapsychological Status. *The International Journal Of Psycho-Analysis*, 69, 359.
- De Paiva Teixeira, L. E. P., De Freitas, R. L., Abad, A., Da Silva, J. A., Antonelli-Ponti, M., Bastos, S., ... & Da Silva, J. A. (2020). Psychological Impacts Related To Stress And Fear During The Covid-19 Pandemic: Cardiovascular Diseases, Diabetes And Psychological Disorders As Risk Factors. *World Journal Of Neuroscience*, 10(4), 191-205.
- Defreese, J. D., & Smith, A. L. (2014). Athlete Social Support, Negative Social Interactions, And Psychological Health Across A Competitive Sport Season. *Journal Of Sport And Exercise Psychology*, 36(6), 619-630.

- Demir, G. T., Bulğay, C., Çakir, V. O., Bayraktar, I., & Çetin, E. (2020) Examen De La Ansiedad De Contraer El Nuevo Coronavirus (Covid-19) En Atletas De Élite Y Sedentarios Examination Of The Anxiety Of Catching The Novel Coronavirus (Covid-19) In Elite Athletes And Sedentaries
- Demir, G. T., Namlı, S., & Cicioğlu, H. İ. (2021). Takım Ve Bireysel Sporlarda Sosyal Görünüş Kaygısı Sağlıklı Beslenmeye İlişkin Tutumun Belirleyicisi Midir?. *Spormetre Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi*, 19(4), 124-134.
- Demirtaş, Ö., & Çıplak, A. (2020). Pandemi Sürecinin Uluslararası Müsabakalara Hazırlanan Güreş Milli Takım Sporcuları Üzerindeki Etkileri. *Spor Ve Rekreasyon Araştırmaları Dergisi*, 2(Özel Sayı 1), 39-52.
- Didin, M., Yavuz, B., & Yazıcı, H. G. (2022). Covid-19'un Öğrencilerin Stres, Anksiyete, Depresyon, Korku Düzeylerine Etkisi: Sistematiik Derleme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 14(1), 38-45.
- Dinçer, A. (2017). Korku: Dili, Kavramlaşması, Kültürel Boyutu. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (Teke) Dergisi*, 6(2), 769-798.
- Dindar, M. (2022). Covid-19 Salgın krizi Sırasında Milli Takım Düzeyinde Yarışmakta Olan Sporcuların Spora Katılım Düzeylerinin VE Spora Katılma Nedenlerinin İncelenmesi (judo, güreş ve taekwondo örneği). Yüksel Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Edirne.
- Doğan, E. (2021). Bireysel ve Takım Sporcularının Yeni Tip Korona Virüse (Covid-19) Yakalanma Kaygısının İncelenmesi. *Kesit Akademi Dergisi*, 7 (28), 375-387.
- Doğan, S. (2022). Covid-19 Şüphesi İle Çocuğunu Hastaneye Getiren Ebeveynlerin Covid-19 Korkusu ve Durumluk-Sürekli Kaygı Düzeylerinin Belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- Donnelly, A. C., Ghani, C. A., Leung, M. G., Hedley, J. A., Fraser, C., Riley, S., Abu-Raddad, J. L., Ho, M. L., Thach, Q. T., Chau, P., Chan, P. K., Lam, H. T., Tse, Y. L., Tsang, T., Liu, H. S., Kong, B. H. J., Lau, C. M. E., Ferguson, M. N., Anderson, M. R. (2003). Epidemiological determinants of spread of causal agent of severe acute respiratory syndrome in Hong Kong. Erişim adresi: [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(03\)13410-1](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(03)13410-1)
- Dorman, J. M. (2000). Contagious Diseases In Competitive Sport: What Are The Risks?. *Journal Of American College Health*, 49(3), 105-109.
- Dymecka, J., Machnik-Czerwik, A., & Filipkowski, J. (2021). Fear Of Covid-19, Risk Perception And Stress Level In Polish Nurses During Covid-19 Outbreak. *Pielęgniarstwo Neurologiczne I Neurochirurgiczne*, 10(1), 3-9.
- Efeoğlu, E. (2022). Covid-19 Hastalarının Ölüm Oranlarının ve Yüksek Ölüm Riskine Sahip Hastaların Belirlenmesi için Temel Bileşen Analizinin Kullanılması. Zeki Sistemler Teori ve Uygulamaları Dergisi, 5(2), 127-136. Erişim adresi: <https://doi.org/10.38016/jista.1082310>
- Egan, K. P. (2019). Supporting Mental Health And Well-Being Among Student-Athletes. *Clinics In Sports Medicine*, 38(4), 537-544.
- Egesoy, H. (2021). Covid-19 Un Sportif Performans Üzerindeki Etkileri. *Uluslararası Bozok Spor Bilimleri Dergisi*, 2(2), 203-208.
- Emamvirdi, R., Asl, N. R. H., İlhan, L., & Çolakoğlu, F. F. (2020). Bedensel Engelli Sporcularda Psikolojik Esneklik Ve Spora Katılım Motivasyonu. *Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi*, 14(2), 271-281.
- Emanuel, M. B. (1988). Hay Fever, A Post Industrial Revolution Epidemic: A History Of İts Growth During The 19th Century. *Clinical & Experimental Allergy*, 18(3), 295-304.
- Emre, B., & Mazlum, M. (2023). Pandemi Sürecinin Olimpik Karate Sporcuları Üzerine Etkisi Ve Sporcuların Yeni Tip Koronavirüsüne Yakalanma Kaygılarının Karma Araştırma Yaklaşımıyla İncelenmesi. *The Online Journal Of Recreation And Sports*, 12(1), 1-15.

- Erkekoğlu, P., Köse. E. B., S., Balcı, A., Yürün, A. (2020). Aşı Kararsızlığı ve COVID-19'un Etkileri. *Literatür Eczacılık Bilimleri Dergisi*, 9(2), 208-220. Erişim adresi: <https://doi.org/10.5336/pharmsci.2020-76102>
- Er, O. (2023) COVID-19, Varyantlar ve Güncellenen Aşılar. *ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi*, 8(3), 393-399.
- Ertürk, E. (2021). At Vebası Hakkında Kısa Ve Genel Bilgiler İle Salgının Yurdumuz Atarına Bulaşıcıya Kadar Geçirdiği Tarihi Merhaleler. *Etlik Veteriner Mikrobiyoloji Dergisi*, 2(1), 48-57.
- Esterwood, E., & Saeed, S. A. (2020). Past Epidemics, Natural Disasters, Covid19, And Mental Health: Learning From History As We Deal With The Present And Prepare For The Future. *Psychiatric Quarterly*, 91, 1121-1133.
- Euronews. (2021). Covid-19 aşısı olanların yeniden enfekte olmasının sebebi nedir?. Erişim: 20 Mart 2023, <https://tr.euronews.com/2021/03/09/covid-19-as-s-yapt-ranlar-n-enfekte-olmas-n-n-4-buyuk-sebebi-nedir>
- Evans, R. J. (1988). Epidemics And Revolutions: Cholera İn Nineteenth-Century Europe. *Past & Present*, (120), 123-146.
- Evrimgacı. (2020). Şiddetli Akut Solunum Yolu Sendromu (SARS) Nedir? SARS Koronavirüsü Halen Aramızda mı?. Erişim : 17 Mayıs 2023, <https://evrimgaci.org/siddetli-akut-solunum-yolu-sendromu-sars-nedir-sars-koronavirusu-halen-aramizda-mi-8455>
- Evrimgacı. (2023). COVID-19 aşısı olan biri, hastalığa yakalanabilir mi?. Erişim:17 Mart 2023, <https://evrimgaci.org/soru/covid19-asisi-olan-biri-hastaliga-yakalanabilir-mi-17822>
- Fardin, M. A. (2020). Covid-19 And Anxiety: A Review Of Psychological Impacts Of Infectious Disease Outbreaks. *Archives Of Clinical Infectious Diseases*, 15(Covid-19).
- Forstein, M. (1988). Understanding The Psychological Impact Of Aids: The Other Epidemic. *New England Journal Of Public Policy*, 4(1), 15.
- Fouchier, M. A. R., Kuiken, T., Schutten, M., Amerongen, V. G., Doornum, V. J. J. G., Hoogen, D. V. G. B., Peiris, M., Lim, W., Klaus Stöhr, K., Osterhaus, E. M. D. A. (2003). Aetiology Koch's postulates fulfilled for SARS virüs. Erişim adresi: [Koch'un SARS virüsü için varsayımları yerine getirildi | Doğa \(nature.com\)](https://www.nature.com/articles/423245a)
- Friman, G., & Wesslén, L. (2000). Infections And Exercise İn High-Performance Athletes. *Immunology And Cell Biology*, 78(5), 510-522.,
- Grace M. Lee, M.D., M.P.H. (2021). The Importance of Context in Covid-19 Vaccine Safety. *The New England Journal of Medicine*, 385, 1138-1140. Erişim adresi: <https://doi.org/10.1056/NEJMe2112543>
- Groot, J. R., Baker, C. S., Baric, S. R., Brown, S. C., Drosten, C., Enjuanes, L., Fouchier, M. A. R., Galiano, M., Gorbalenya, E. A., Memish, A. Z., Perlman, S., Poon, M. L. L., Snijder, J. E., Stephens, M. G., Woo, Y. C. P., Zaki, M. A., Zambon, M. Ziebuhr, J. (2013). Middle East Respiratory Syndrome Coronavirus (MERS-CoV): Announcement of the Coronavirus Study Group. *Journal of Virology*, 87(14), 7790-7792 Erişim adresi: <http://dx.doi.org/10.1128/JVI.01244-13>
- Grosset-Janin, A., Nicolas, X., & Saraux, A. (2012). Sport And Infectious Risk: A Systematic Review Of The Literature Over 20 Years. *Médecine Et Maladies Infectieuses*, 42(11), 533-544.
- Gulliver, A., Griffiths, K. M., Mackinnon, A., Batterham, P. J., & Stanimirovic, R. (2015). The Mental Health Of Australian Elite Athletes. *Journal Of Science And Medicine İn Sport*, 18(3), 255-261.
- Guo, Y. R., Cao, Q. D., Hong, Z. S., Tan, Y. Y., Chen, S. D., Jin, H. J., Tan, K. S., Wang, D.Y., Yan, Y. (2020). The origin, transmission and clinical therapies on coronavirus disease 2019 (COVID-

- 19) outbreak - an update on the status. *Military Medical Research*, 7(1), 11. Erişim adresi: <https://doi.org/10.1186/s40779-020-00240-0>
- Gustafsson, H., Sagar, S. S., & Stenling, A. (2017). Fear Of Failure, Psychological Stress, And Burnout Among Adolescent Athletes Competing In High Level Sport. *Scandinavian Journal Of Medicine & Science In Sports*, 27(12), 2091-2102.
- Güler, H. ve Cicioğlu, H. İ. (2021). Sedanter ve sporcuların yeni tip koronavirüse yakalanmada bireysel kaygı düzeylerinin incelenmesi. *International Journal Of Human Sciences*, 18(1), 67-75.
- Güven, E., & Tunalı, H. (2023). Network Yöntemi İle Türkiye’de Sağlık Harcamaları Ve Zoonotik Hastalıkların Modellenmesi: 2010-2017 Yılları Örneği. *Uluslararası Sağlık Yönetimi Ve Stratejileri Araştırma Dergisi*, 9(1), 139-154.
- Haan, R., Ali Alblooshi, M. E., Syed, D. H., Dougman, K. K., Al Tunaiji, H., Campos, L. A., & Baltatu, O. C. (2021). Health And Well-Being Of Athletes During The Coronavirus Pandemic: A Scoping Review. *Frontiers In Public Health*, 9, 641392.
- Harmer, P. A. (2010). Anabolic-Androgenic Steroid Use Among Young Male And Female Athletes: Is The Game To Blame?. *British Journal Of Sports Medicine*, 44(1), 26-31.
- Henriksen, K., Schinke, R., Moesch, K., Mccann, S., Parham, W. D., Larsen, C. H., & Terry, P. (2020). Consensus Statement On Improving The Mental Health Of High Performance Athletes. *International Journal Of Sport And Exercise Psychology*, 18(5), 553-560.
- Heper, C. (Ed.). (2020). Multidisipliner COVID-19. Bursa: Bursa Tabip Odası Yayınları.
- Hepyükselen, M., & Taşkıran, A. (2020). Bireysel Spor Dallarında Türk Milli Takımında Yer Alan Sporcular İle Türkiye Şampiyonalarına Katılan Sporcuların Covid-19 Salgın Sürecindeki Beslenme Bilgi Düzeylerinin Karşılaştırılması. *Journal Of Health And Sport Sciences*, 3(3), 58-65.
- Hsu, C. J., Meierbachtol, A., George, S. Z., & Chmielewski, T. L. (2017). Fear Of Reinjury In Athletes: Implications For Rehabilitation. *Sports Health*, 9(2), 162-167.
- Islam, M. S., Ferdous, M. Z., & Potenza, M. N. (2020). Panic And Generalized Anxiety During The Covid-19 Pandemic Among Bangladeshi People: An Online Pilot Survey Early In The Outbreak. *Journal Of Affective Disorders*, 276, 30-37.
- Ithete, L. N., Stoffberg, S., Corman, M. V., Cottontail, M. V., Richards, R. L., Schoeman, C. M., Drosten, C., Drexler, F. J., Preiser, W. (2013). Close Relative of Human Middle East Respiratory Syndrome Coronavirus in Bat, South Africa. *Emerging Infectious Diseases*, 19(10), 1697-1699. Erişim adresi: <http://dx.doi.org/10.3201/eid1910.130946>
- İbrahim, E. & Ökten, B. B. (2023). Salgın Hastalık Süreçlerinde Sağlık Hizmetlerine Yönelik Mekansal İhtiyaçların Belirlenmesi. *Avrupa Bilim Ve Teknoloji Dergisi*, (51), 254-271.
- İşlen, T., Şimşek, B., Bilici, F. Ö. (2023). Profesyonel Futbolcuların Yeni Tip Korona Virüse (Covid-19) Yakalanma Kaygısının İncelenmesi. *Spor bilimlerinde İleri ve Çağdaş Çalışmalar 2*, Bölüm 3. 28-42.
- Jannah, M., Halimatussa’diyah, L., Nabila, N., & Widohardhono, R. (2018, December). Anxiety And Mental Toughness Among Athlete Students. In *2nd International Conference On Education Innovation (Icei 2018)* (Pp. 547-549). Atlantis Press.
- Kaçoğlu, C., Çobanoğlu, H. O., & Şahin, E. (2021). An Investigation Of Fear Of Covid-19 Status In University Student Athletes From Different Sports Associated With Contact.
- Kagan, J., & Schulkin, J. (1995). On The Concepts Of Fear. *Harvard Review Of Psychiatry*, 3(4), 231-234.
- Kahyaoğlu, S. ve Üstün, Y. (2021). Covid-19 Aşısının Kadın Sağlığı Üzerine Olan Etkileri. *Türk Kadın Sağlığı ve Neonatoloji Dergisi*, 3(4), 99-103.

- Kanra, G. & Kaya, A. (2003). SARS: Şiddetli Akut Solunum Yetmezliği Sendromu. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 46, 155-161.
- Karabulut, E. O. (2023). Spor Ve Sporcu Psikolojisi. *Sporcu Sağlığı*, 245.
- Karacabey, K., Ufuk, A. P. U. R., Öntürk, Y., & Akyel, Y. (2017). Ergen Sporcuların Kaygı Ve Kendine Güven Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi: Sporcu Eğitim Merkezleri Örneği. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 7(2/1), 111-121
- Karaç, Y. (2017). Sporcu Eğitim Merkezlerindeki Atletizm Branşı Öğrenci-Sporcuların Başarı Algıları İle Spora Katılım Güdülerinin İncelenmesi.
- Karal, E., & Biçer, B. G. (2020). Salgın Hastalık Döneminde Algılanan Sosyal Desteğin Bireylerin Psikolojik Sağlamlığı Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi. *Birey Ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 129-156.
- Karakuş, K., Aksoy, Y., Çakıcı, A. H. (2022). Sporcuların Koronavirüs (Covid-19) Korkuları ile Farkındalıkları Arasındaki İlişki, *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 16(3), 258-268.
- Kaur, H., Garg, S., Joshi, H., Khan, S. A., Sharma, S., & Bhandari, M. (2020). A Review: Epidemics And Pandemics In Human History. *International Journal Of Pharmacological Research*, 10(4), E5399-E5399.
- Kaya, M. (2021). Covid-19 (Pandemi) Sürecinde Sporcu Etkilenimi. *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 2(3), 133-142.
- Kaya, O. (2020). COVID-19 Aşıları. Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 1, 31-35. Erişim adresi: <https://doi.org/10.17343/sdutfd.9050593>
- Kılıçoğlu, E. M. (2022). Salgın Hastalık Tehdidi ve Ulusal Güvenlik. *Topkapı Journal of Social Science*, 1(1), 53-69.
- Kızıltepe SK., Yılmaz Ş. (2022). Hemşirelik öğrencilerinin koronavirüs korkusu ile bakım davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi: tanımlayıcı bir araştırma. *Türkiye Klinikleri Hemşirelik Bilimleri Dergisi*. 14(2), 515-523.
- Klimik. (2023, 19 Ağustos). Eris, BA.2.86: COVID İçin Yeniden Kaygılanmalı mıyız?. Erişim: 24 Eylül 2023, <https://www.klimik.org.tr/koronavirus/eris-ba-2-86-covid-icin-yeniden-kaygılanmalı-miyiz/>
- Klimik. (2023, 28 Eylül). Eris Vakaları Artışta. Erişim: 30 Eylül 2023, <https://www.klimik.org.tr/koronavirus/eris-vakalari-artista/>
- Kim, H. J. (2022). Editorial commentary: Screening cardiac magnetic resonance imaging for athletes after COVID-19: Is it time to end the debate?. *Trends in Cardiovascular Medicine*, 32, 151–152. Erişim adresi: <https://doi.org/10.1016/j.tcm.2021.12.019>
- Kim, J. H., Levine, B. D., Phelan, D., Emery, M. S., Martinez, M. W., Chung, E. H., ... & Baggish, A. L. (2021). Coronavirus Disease 2019 And The Athletic Heart: Emerging Perspectives On Pathology, Risks, And Return To Play. *Jama Cardiology*, 6(2), 219-227.
- Kim, W. S. & Su, P. K. (2020) Using psychoneuroimmunity against COVID-19. *American Journal of Lifestyle Medicine*, 14(3), 240-242. Erişim adresi: <https://doi.org/10.1177/1559827620918808>
- Kocakaya, H., & Harmancı, H. (2022). Salgın Kaygısı Üzerinde Psikolojik Sağlamlık ve Mizacın Etkisinin Değerlendirilmesi. *Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 24(1), 144-152.
- Koçak, U. Z., & Derya, Ö. (2020). Covid-19 Pandemisi, Spor, Sporcu Üçgeni: Etkilenimler Ve Öneriler. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(2), 129-133.
- Koç, E., Hayatsever, S., Apaydın, U. Altunalan, T. (2023). Covid-19 Geçirmiş ve Geçirmemiş Hemiplejik Bireylerin Fiziksel Aktivite ve Aerobik Kapasitelerinin İncelenmesi, *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 8(2), 30-38. Erişim adresi: <https://doi.org/10.52881/gsbdergi.1218424>

- Krishnan, M. N. (2012). Coronary Heart Disease And Risk Factors In India–On The Brink Of An Epidemic?. *Indian Heart Journal*, 64(4), 364.
- Kuru, T. & Atılğan, D. (2022). Türkiye’de Profesyonel Futbol Oynayan Sporcuların Koronavirüse Yakalanma Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi. *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi*, 5(2), 210-225.
- Küçük, M. C., & Kadir, P. (2023). Covid-19 Pandemi Sürecinin Özel Spor Salonlarında Çalışan Spor Eğitimcilerine Olan Etkisi. *Spor & Bilim 2022-İl*, 353.
- Lai, J., Ma, S., Wang, Y., Cai, Z., Hu, J., Wei, N., Wu, J., Du, Hui., Chen, T., Li, R., Tan, H., Kang, L., Yao, L., Huang, M., Wang, H., Wang, G., Liu, Z., Hu, S. (2020). Factors Associated With Mental Health Outcomes Among Health Care Workers Exposed to Coronavirus Disease 2019. *JAMA Network Open*, 3(3):e203976. Erişim adresi: <https://doi:10.1001/jamanetworkopen.2020.3976>
- Li, G., Zhou, J., Yang, G., Li, B., Deng, Q., & Guo, L. (2021). The Impact Of İntolerance Of Uncertainty On Test Anxiety: Student Athletes During The Covid-19 Pandemic. *Frontiers İn Psychology*, 12, 658106.
- Li, Q., Guan, X., Wu, P., Wang, X., Lei Zhou, L., Tong, Y., Ren, R., Leung, M. S. K., Lau, Y. H. E., Wong, Y. J., Xing, X., Xiang, N., Wu, Y., Li, C., Chen, Q., Li, D., Liu, T., Zhao, J., Liu, M., Wenxiao Tu, W., Chen, C., Jin, L., Yang, R., Wang, Q., Zhou, S., Wang, R., Liu, H., Luo, Y., Liu, Y., Shao, G., Li, H., Tao, Z., Yang, Y., Deng, Z., Liu, B., Ma, Z., Zhang, Y., Shi, G., Lam, Y. T. T., Wu, T. J., Gao, F. G., Cowling, J. B., Yang, B., Leung, M. G., Zijian Feng, Z. (2020). Early Transmission Dynamics in Wuhan, China, of Novel Coronavirus–Infected Pneumonia. *The New England Journal of Medicine*, 382, 1199-1207. Erişim adresi: <https://doi.10.1056/NEJMoa2001316>
- Liu, X., Luo, W. T., Li, Y., Li, C. N., Hong, Z. S., Chen, H. L. & Xia, J. Y. (2020). Psychological Status And Behavior Changes Of The Public During The Covid-19 Epidemic İn China. *Infectious Diseases Of Poverty*, 9(03), 20-30.
- Louie, K. J., Hacker, K. J., Mark, J., Gavali, S. S., Yagi, S., Espinosa, A., Schnurr, P. D., Cossen, K. C., Isaacson, R. E., Glaser, A. C., Fischer, M., Reingold, L. A., Vugia, J. D. (2004). SARS and Common Viral Infections. Erişim adresi: [\(PDF\) SARS ve Yaygın Viral Enfeksiyonlar Janice K. Louie,*+ \(researchgate.net\)](#)
- Lu, Hu, Y., Wang, Q., Qi1, J., Gao, F., Li, Y., Zhang, Y., Zhang, W., Yuan, Y., Bao, J., Zhang, B., Shi, Y., Yan, J., Gao, F. G. (2013). Molecular basis of binding between novel human coronavirus MERS-CoV and its receptor CD26. *Nature*, 500, 227-231. Erişim adresi: <https://doi:10.1038/nature12328>
- Luke, A., & D'hemecourt, P. (2007). Prevention Of İnfectious Diseases İn Athletes. *Clinics İn Sports Medicine*, 26(3), 321-344.
- Luo, Y., Chua, C. R., Xiong, Z., Ho, R. C., & Ho, C. S. (2020). A Systematic Review Of The İmpact Of Viral Respiratory Epidemics On Mental Health: An İmplication On The Coronavirus Disease 2019 Pandemic. *Frontiers İn Psychiatry*, 11, 565098.
- Maden, E. (2014). SARS, MERS-CoV, Hanta Virüs Pulmoner Sendromu. *Güncel Göğüs Hastalıkları Serisi*, 2(1), 18-26. Erişim adresi: <http://ghs.asyod.org/Dosyalar/GHS/2014/1/2cf16093-68ed-4a43-89c4-7de08d3c5c33.pdf>
- Maestrini, V., Penza, M., Filomena, D., Birtolo, I. L., Monosilio, S., Lemme, E., Squeo, R. M., Mango, R., Gioia, D. G., Serdoz, A., Fiore, R., Fedele, F., Pelliccia, A., Giacinto, D. B. (2022). Low prevalence of cardiac abnormalities in competitive athletes at return-to-play after COVID-19. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 26, 8–13. Erişim adresi: <https://doi.org/10.1016/j.jsams.2022.10.015>
- Maier, J. J., Bickerton, E., Britton, P. (Ed.). (2015). *Coronaviruses Methods and Protocols*. Humana press.

- Mattioli, V. A. & Puviani, B. M. (2020). Lifestyle at Time of COVID-19: How Could Quarantine Affect Cardiovascular Risk. *American Journal of Lifestyle Medicine*, 14(3), 240-242. Erişim adresi: <https://doi.org/10.1177/1559827620918808>
- McMichael, A. J. (2004). Environmental And Social Influences On Emerging Infectious Diseases: Past, Present And Future. *Philosophical Transactions Of The Royal Society Of London. Series B: Biological Sciences*, 359(1447), 1049-1058.
- McNally, R. J. (2014). Theoretical Approaches To The Fear Of Anxiety. In *Anxiety Sensitivity* (Pp. 3-16). Routledge.
- Meggs, W. J. (2009). Epidemics Of Mold Poisoning Past And Present. *Toxicology And Industrial Health*, 25(9-10), 571-576.
- Mehrsafar, A. H., Gazerani, P., Zadeh, A. M., & Sánchez, J. C. J. (2020). Addressing Potential Impact Of Covid-19 Pandemic On Physical And Mental Health Of Elite Athletes. *Brain, Behavior, And Immunity*, 87, 147.
- Memish, A. Z., Nischay Mishra, N., Olival, J. K., Fagbo, F. S., Kapoor, V., Epstein, H. J., AlHakeem, R., Asmari, A. M., Islam, A., Kapoor, A., Briese, T., Daszak, P., Rabeeah, A. A. A., Lipkin, I. W. (2013). Middle East Respiratory Syndrome Coronavirus in Bats, Saudi Arabia. *Centers for disease control and prevention*, 19(11), 1819-1823. Erişim adresi: <http://dx.doi.org/10.3201/eid1911.131172>
- Memorial. (2023, 22 Eylül). Pirola Varyantı (Virüsü) Nedir? Pirola Belirtileri Nelerdir?. Erişim: 24 Eylül 2023, <https://www.memorial.com.tr/saglik-rehberi/pirola-varyanti-nedir>
- Meşe, S. & Ağağfidan, A. (2020). Coronavirus: Genel Özellikler ve Güncel Yaklaşım. İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sağlık Bilimlerinde İleri Araştırmalar Dergisi, 3(1), 14-23. Erişim adresi: <https://doi.org/10.26650/JARHS2020-S1-0002>
- Mevlana, C. A., & Karaaziz, M. (2021). Sosyal İzolasyon, Karantina Ve Psikolojik Etkileri. *Ydı Mimarlık Fakóltesi Dergisi*, 3(2), 158-170.
- Mykhalchuk, N., & Bihunova, S. (2019). The Verbalization Of The Concept Of “Fear” In English And Ukrainian Phraseological Units. *Cognitive Studies*, (19).
- Namlı, S., & Buzdağlı, Y. (2020). Aktif Sporcuların Yaralanma Sonrası Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi. *Gazi Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi*, 25(4), 469-480.
- Newson, L. A. (2002). A Historicol-Ecological Perspective On Epidemic Disease. *Advances In Historical Ecology*, 42.
- Nishiura, H., Ejima, K., Mizumoto, K. (2014). Missing information in animal surveillance of MERS-CoV. *Lancet Infectious Diseases*, 14(2), 100. Erişim adresi: [https://doi.org/10.1016/S1473-3099\(13\)70699-6](https://doi.org/10.1016/S1473-3099(13)70699-6)
- Ordu, S. (2022). COVID-19 Salgınının Makroekonomik ve Bazı Temel Sektörler Üzerindeki Etkileri: Türkiye ve Dünya İçin Bir Değerlendirme. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi Dergisi*, 14(4), 411-422. Erişim adresi: <https://doi.org/10.52791/aksarayiibd.1071298>
- Ornell, F., Schuch, J. B., Sordi, A. O., & Kessler, F. H. P. (2020). “Pandemic Fear” And Covid-19: Mental Health Burden And Strategies. *Brazilian Journal Of Psychiatry*, 42, 232-235.
- Ortaoğlan, Y. (2017). Yurda Dönüş: Kaygı, Korku, Teknik. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(13), 1023-1045.
- Ötkem, T., şipal, O., Kul, M., Dilek, N. A. (2020). Olimpiyat Oyunlarına Katılmaya Aday Boksörlerin Covid-19 Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi*, 7(62), 3620-3627. Erişim adresi: <https://doi.org/10.26450/jshsr.2210>

- Özçelik, E., Dönmez, E., Özkan, I. Ş. I. K., & Güngör, N. B. (2022). Fitness Merkezi Üyelerinde Covid-19 Korkusu Ve Kaygı İlişkisi. *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi*, 5(Özel Sayı 2), 1101-1110.
- Özdamar, K. (2018) Paket Programlar İle İstatistiksel Veri Analizi 2. Nisan Kitabevi, Eskişehir.
- Özdemir, M. O., Çelenk, Ç., & Turan, M. B. (2022). Profesyonel Futbolcularda Sürekli Kaygı İle Covid-19 (Korona) Virüsüne Yakalanma Kaygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi*, 5(4), 844-857.
- Özgün, A., Türkmen, M., & Ayhan, B. (2021). Sporcuların Covid-19'a Yakalanma Kaygısı Ve Spora Bağlılık Durumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 298-315.
- Özmen, R. Ve Can, İ. (2022). Farklı Dövüş Sporlarında Mücadele Eden Milli Sporcuların Bazı Performans Özelliklerinin Karşılaştırılması. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 11(4), 1507 – 1516.
- Öztürk, M. (2016). Düzensizlik Ve Toplumsal Kaygı Teorileri Bağlamında Suç Korkusu: Mersin Örneği. *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 40(1), 281-291.
- Öztürk, S. E. (2019). *Dart Sporcularının Durumluk Ve Sürekli Kaygı Düzeylerinin Performansa Etkisinin İncelenmesi* (Master's Thesis, Bartın Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Parıldar, H. (2020). Tarihte Bulaşıcı Hastalık Salgınları. *Tepecik Eğit. ve Araşt. Hast. Dergisi* 2020;30(Ek sayı):19-26. Erişim adresi: <http://doi:10.5222/terh.2020.93764>
- Peiris, M. S. J., Lai, T. S., Poon, M. L. L., Guan, Y., Yam, C. Y. L., Lim, W., Nicholls, J., Yee, S. K. W., Yan, W. W., Cheung, T. M., Cheng, C. C. V., Chan, H. K., Tsang, C. N. D., Yung, H. W. R., Ng, K. T., Yuen, Y. K. (2003). Coronavirus as a possible cause of severe acute respiratory syndrome. *Lancet Infectious Diseases*, Erişim adresi: [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(03\)13077-2](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(03)13077-2)
- Pekrun, R. (2019). Expectancy–Value Theory Of Anxiety: Overview And Implications. *Anxiety*, 23-42.
- Perz, C. A., Lang, B. A., & Harrington, R. (2020). Validation Of The Fear Of Covid-19 Scale İn A Us College Sample. *International Journal Of Mental Health And Addiction*, 1-11.
- Phelan, D., Kim, J. H., Elliott, D. M., Wasfy, M. M., Cremer, P., Johri, M. A., Emery, S. M., Sengupta, P. P., Sharma, S., Martinez, W. M., Gerche, L. A. (2020). Screening of Potential Cardiac Involvement in Competitive Athletes Recovering From COVID-19 An Expert Consensus Statement. *Jacc: Cardiovascular Imaging*, 13(12), 2635-2652. Erişim adresi: <https://doi.org/10.1016/j.jcmg.2020.10.005>
- Piret, J., & Boivin, G. (2021). Pandemics Throughout History. *Frontiers İn Microbiology*, 11, 631736.
- Poon, L. L., Guan, Y., Nicholls, J. M., Yuen, Y. K., Peiris JS. The aetiology origins and diagnosis of severe acute respiratory syndrome. *Lancet infect Dis*, 11, 663-671.
- Poutanen, M.S., M.P.H., Low, E. D., Henry, B., Finkelstein, S., Rose, D., Green, K., Tellier, R., Draker, R., Adachi, D., Ayers, M., Chan, K. A., Skowronski, M. D., Salit, I., Simor, E. A., Slutsky, S. A., Doyle, W. P., Krajden, M., Petric, M., Brunham, C. R., McGeer, A. (2003). Identification of Severe Acute Respiratory Syndrome in Canada. *The new england journal of medicine*, 348(20), 1995-2005.
- Preti, E., Di Mattei, V., Perego, G., Ferrari, F., Mazzetti, M., Taranto, P., ... & Calati, R. (2020). The Psychological İmpact Of Epidemic And Pandemic Outbreaks On Healthcare Workers: Rapid Review Of The Evidence. *Current Psychiatry Reports*, 22, 1-22.
- Purcell, R., Gwyther, K., & Rice, S. M. (2019). Mental Health İn Elite Athletes: İncresed Awareness Requires An Early İntervention Framework To Respond To Athlete Needs. *Sports Medicine-Open*, 5(1), 46.

- Putukian, M. (2016). The Psychological Response To Injury In Student Athletes: A Narrative Review With A Focus On Mental Health. *British Journal Of Sports Medicine*, 50(3), 145-148.
- Rajapakse, N. & Dixit, D. (2020). Human and novel coronavirus infections in children: a review. *National library of medicine*, 41(1), 36-55. Erişim adresi: <https://doi.org/10.1080/20469047.2020.1781356>
- Reardon, C. L., Gorczynski, P., Hainline, B., Hitchcock, M., Purcell, R., Rice, S., & Walton, C. C. (2021). Anxiety Disorders In Athletes: A Clinical Review. *Advances In Psychiatry And Behavioral Health*, 1(1), 149-160.
- Reiss, S. (1987). Theoretical Perspectives On The Fear Of Anxiety. *Clinical Psychology Review*, 7(6), 585-596.
- Reiter, P. L., Pennell, M. L., Katz, M. L. (2020). Acceptability of a COVID-19 vaccine among adults in the United States: How many people would get vaccinated?. *Vaccine*, 38(42), 6500- 6507.
- Reusken, M. E. B. C., Haagmans, L. B., Müller, M., Gutierrez, C., Godeke, J. G., Meyer, B., Muth, D., Raj, S. V., Vries, S. L., Corman, M. V., Drexler, F. J., Smits, L. S., Tahir, E. Y., Sousa, D. R., Beek, V. J., Nowotny, N., Maanen, V. K., Hermoso, H. E., Bosch, J. B., Rottier, P., Osterhaus, A., Schmidt, G. C., Drosten, C., Koopmans, G. P. D. (2013). Middle East respiratory syndrome coronavirus neutralising serum antibodies in dromedary camels: a comparative serological study. *Lancet Infect Dis*, 13(10), 859–866. Erişim adresi: [https://doi.org/10.1016/S1473-3099\(13\)70164-6](https://doi.org/10.1016/S1473-3099(13)70164-6)
- Rice, S. M., Gwyther, K., Santesteban-Echarri, O., Baron, D., Gorczynski, P., Gouttebauge, V., ... & Purcell, R. (2019). Determinants Of Anxiety In Elite Athletes: A Systematic Review And Meta-Analysis. *British Journal Of Sports Medicine*, 53(11), 722-730.
- Rollas, K. & şenoğlu, N. (2020). Covid-19 Hastalarının Yoğun Bakım Ünitesinde Yönetimi. *Tepecik Eğit. ve Araşt. Hast. Dergisi*, 30, 142-155. Erişim adresi: <https://doi.org/10.5222/terh.2020.77044>
- Rubin, G. J., & Wessely, S. (2020). The Psychological Effects Of Quarantining A City. *Bmj*, 368.
- Sagar, S. S., Lavalley, D., & Spray, C. M. (2009). Coping With The Effects Of Fear Of Failure: A Preliminary Investigation Of Young Elite Athletes. *Journal Of Clinical Sport Psychology*, 3(1), 73-98.
- Satılmış, ř. (2021). Mücadele Sporları İle Uğraşan Sporcuların İmgeleme, Güdülenme ve Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray.
- Sayiner, B. (2023). Pandemi Sonrası Toplumda Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Psikolojik Etkileri. *İnsan Ve İnsan*, 10(35), 47-64.
- Schaal, K., Tafflet, M., Nassif, H., Thibault, V., Pichard, C., Alcotte, M., ... & Toussaint, J. F. (2011). Psychological Balance In High Level Athletes: Gender-Based Differences And Sport-Specific Patterns. *Plos One*, 6(5), E19007.
- Schinke, R. J., Stambulova, N. B., Si, G., & Moore, Z. (2018). International Society Of Sport Psychology Position Stand: Athletes' Mental Health, Performance, And Development. *International Journal Of Sport And Exercise Psychology*, 16(6), 622-639.,
- Serbest, E. (2021). Amatör Futbolcuların Yeni Tip Koronavirüse Yakalanma Kaygıları İle Psikolojik İyi Olma Düzeylerinin Değerlendirilmesi (İstanbul Örneği) (Master's Thesis, İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).
- Sevier, T. L. (1994). Infectious Disease In Athletes. *Medical Clinics Of North America*, 78(2), 389-412.
- Shamasunder, S., Holme, M. S., Goronga, T., Carrasco, H., Katz, E., Frankfurter, R., Keshavjee, S. (2020). COVID-19 reveals weak health systems by design: Why we must re-make global health

in this historic moment. *Global Public Health An International Journal for Research, Policy and Practice*, 15(7), 1083-1089, Erişim adresi: <https://doi.org/10.1080/17441692.2020.1760915>

- Sheinbein, S. (2016). Psychological Effect Of Injury On The Athlete: A Recommendation For Psychological Intervention. *Amaa Journal*, 29(3), 8-10.
- Shiraki, Y., Hiruma, M., Hirose, N., Sugita, T., & Ikeda, S. (2006). A Nationwide Survey Of Trichophyton Tonsurans Infection Among Combat Sport Club Members In Japan Using A Questionnaire Form And The Hairbrush Method. *Journal Of The American Academy Of Dermatology*, 54(4), 622-626.
- Skowronski, M. D., Caroline Astell, C., Brunham, C. R., Low, E. D., Petric, M., Roper, L. R., Talbot, J. P., Tam, T., Babiuk, L. (2005). Severe Acute Respiratory Syndrome (SARS): A Year in Review. *Annual Reviews. Med.*, 56, 357-381. Erişim adresi: <https://doi.org/10.1146/annurev.med.56.091103.134135>
- Smith, K. C., Armitige, L., & Wanger, A. (2003). A Review Of Tuberculosis: Reflections On The Past, Present And Future Of A Global Epidemic Disease. *Expert Review Of Anti-Infective Therapy*, 1(3), 483-491.
- Sofullu, F., Uran, Ö. N. B., Avdal, Ü. E., Tokem, Y., (2020). COVID-19 Salgınında Kronik Hastalıklarda Hemşirelik Yönetimi. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(2), 147-151.
- Solakumur, A. (2023). Covid 19 Korkusunun Yaşam Bağlılığına Etkisinde Psikolojik Sağlamlığın Rolü. *The Online Journal Of Recreation And Sports*, 12(4), 624-635.
- Somoğlu, M. B., Albayrak, A. Y., Öztaş, M., Taşkın, S., & Taşkın, S. (2023). Sporcuların Yaralanma Kaygılarının Spora Bağlılıklarına Etkisi. *Düzce Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 3(2), 148-162.
- Strong, P. (1990). Epidemic Psychology: A Model. *Sociology Of Health & Illness*, 12(3), 249-259.
- Strongman, K. T. (1995). Theories Of Anxiety. *New Zealand Journal Of Psychology*, 24(2), 4-10.
- Stuijzand, S., Deforges, C., Sandoz, V., Sajin, C. T., Jaques, C., Elmers, J., & Horsch, A. (2020). Psychological Impact Of An Epidemic/Pandemic On The Mental Health Of Healthcare Professionals: A Rapid Review. *Bmc Public Health*, 20, 1-18.
- Štyriak, R., Hadža, R., Arriaza, R., Augustovičová, D., & Zemková, E. (2023). Effectiveness Of Protective Measures And Rules In Reducing The Incidence Of Injuries In Combat Sports: A Scoping Review. *Journal Of Functional Morphology And Kinesiology*, 8(4), 150.
- Su, N., Arslan, O., Çar, B. (2021). Pandemi Sürecinde Kadın Futbolcuların Yeni Tip Koronavirüse Yakalanma Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi. *International Journal of Contemporary Educational Studies*, 7(1), 212-223.
- Şahin, M. (2019). Korku, Kaygı Ve Kaygı (Anksiyete) Bozuklukları. *Avrasya Sosyal Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(10), 117-135.
- Şahin, T. (2021). COVID 19 Pandemi Sürecinin Sporcuların Beslenme Davranışları Üzerine Etkisi. *ÇOMÜ Spor Bilimleri Dergisi*, 4(1), 1-9.
- Şahinler, Y., Ulukan, M., Ulukan, H. (2020). Covid-19 Sürecinde Fiziksel Aktivite Yapan Spor Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi*, 3(1), 171-184. Erişim adresi: <https://doi.10.38021asbid.748273>
- Şenışık, S., Denerel, N., Köyağasıoğlu, O., & Tunç, S. (2021). The Effect Of İsolation On Athletes' Mental Health During The Covid-19 Pandemic. *The Physician And Sportsmedicine*, 49(2), 187-193.

- Tabachnick, B., Fidell, L. (2018). Using Multivariate Statistics. Pearson 7th edition, Westlake Village, CA, ABD.
- T.C İçişleri Bakanlığı. (2021). 81 İl Valiliğine Kademeli Normalleşme Tedbirleri Genelgesi Gönderildi. Erişim: 26 Mayıs 2023, <https://www.icisleri.gov.tr/81-il-valiligine-kademeli-normallesme-tedbirleri-genelgesi-gonderildi>
- T.C Sağlık Bakanlığı. (2020). Covid- 19 Genel Bilgiler Epidemiyoloji ve Tanı Rehberi. Erişim: 17 Şubat 2023, <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66113/covid-19.html>
- T.C Sağlık Bakanlığı. (2020). Mers-CoV - Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü. Erişim: 30 Mayıs 2023, <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/hastaliklar/mercov.html>
- T.C Sağlık Bakanlığı. (2020, 22 Temmuz). COVID-19 Bilgilendirme Platformu Pandemi. Erişim: 20 Mayıs 2023, <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66494/pandemi.html>
- T.C Sağlık Bakanlığı. (2022). COVID-19 Normalleşme Süreci ve Alınacak Tedbirler. Erişim: 24 Mart 2023, <https://shgm.saglik.gov.tr/TR,65901/covid-19-normallesme-sureci-ve-alinacak-tedbirler.html>
- T.C Sağlık Bakanlığı. (2023). Covid- 19 Aşısı. Erişim: 17 Mart 2023, <https://covid19asi.saglik.gov.tr/TR-77693/covid-19-asisi.html>
- T.C. Sağlık Bakanlığı. (2023). Genel Koronavirüs Tablosu. Erişim: 26 Kasım 2023 <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66935/genel-koronavirus-tablosu.html>
- Taylor, M. R., Agho, K. E., Stevens, G. J., & Raphael, B. (2008). Factors Influencing Psychological Distress During A Disease Epidemic: Data From Australia's First Outbreak Of Equine Influenza. *Bmc Public Health*, 8(1), 1-13.
- Tekin, A. (2021). Tarihten Günümüze Epidemiler, Pandemiler Ve Ekonomik Sonuçları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (40), 330-355.
- TMOK. (2020). Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi. Tokyo 2020 Yaz Olimpiyat Oyunları 2021 Yılına Ertelendi. Erişim: 10 Mayıs 2023, <https://www.olimpiyatkomitesi.org.tr/Haber-Detay/Tokyo-2020-Yaz-Olimpiyat-Oyunlari-2021-Yilina-Ertelendi/11231>
- Toresdahl, G. B. & Asif, M. I. (2020). Coronavirus Disease 2019 (COVID-19): Considerations for the Competitive Athlete. *Sage Journals*, 12(3), 221-224. Erişim adresi: <https://doi.org/10.1177/1941738120918876>
- TRT haber. (2020). Judoda koronavirüs iptali. Erişim: 20 Mayıs 2023, <https://www.trthaber.com/haber/spor/judoda-koronavirus-iptali-466032.html>
- TRT haber. (2021). Dünyanın koronavirüs tablosunda son rakamlar. Erişim: 23 Mayıs 2023, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/dunyanin-koronavirus-tablosunda-son-rakamlar-581760.html>
- TRT haber. (2023, 15 Eylül). Omicron ailesinin son mutanti: Eris varyantı. Erişim: 23 Eylül 2023, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/omicron-ailesinin-son-mutanti-eris-varyanti-795720.html>
- TRT spor. (2020). Akdeniz Oyunları da koronavirüse takıldı. Erişim: 19 Mayıs 2023, <https://www.trtspor.com.tr/haber/diger-sporlar/atletizm/akdeniz-oyunlari-da-koronaviruse-takildi-206343.html>
- TRT spor. (2020). Büyükler Avrupa Kick Boks Şampiyonası iptal edildi. Erişim: 19 Mayıs 2023, <https://www.trtspor.com.tr/haber/diger-sporlar/buyukler-avrupa-kick-boks-sampiyonasi-iptal-edildi-217408.html>
- Tsang, W. K., Ho, L. P., Ooi, C. G., Yee, K. W., Wang, T., Yeung, C. M., Lam, K. W., Seto, H. W., Yam, Y. L., Cheung, M. T., Wong, C. P., Lam, B., Ip, S. M., Chan, J., Yuen, Y. K., Lai, N. K.

- (2003). A Cluster of Cases of Severe Acute Respiratory Syndrome in Hong Kong. *The new england journal of medicine*, 348, 1977-1985.
- Tuğaç, Ç. (2020). Kentsel Sürdürülebilirlik Ve Kentsel Dirençlilik Perspektifinden Tarihteki Pandemiler Ve Covid-19 Pandemisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (Salgın Hastalıklar Özel Sayısı), 259-292.
- Turbeville, S. D., Cowan, L. D., & Greenfield, R. A. (2006). Infectious Disease Outbreaks In Competitive Sports: A Review Of The Literature. *The American Journal Of Sports Medicine*, 34(11), 1860-1865.
- Turhan, E. H. (2023). Veba'dan Covid-19'a Salgın Hastalıkların Kent Ve Kent Hayatı İle İlişkisi. *Kent Akademisi*, 16(2), 969-988.
- Turner, J. A. (2020). Pandemics And Epidemics Through History: This Too Shall Pass. *Journal Of Hospital Librarianship*, 20(3), 280-287.
- Total, V., & Efe, M. (2020). Bireylerin Psikolojik Sağlamlık Ve Covid-19 Korkularının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Journal Of International Social Research*, 13(74).
- Türkmen, E. (2020). COVID-19 Salgınında Yoğun Bakım Ünitelerinin Organizasyonu. *Yoğun Bakım Hemşireliği Dergisi*, 24(1), 39-45.
- Türkmen, M. & Özşarı, A. (2020). Covid-19 Salgını ve Spor Sektörüne Etkileri. *International Journal of Sport Culture and Science*, 8(2), 2148-1148. Erişim adresi: <https://doi:10.14486/IntJSCS.2020.596>
- Türkoğlu, C. M. (2023) Aşılama Rağmen Görülen Covid-19 Vakaları: Bir Literatür İncelemesi. *Selçuk Sağlık Dergisi*, 4(1), 79-97.
- Ülker, Ş. G. (2022). Üniversite Öğrencilerinde Covid-19 Pandemisi Sırasında Rekreatif Faaliyetlere Katılım Düzeyleri İle Covid-19 Kaygısı Arasındaki İlişki. *Sports Science*, 12(1), 1-6.
- Ünlüöner, K., & Buse, Ç. (2019). Salgın Hastalıklar Sebebiyle Oluşan Krizlerin Turizm Sektörü Üzerindeki Etkisinin Değerlendirilmesi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 22(2), 109-128.
- WHO. (2020). Ülke ve Teknik Rehberlik - Coronavirüs hastalığı (COVID-19). Erişim: 2 Mayıs 2023, <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/technical-guidance-publications?publicationtypes=01bc799c-b461-4a52-8c7d-294c84cd7b2d>
- WHO. (2021). COVID-19 Aşılarının Güvenliği. Erişim: 4 Mart 2023, <https://www.who.int/news-room/feature-stories/detail/safety-of-covid-19-vaccines>
- WHO. (2022, 5 Ağustos). Orta Doğu solunum sendromu koronavirüsü (MERS-CoV). Erişim: 27 Mayıs 2023, [https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/middle-east-respiratory-syndrome-coronavirus-\(mers-cov\)](https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/middle-east-respiratory-syndrome-coronavirus-(mers-cov))
- WHO. (2023, 28 Mart). Koronavirüs hastalığı (COVID-19). Erişim: 14 Mayıs 2023, [Koronavirüs hastalığı \(COVID-19\) \(who.int\)](https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/coronavirus-(covid-19))
- WHO. (2023, 5 Ocak). Halka COVID-19 tavsiyesi: Aşı olmak. Erişim: 26 Mart 2023, <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/covid-19-vaccines/advice>
- WHO. (2023). Koronavirüs hastalığı (COVID-19). Erişim: 2 Mayıs 2023, <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019>
- WHO. (2023). Koronavirüs hastalığı (COVID-19). Erişim: 2 Nisan 2023, https://www.who.int/europe/health-topics/coronavirus#tab=tab_1
- WHO. (2023). Koronavirüs hastalığı (COVID-19). Erişim: 20 Şubat 2023, https://www.who.int/health-topics/coronavirus#tab=tab_1
- WHO. (2023). Covid-19 Gösterge Tablosu. Erişim: 26 Kasım 2023, <https://covid19.who.int/>

- WHO. (2023). COVID-19 Türkiye İstatistik. Erişim: 25 Kasım 2023, <https://www.who.int/countries/tur>
- WHO. (2023). Koronavirüs hastalığının (COVID-19) ve buna neden olan virüsün adlandırılması. Erişim: 2 Nisan 2023, [https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/technical-guidance/naming-the-coronavirus-disease-\(covid-2019\)-and-the-virus-that-causes-it](https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/technical-guidance/naming-the-coronavirus-disease-(covid-2019)-and-the-virus-that-causes-it)
- WHO. (2023, 16 Mart). SARS-CoV-2'nin endişe duyulan çeşitleri ve ilgilenilen varyantlar için DSÖ'nün çalışma tanımları ve takip sisteminin güncellenmesine ilişkin açıklama. Erişim: 14 Nisan 2023, <https://www.who.int/news/item/16-03-2023-statement-on-the-update-of-who-s-working-definitions-and-tracking-system-for-sars-cov-2-variants-of-concern-and-variants-of-interest>
- WHO. (2023, 28 Mart). Koronavirüs hastalığı (COVID-19). Erişim: 14 Mayıs 2023, [Koronavirüs hastalığı \(COVID-19\) \(who.int\)](https://www.who.int/news/item/28-03-2023-coronavirus-disease-(covid-19)-who-int)
- WHO. (2023). Orta Doğu solunum sendromu koronavirüsü (MERS-CoV). Erişim: 27 Mayıs 2023, https://www.who.int/health-topics/middle-east-respiratory-syndrome-coronavirus-mers#tab=tab_1
- Wong, A. Y. Y., Ling, S. K. K., Louie, L. H. T., Law, G. Y. K., So, R. C. H., Lee, D. C. W., ... & Yung, P. S. H. (2020). Impact Of The Covid-19 Pandemic On Sports And Exercise. *Asia-Pacific Journal Of Sports Medicine, Arthroscopy, Rehabilitation And Technology*, 22, 39-44.
- Yalemedicine. (2023, 1 Eylül). Omicron, Delta, Alfa ve Daha Fazlası: Koronavirüs Varyantları Hakkında Bilinmesi Gerekenler. Erişim: 23 Eylül 2023, <https://www.yalemedicine.org/news/covid-19-variants-of-concern-omicron>
- Yaman, S. S. (2022). Üniversite Öğrencilerinin Covid-19'a Yakalanma Kaygıları Ve Sportif Aktivitelerde Bulunma Tercihleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Uluslararası Spor Bilimleri Öğrenci Çalışmaları*, 4(2), 92-111.
- Yan, X., Fang, Y., Li, Y., Jia, Z., & Zhang, B. (2022). Risks, Epidemics, And Prevention Measures Of Infectious Diseases In Major Sports Events: Scoping Review. *Jmir Public Health And Surveillance*, 8(12), E40042.
- Yapıcı, Ş. (2022). Covid-19 Korkusu ve Umut (Ordu İli Örneği). Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Yavuz, E. (2020). COVID-19 Aşıları. *Türkiye Aile Hekimliği Dergisi*, 24(4), 227-234. Erişim adresi: <https://doi.org/10.15511/tahd.20.00427>
- Yavuz, S. (2019). *Bedensel Engelli Sporcuların Psikolojik Sağlamlık Ve Bilişsel Esneklik Düzeylerinin İncelenmesi* (Master's Thesis, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Yelken, M. U., Emamvırdı, R., Karacan, S., & Çolakoğlu, F. F. (2021). Wushu Sporcularının Antrenman Durumları Covid-19 Korkusu Ve Pozitiflik Düzeyleri: Pandemi Süreci Örneği. *Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi*, 15(2), 260-271.
- Yardım, S. M. & Eser, S. (2020). COVID-19 pandemisi ve fazladan ölümler: İstanbul örneği. *Türk J Public Health (Special issue)*, 18, 14-24, Available online at: <http://dergipark.gov.tr/tjp54454h>. Erişim adresi: <https://doi.org/10.20518/tjph.776138>
- Yıldırım, M., Çoban, O., Baykan, E., & Gürkan, O. (2021). The Analysis Of Athletes Levels Of Coronavirus-19 Phobia. *International Journal Of Sport Culture And Science*, 9(1), 104-116.
- Yıldırım, Ö., & Kaplan, B. (2023). Sporcu Sağlığı. *Sağlık Ve Spor Alanında Güncel Yaklaşımlar*, 163.
- Yıldız M., Var L., Yıldız Ö. (2019). Genç Milli Güreşçilerin Başarısızlık Korkusuna Yönelik Görüşleri. *Türk Spor Bilimleri Dergisi*, 2(1). 22-30.
- Yıldız, A. (2019). *Bursada Yaşayan Voleybol Antrenörlerinin Durumluk Ve Sürekli Kaygı Düzeylerinin Yaş, Belge Türü Çalıştırdığı Takım Düzeyi Ve Sporcu Özgeçmişine Göre İncelenmesi* (Master's Thesis, Bursa Uludağ Üniversitesi).

- Yıldız, A. B., & Doğu, G. A. (2022). Covid-19 Pandemisinde Sporcuların Depresyon Ve Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi. *Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 8(1), 105-112.
- Yıldız, A. B., Nilüfer, Ç. A. T., & Doğu, G. A. (2021). Sporcuların Yeni Tip Koronavirüse (Covid-19) Yakalanma Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Gazi Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi*, 26(4), 453-464.
- Yıldız, B. A. & Doğu, A. G. (2022). Covid-19 Pandemisinde Sporcuların Depresyon ve Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi. *KOU Sağlık Bilimleri Dergisi*, 8(1), 105-112. Erişim adresi: <https://doi.org/10.30934/kusbed.1021127>
- Yıldız, E. (2022). Elit Sporcuların Yeni Tip Koronavirüse (COVID-19) Yakalanma Kaygısı İle Psikolojik Destek Almaya İlişkin Tutum Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Yıldız, F. (2014). *19. Yüzyıl'da Anadolu'da Salgın Hastalıklar (Veba, Kolera, Çiçek, Sıtma) Ve Salgın Hastalıklarla Mücadele Yöntemleri* (Master's Thesis).
- Yıldız, Y. (2020) Elit Sporcuların Yeni Tip Koronavirüse (COVID-19) Yakalanma Kaygı Durumlarının İncelenmesi. *Journal of Human Sciences*, 17(4), 1275-1284.
- Yılmaz, D., Karaman, D., Yılmaz, H. (2021) İntörn hemşirelik öğrencilerinin Koronavirüs (COVID-19) korkusunun aşı karşıtlığına etkisinin incelenmesi. *Jour Turk Fam Phy*, 12 (4): 179-191. Erişim adresi: <https://dx.doi.org/10.15511/tjtfp.21.00479>
- Yiğit, İ., & Gümüşçü, O. (2016). Manisa Ve Çevresinde Salgın Hastalıkların İskâna Etkisi (Xvıxx. Yy.). *Tücaum Uluslararası Coğrafya Sempozyumu*, 13(14), 379-391.
- Yumru, M. & Demirkaya, K. S. (2021). COVID-19 aşı karşıtlığı-kararsızlığı. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 24, 276-277. Erişim adresi: <https://doi.org/10.5505/kpd.2021.90692>
- Yurtsızoglu, Z. (2021). Spor Endüstrisinde Bir Krizin Öyküsü (COVID-19). *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 2(1), 45-50.
- Zaki M. A., Boheemen, V. S., Bestebroer, M. T., Osterhaus, E. M. D. A., Fouchier, M. A. R. (2012). Isolation of a Novel Coronavirus from a Man with Pneumonia in Saudi Arabia. *The New England Journal of Medicine*, 367(19), 1814-1820. Erişim adresi: <https://doi.org/10.1056/nejmoa1211721>
- Zeybek, Z., Bozkurt, Y., & Aşkın, R. (2020). Covid-19 Pandemisi: Psikolojik Etkileri Ve Terapötik Müdahaleler. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(37), 304-318.